

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Instytut Prawa Kanonicznego

Prawo kanoniczne
stacjonarne jednolite magisterskie

Martin Pavúk

155699

Decyzje w sprawach małżeńskich
w Greckokatolickiej Eparchii Preszowskiej w latach 1968-1990

Rozhodovanie o manželských veciach
v Gréckokatolíckej eparchii Prešov v rokoch 1968-1990

Praca magisterska napisana na seminarium
Kościelne prawo małżeńskie i prawo katolickich Kościołów wschodnich
pod kierunkiem
ks. dra hab. dra. h.c. Leszka Stanisława Adamowicza, prof. KUL

Lublin 2023

OBSAH

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK	4
ZOZNAM SKRATIEK	6
ÚVOD	7
1 GRÉCKO-KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU	9
1.1 Veľkomoravská misia	9
1.2 Situácia v stredoveku	11
1.3 Uzavretie únie	12
1.4 Obdobie po únii	14
1.5 Od roku 1918 do roku 1945	16
1.6 Likvidácia Gréckokatolíckej cirkvi	18
1.7 Slobodné pomery	19
1.8 Súčasná Gréckokatolícka cirkev na Slovensku	20
2 MANŽELSTVO - JEHO VÝZNAM V PRÁVNOM SYSTÉME	23
2.1 Charakteristika manželstva a jeho význam v cirkevnom práve	23
2.2 Znaky manželstva a jeho význam v občianskom práve	26
2.3 Súvislosti medzi kanonickým a civilným manželstvom	29
2.4 Spôsoby uzatvorenia manželstva	29
2.4.1 Podmienky manželstva v občianskom sobáši	30
2.4.2 Manželské vyhlásenie	31
2.4.3 Cirkevné manželstvo	34
2.4.4 Cirkevné manželstvo v CCEO	34
2.4.5 Vzťah medzi civilným a cirkevným manželstvom	40
3 ANULÁCIA MANŽELSTVA	41
3.1 Nulita manželstva	41
3.2 Privilégium captivitatis	42

3.3	Privilégium výberu manžela alebo manželky	43
3.4	Anulácia manželského zväzku v prospech viery alebo „in favorem fidei“	44
3.5	Anulácia manželského zväzku pri uplatnení „Pavlovovho privilégia“	45
3.6	Smrť a vyhlásenie za mŕtveho	45
4	VÝSKUM ŽIADOSTI, DIŠPENZOV A ANULÁCII MANŽELSTVA	51
4.1	Ciele práce	51
4.2	Metódy výskumu	52
4.3	Plán výskumu	52
4.4	Metódy zberu dát	52
5	ARCHÍVNE DOKUMENTY VÝSKUMU ŽIADOSTÍ, DIŠPENZOV A ANULÁCIÍ MANŽELSTVA	54
5.1	Súhrnné údaje archívnych materiálov anulácie manželstva	54
5.2	Súhrnné údaje archívnych materiálov o dišpenzy manželstva	61
5.3	Súhrnné údaje archívnych materiálov o iných žiadostiach manželstva	67
6	DISKUSIA	74
6.1	Cirkevný súd Gréckokatolíckej eparchie v Prešove	74
6.2	Situácia Gréckokatolíckej cirkvi po obnovení	74
6.3	Výsledky anulácie, dišpenzov a iných žiadosti manželstva	80
6.3.1	Výsledky anulácie manželstva	80
6.3.2	Výsledky dišpenzov žiadosti manželstva	81
6.3.3	Výsledky iných žiadosti manželstva	82
6.3.4	Zosumarizovanie čiastočných cieľov	83
	ZÁVER	85
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	87
	PRÍLOHY	97

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

Graf 1 Údaje archívnych materiálov o dišpenzoch, anulácii a iných žiadostiach manželstva

Graf 2 Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva z dôvodu impotencie

Graf 3 Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva z dôvodu nátlaku

Graf 4 Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva z nedokonaného aktu

Graf 5 Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva z duševnej choroby

Graf 6 Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva bez udania dôvodu

Graf 7 Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva

Graf 8 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu mixta

Graf 9 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu kanonickej formy

Graf 10 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu pokrvnosti

Graf 11 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu švagrovstva

Graf 12 Súhrn archívnych údajov o dišpenzoch manželstva

Graf 13 Archívne údaje o udelení manželstva bez delegácie

Graf 14 Archívne údaje žiadosti o sanáciu manželstva

Graf 15 Archívne údaje žiadosti o konvalidáciu manželstva

Graf 16 Archívne údaje žiadosti o separáciu manželstva

Graf 17 Archívne údaje žiadosti o prístup k sviatostiam

Graf 18 Súhrn údajov o iných žiadosti ohľadom manželstva

Tab. 1 Údaje archívnych materiálov o dišpenzoch, anulácii a iných žiadosti manželstva

- Tab. 2* Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva z dôvodu impotencie
- Tab. 3* Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva z dôvodu nátlaku
- Tab. 4* Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva z nedokonaného aktu
- Tab. 5* Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva z duševnej choroby
- Tab. 6* Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva bez udania dôvodu
- Tab. 7* Súhrn žiadosti o anuláciu manželstva
- Tab. 8* Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu mixta
- Tab. 9* Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu kanonickej formy
- Tab. 10* Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu pokrvnosti
- Tab. 11* Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu švagrovstva
- Tab. 12* Súhrn archívnych údajov o dišpenzoch manželstva
- Tab. 13* Archívne údaje o udelení manželstva bez delegácie
- Tab. 14* Archívne údaje žiadosti o sanáciu manželstva
- Tab. 15* Archívne údaje žiadosti o konvalidáciu manželstva
- Tab. 16* Archívne údaje žiadosti o separáciu manželstva
- Tab. 17* Archívne údaje žiadosti o prístup k sviatostiam
- Tab. 18* Súhrn údajov o iných žiadosti ohľadom manželstva
- Tab. 19* Počet kňazov vysvätených od roku 1969 do 1989
- Tab. 20* Zoznam kostolov užívaných Gréckokatolíckou cirkvou a Pravoslávnou cirkvou
- Tab. 21* Počet trestných oznámení podľa okresov

ZOZNAM SKRATIEK

CCEO – Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium

CIC – Codex Iuris Canonici

CSsR - Redemptoristi

Dr – doktor

SJ – Societas Jesu

OSBM – Ordo Sancti Basilii Magni

PC – počítač

SR – Slovenská Republika

t. j. – to jest

tzv. – tak zvaný

Zb – zbierka

Z. z. – Zbierka zákonov Slovenskej republiky

ÚVOD

Práca sa skladá z teoretickej a výskumnej časti. Teoretická časť pozostáva z troch kapitol. V prvej kapitole opisujem históriu Gréckokatolíckej cirkvi, kde poukazujem na jej vznik, zvlášť na Veľkomoravskú misiu sv. Cyrila a Metoda a situáciu v stredoveku. Zvláštnu pozornosť venujem uzavretiu únie a obdobiu po únii. Venujem sa vojnovému obdobiu a likvidácii Gréckokatolíckej cirkvi v Československu. V poslednej časti tejto kapitoly popisujem slobodné pomery a súčasnú Gréckokatolícku Cirkev na Slovensku.

V druhej kapitole teoretickej časti sa venujem manželstvu v právnom systéme. Zamerám sa na štátny a cirkevný inštitút upravujúci manželstvo v slovenskom právnom systéme a cirkevnom kánonickom východnom práve (CCEO). Na začiatku kapitoly vysvetľujem pojem manželstva v oboch právnych systémoch a opisujem typológiu manželstva v kánonickom práve. Vysvetľujem účel a charakteristiku manželstva, ako aj práva a povinnosti manželov. V tejto časti práce jasne definujem a porovnávam jednotlivé inštitúty, poukazujem na ich odlišnosti, špecifiká, ale aj na ich vzájomný vzťah. V tejto kapitole sa venujem aj forme uzavretia manželstva v oboch systémoch.

V tretej kapitole teoretickej časti sa venujem anulácii manželstva, ktoré porovnávam v oboch právnych systémoch. Na začiatku poukazujem na rozdiely, paralely a zánik manželstva v oboch právnych systémoch. V ďalších častiach sa zaoberám okolnosťami, ktoré vedú k neplatnosti manželstva a dišpenzov v oboch právnych systémoch. V ďalšej časti rozoberám inštitút zániku platne uzavretého manželstva a rozluky manželov počas manželstva, ktorý je upravený kánonickým právom. Ďalej sa venujem téme privilegium captivitatis, privilegiu výberu manžela alebo manželky, anulácii manželského zväzku v prospech viery alebo „in favorem fidei“, anulácii manželského zväzku pri uplatnení „Pavlovovho privilegia“. V poslednej časti sa venujem zániku manželstva smrťou a zániku manželstva vyhlásením manžela za mŕtveho v oboch právnych systémoch.

Z teoretickej časti je zrejmé, že kanonická a civilná úprava inštitúcie manželstva má určité zhodné črty, ale vychádza z odlišných ideálov a predstáv. Oba právne systémy sa venujú inštitútu manželstva pomerne rozsiahle.

V empirickej časti práce som si stanovil hlavný cieľ, ktorým bolo zistiť, s akými ťažkosťami v oblasti sviatosti manželstva zápasila Gréckokatolícka eparchia v Prešove

v rokoch 1968 až 1990. Hlavným zdrojom údajov boli historické knihy a monografie, ktoré opisovali situáciu Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v danom období. Po posúdení a špecifikovaní hlavného cieľa som si stanovil tri čiastkové ciele. Prostredníctvom archívnych dokumentov, z rokov 1968 až 1990 sa preukázala celková miera žiadosti 618 a tvorili hlavnú súčasť výskumu. Ďalšou metódou výskumu bola obsahová analýza dokumentov, pomocou ktorej som zisťoval mieru a dôvody dišpenzov, anulácii a iných žiadosti o manželstvo.

Začiatkom akademického roka 2021-2022 som požiadal, v tom období súčasného arcibiskupa Jána Babjaka, o sprístupnenie archívnych materiálov. Po ich obdržaní som sa venoval bádaniu v danej problematike v archíve Gréckokatolíckeho arcibiskupstva v Prešove. V mesiacoch máj a jún som spracoval archívne materiály, v ďalšom kroku som informácie zakódoval v PC pripravil som ich na štatistické spracovanie. V júli a auguste som ich spracoval a analyzoval. V septembri som sformoval získané poznatky do záverov. Získané kvantitatívne údaje som zakódoval a štatisticky spracoval. Na komparačnú analýzu som použil metódy testovania štatistickej významnosti rozdielov výberových priemerov. Vybral som metódy jednorozmernej štatistiky, počítanie s percentami, aritmetický priemer a priemer. Základnou parametrickou metódou na testovanie rozdielov výberových priemerov je dvojfaktorová analýza rozptylu bez opakovania – ANOVA.

1 GRÉCKO-KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU

Gréckokatolícka cirkev na Slovensku sa v osobitom vedomí pokladá za prirodzene rovného a pokračujúceho ideálneho dediča cyrilo-metodského vzoru. Obraz tohto vzoru vychádza z troch bodov. Prvým bodom je spiritualita, ďalšou požiadavkou je liturgia v rodnej reči a poslednou je jednota s rímskym pápežom.

Za počiatok dejín Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku možno všeobecne pokladať príchod vierozvestcov svätých Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy v roku 863. Hoci pôvodne knieža Rastislav nemal v úmysle pričiniť sa o vznik novej cirkvi a misia solúnskych bratov mala byť skôr politickou ochranou nezávislosti krajiny. Nový prístup evanjelizácie vierozvestcov, ako aj ich hlboko ústretové chápanie liturgickej katechézy voči Slovanom položilo základy pre novú cirkevnú štruktúru, ktorá podliehala pápežovi.¹

1.1 Veľkomoravská misia

Historicky podložené počiatky východnej cirkvi na Slovensku sa datujú do obdobia Veľkej Moravy a trvali až po potvrdenie jej katolíckosti, ktoré boli ratifikované Užhorodskou úniou.²

Po kniežati Mojmirovi, ktorý počas vlády v moravskom kniežatstve si podmanil aj nitrianske kniežatstvo, sa dostal okolo roku 846 k vláde knieža Rastislav. Knieža Rastislav bol múdry a prezieravý štátnik, ktorý sa zameral na upevnenie samostatnosti a nezávislosti krajiny. Musel čeliť nátlaku Frankov a neskôr i Bulharov, ktorí roku 862 začali vojnové prípravy na napadnutie Moravanov. Vplyv a účinkovanie franských misionárov, ktorí pripravovali zriadenie cirkevnej štruktúry, podliehajúcej pod franskú cirkev, oslabovali Rastislavovo úsilie o samostatnosť. Preto v roku 861 poslal posolstvo do Ríma s prosbou o ustanovenie „učiteľa“ - biskupa pre Moravanov. Pápež Mikuláš I. však pre zložitosť situácie a pre fransko-bulharské štátne vplyvy oddialil rozhodnutie a na list neodpovedal. Rastislav, prinútený situáciou, musel hľadať rýchle spojenectvo proti Frankom a Bulharom. Z tohto dôvodu v roku 862 vyslal posolstvo byzantskému cisárovi Michalovi III., aby poslal na Veľkú Moravu biskupa a učiteľa, ktorý by položil základy samostatnej veľkomoravskej cirkevnej štruktúry. Byzantský cisár Michal III.

¹ Por. J. Gradoš, *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku do roku 1818*. Prešov 2019, s. 35 – 74.

² Por. Tamže, s. 223-279.

vybral dvoch solúnskych bratov Konštantína a Metoda,³ ktorí už mali skúsenosti so slovanským jazykom. Cisár videl v misii aj vhodnú politickú príležitosť, ako získať spojencov v strede Európy a rozšíriť svoj vplyv na Západ. A tak už v roku 863 prichádzajú svätí bratia na Moravu, podľa tradície na Velehrad. Konštantín zostavil nové slovanské písmo a preložil bohoslužobné knihy do staroslovienciny. Ich činnosť na našom území mala tri hlavné znaky. Na počiatku svojej misie prioritne zaviedli do bohoslužieb slovanský jazyk. Následne založili prvé školy a chovancov vychovávali v ich rodnom jazyku. Zároveň sa usilovali vytvoriť osobitnú hierarchiu s vlastnou provinciou.⁴

Po trojročnom účinkovaní v roku 867 Konštantín a Metod na pozvanie pápeža Hadriána II. odišli do Ríma. Cieľom ich misie bolo objasniť svoju činnosť na Veľkej Morave a vyznať pravovernosť a oddanosť Rímskej cirkvi. Pápež Hadrián II. schválil starosloviencinu ako liturgický jazyk a dovolil vysvätiť ich učencov za kňazov.⁵ Konštantín tam vo vedomí blížiacej sa smrti vstúpil do kláštora, prijal meno Cyril a 14. februára 869 zomrel. Je možné, že sv. Cyril bol aj biskupom, čomu nasvedčujú mnohé vyobrazenia, nachádzajúce sa v Ríme. Metod sa najskôr aj s novo vysvätenými kňazmi odobral na Moravu, avšak po ceste sa zastavili u kniežaťa Kocel'a, ktorý ich poslal späť do Ríma s prosbou, aby pápež vysvätil Metoda za biskupa. Pápež vyhovel Kocel'ovej žiadosti, vysvätil Metoda za biskupa a ustanovil ho do znovuzriadeného panónskeho a moravského arcibiskupstva a za pápežského legáta⁶. Toto rozhodnutie pápeža sa však stretlo s veľkou nevôľou a protestom zo strany bavorského episkopátu, ktorého vojenské družiny na ceste Metoda zajali a prepustili až pod hrozbou kliatby pápeža Jána VIII. v roku 873. Po prepustení sa sv. Metod zdarne ujal pastoračnej činnosti na Veľkej Morave.⁷ V roku 880 pápež Ján VIII. vydal bulu *Industriae tuae*, v ktorej opätovne schvaľuje starosloviensku liturgiu.⁸ Svätý Metod zomrel 6. apríla 885, odporúčajúc ako svojho nástupcu Gorazda, svojho žiaka, kňaza zo slovanskej rodiny.⁹ Nepokoje medzi franským a slovanským klérom sa vystupňovali po

³ Por. P. Ondráč, *Odkaz sv. Cyrila a Metoda a edukačný proces*, Bratislava 2014, s. 9.

⁴ Por. M. LACKO, *Dejiny kresťanstva na Slovensku*. [W:] *Dejiny katolíckej cirkvi*. red. L. Hertling, Trnava 1983, s. 433-466.

⁵ Por. V. Judák, E. Čekovská, *Prehľadné cirkevné Dejiny*. Bratislava 1996, s. 58.

⁶ Por. M. Pavúk, *Výchovná a edukačná činnosť gréckokatolíckej Cirkvi v rokoch 1945 – 1950*. Nitra 2013, s. 17.

⁷ Por. Tamže.

⁸ Por. V. Judák, E. Čekovská, *Prehľadné cirkevné Dejiny*. Bratislava 1996, s. 61.

⁹ Por. J. Gradoš, *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku do roku 1818*, Prešov 2019, s. 74 – 78.

Metodovej smrti.¹⁰ Biskup Viching, ktorý bol vysvätený na žiadosť kráľa Svätopluka na pomoc pre sv. Metoda, tvrdošijne útočil na misionársku činnosť svätého Metoda. Intrigujúci Viching dosiahol u pápeža Štefana V., ktorý bol chybné informovaný o Metodovej činnosti, odsúdenie používania slovanského jazyka v liturgii. Toto opatrenie umožnilo Vichingovi tvrdý krok proti Metodovým žiakom. Mnohí boli vyhnaní z nášho územia, na základe čoho franskí kňazi získali prevahu a časom presadili znovu používanie latinčiny v liturgii.¹¹ Vykoorenenie slovenskej liturgie však nebolo jednoduché. Aj medzi veľmožmi na našom území boli mnohí naklonení slovanskej liturgii, ktorí boli ochotní prijať na svoj dvor Metodových žiakov a jeho nástupcu. Gorazd bol človek zo vznešeného rodu – veľmož, preto ho ani Viching nemohol vyhnúť z Moravy, aj napriek zákazu pápeža Štefana V. vykonávať úrad arcibiskupa. Jestvuje však viacero teórií, ktoré poukazujú na jeho neskoršiu rehabilitáciu a výkon úradu na našom území, a neskôr v Poľsku, keď na Moravu začali útočiť Uhri.¹² Cyrilo-metodské dedičstvo napokon pretrvalo predovšetkým v Macedónii a v Bulharsku, kam sa mnohí z učeníkov uchýlili. Odtiaľ sa potom dostalo na Ukrajinu a do Ruska.¹³

1.2 Situácia v stredoveku

Po neúspešnom organizovaní panónsko–moravskej Cirkvi sa všetko úsilie o vytvorenie mostu medzi východom a západom rozpadlo. Ani úsilie Mojmíra II., ktorý sa pričínal o vysvätenie arcibiskupa a troch biskupov na Morave, nepomohlo v pohnutých časoch. Útoky Nemcov i Maďarov natoľko oslabili ríšu, že táto dňa 5. júna 906 utrpela zdrvivú porážku pri Bratislave, po ktorej sa už Veľká Morava ako štát nespomína. Vzťah medzi katolíkmi východného a západného obradu v Európe v tomto období ešte necharakterizovalo búrlivé napätie ako neskôr. Aj v Ríme, na Advertínskom pahorku, bol kláštor, symbolizujúci jednotu Cirkvi, kde grécki mnísi spolunažívali s rímskymi v porozumení.¹⁴ Do riadenia západnej Cirkvi sa začali miešať negatívne vplyvy, ktoré ohrozovali a oslabovali vzťahy a jednotu medzi východom a západom.

¹⁰ Por. V. Judák, E. Čekovská, *Prehľadné cirkevné Dejiny*. Bratislava 1996, s. 62.

¹¹ Por. J. Gradoš, *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku do roku 1818*. Prešov 2019, s. 74 – 78.

¹² Por. M. Pavúk, *Výchovná a edukačná činnosť gréckokatolíckej Cirkvi v rokoch 1945 – 1950*. Nitra 2013, s. 17.

¹³ Por. J. Michalov. *Duchovná a vzdelanostná príprava Solúnskych bratov na misiu na Veľkej Morave a metódy práce na misii*. [w:] *Duchovné, intelektuálne a politické pozadie cyrilo-metodskej misie pred jej príchodom na Veľkú Moravu* red. J. Michalov, P. Ivanič, M. Hetényi, Nitra 2007, s. 17.

¹⁴ Por. M. Pavúk, *Výchovná a edukačná činnosť gréckokatolíckej Cirkvi v rokoch 1945 – 1950*. Nitra 2013, s. 18.

Išlo predovšetkým o investitúru, svätokupectvo, kupovanie cirkevných hodností, dosadzovanie pápežov vplyvnými rodmi v Ríme, ako aj boj o Grékmi obývané územia Talianska. Ján XVIII. (1003 – 1009) mal síce dobré styky s carihradským patriarchom, ktorý jeho meno znovu zaviedol aj do liturgických diptychov, no už za Jána XIX. (1024 – 1033), ktorý odmietol carihradskému patriarchovi titul ekumenického patriarchu, sa v Carihrade pápežovo meno z liturgických diptychov vyškrtilo. Pápež Lev IX. (1049 – 1054) mal obrovské zásluhy na nastolení poriadku a jednoty v Cirkvi, svojimi diplomatickými schopnosťami urovnával spory medzi panovníkmi.¹⁵

Od roku 1053 začal carihradský patriarcha Michal Cerularius útoky na Západnú cirkev. Antiochijský patriarcha Peter mu napísal list, v ktorom ho vyzval „skloniť sa k mieru a k bratskej láske“ a varoval ho pred stratou vyrokovaných privilégií. Po týchto nezhodách sa cirkev 16. júla 1054 rozdelila na východnú a západnú.¹⁶

Úsilie o znovuobnovenie jednoty cirkvi našlo svoj výraz vo viacerých snemoch a synodách. Prvou takouto snahou bol Druhý Lyonský koncil (1274) za pápeža Leva X., ktorý dosiahol určitý zmier medzi Východom a Západom, avšak nie nadhlo. Ďalším pokusom bol Florentský koncil vo Ferrare v roku 1438, ktorý pokračoval vo Florencii a v Ríme. Uznesenia snemu v otázkach *filioque*, pápežského primátu, či používania oboch druhov chlebov v liturgii síce boli koncilom uznané, no po návrate delegátov do Konštantínopolu aj následne zavrhnuté, čo zabránilo uviesť do života výsledky jeho rokovania.¹⁷

1.3 Uzavretie únie

V novoveku sa už úsilie o jednotu podarilo naplniť v dvoch dôležitých aktoch nadviazania tzv. únie, keď východní veriaci so svojimi duchovnými predstaviteľmi opäť zatúžili po jednote s nástupcom sv. Petra, viditeľnou hlavou putujúcej Cirkvi.

Prvou úspešnou úniou bola únia Rusínov bývalého Poľsko–litovského kráľovstva, ktorá bola uzavretá v Ríme dňa 25. decembra 1595 a neskôr ratifikovaná na provinciálnej synode v Brest-Litovsku dňa 6. októbra 1596.¹⁸ Keďže Poľsko bolo z katolíckeho pohľadu z troch štvrtín heretické, poradca kráľa Žigmunda III., jezuita Peter Skarga, vyvinul veľké úsilie o zjednotenie latinskej a Pravoslávnej cirkvi.

¹⁵ Por. V. Judák, E. Čekovská, *Prehľadné cirkevné Dejiny*. Bratislava 1996, s. 65.

¹⁶ Por. M. Pavúk, *Výchovná a edukačná činnosť gréckokatolíckej Cirkvi v rokoch 1945 – 1950*, 2013. s. 18.

¹⁷ Por. M. Šip, *Cirkev a jednota, alebo ešte raz o ekumenizme*, www.pulib.sk/elpub2/PBF/Husar1/pdf_doc/sip.pdf. [dostupné 09.03. 2022].

¹⁸ Por. M. Lacko, *Užhorodská únia Karpatských Rusínov s katolíckou cirkvou*, Košice 2012. s. 43 – 47.

S povolením pápeža sa tak zišla v Breste synoda latinských a pravoslávnych biskupov a uzniesla sa na podmienkach zjednotenia východných kresťanov s Rímom. Pápež Klement VIII. to schválil bulou *Magnus Dominus*. Do únie vstúpili: kyjevský metropolita, biskupi v Polocku, Lucku, Vladimíri a Cheľme. Biskupi vo Lvove a Przemysli sa ostro postavili proti zjednoteniu, no synoda sa aj tak stala základom pre ďalšiu úniu.¹⁹

Nasledujúcou úniou bola Užhorodská únia, uzavretá dňa 24. apríla 1646, v chráme užhorodského hradu. Tu sa stretlo 63 kňazov z karpatských Rusínov, ktorí vyznali katolícku vieru a spojili sa tak s rímskou Cirkvou. Tento akt však oproti predchádzajúcemu nesprevádzal jasot davu, ani blesk slávy. Bol to akt skromný, tichý, takmer skrytý. Nebola vydaná ani pápežská bula z tejto príležitosti. Úniu uzavreli spomenutí 63 kňazov na čele so šiestimi archidiakonmi, bez účasti mukačevského biskupa Bazila Tarasoviča. Úniu taktiež neprijímal pápežský legát, či prímas Uhorska, ale biskup Juraj Jakušič, ktorý však neinformoval o udalosti vyššie authority. Riadna správa o udalosti sa dostala do Ríma až v roku 1652, keď šiesti archidiakoni napísali list Inocentovi X. a je známy pod názvom Dokument o Užhorodskej únii.²⁰ Píše sa v ňom okrem iného: „...*po zrieknutí sa rozkolu, prameniaceho z gréckej nerozvážnosti...*“ (sme) „...*boli privedení späť a znova zasnúbení...*“ „...*Svätej rímskej cirkvi...*“²¹ Z úryvku je zrejmé, že takéto hlboké vyznanie pramenilo zo stáročiami nahromadenej túžby východných kresťanov po jednote. Užhorodská únia bola prijatá bez pompéznosti a vonkajšieho uznania, tým viac bola prijímaná autenticky a hodnoverne. Únia zaručila grécko-katolíckemu duchovenstvu tri dôležité prvky. V prvom bode bola vznesená požiadavka na zachovanie obradu gréckej cirkvi. Druhou požiadavkou bola možnosť navrhnúť si svojho biskupa, ktorého by potvrdila Apoštolská Stolica. Tretí nárok zabezpečil užívať všetky cirkevné slobody. Význam uzavretia únií bol a je dodnes nesporný. Skutočnosť, že východná a západná Cirkev sa v určitých krajoch opäť zjednocujú okolo eucharistického stola je udalosťou, ktorá nemá v porovnaní s inými ekumenickými aktmi obdobu.²²

V našich podmienkach sa však môže naskytnúť otázka, či medzi kresťanmi východného obradu na slovenskom území jestvovala do uzavretia únie Rusínov nejaká

¹⁹ Por. M. Bizoňová, *Počiatky rekatolizácie v Poľsku a etablovanie spoločnosti Ježišovej na tomto území*, www.unipo.sk/public/media/26580/Historia_Ecclesiastica_2016_1.pdf [dostupné 09.03. 2022].

²⁰ Por. M. Lacko, *Užhorodská únia Karpatských Rusínov s katolíckou cirkvou*, Košice 2012. s. 99 – 121.

²¹ Tamže, s. 105 - 106.

²² Por. Tamže, s. 99 - 121.

časť, ktorá i po vyhnaní cyrilo-metodských žiakov zostala verná staroslovienskemu obradu i pápežovi. Podľa Šoltésa²³ od čias misie solúnskych bratov jestvovala na našom území neprerušená línia slovenských gréckokatolíkov ešte z cyrilo-metodských dôb. Tejto téme sa venoval aj arcibiskup Vasil', SJ vo svojej dizertačnej práci. Únia pod takýmto uhlom pohľadu bola nevyhnutným výsledkom generačne odovzdávaného úsilia o zachovanie a znovuoobnovenie misie svätých Cyrila a Metoda.

1.4 Obdobie po únii

Dôsledky uzavretia únie boli sčasti dočasné a sčasti d'alekosiahle. Dočasné v tom, že na istý čas bola Rusínska komunita rozdelená na časť katolícku a schizmatickú, a to s dvojakým vedením, ktoré sa zjednotilo až v 80-tych rokoch 17. storočia. Od roku 1733 boli všetci karpatskí Rusíni zjednotení vo Východnej katolíckej cirkvi. Dlhodobými dôsledkami bol predovšetkým pokrok náboženského, sociálneho a kultúrneho života. Dovtedy nevzdelané duchovenstvo sa mohlo vzdelávať v zvučných školách v Mukačeve, Užhorode, v Ríme, Trnave, Viedni či Budapešti. Časom rusínsky biskup zriadil školy, boli tlačené knihy a pod.²⁴

K tomuto pokroku však musela rodiaca sa uniátna cirkev prejsť viacerými peripetiami. Zavše možno spomenúť neustály boj o investitúru mukačevského biskupa pre východných veriacich, ktorého sa snažili dosadzovať vplyvné rody, či králi Uhorska. Výsledkom zmätkov bola vymožená podriadenosť mukačevského biskupa jágerskému latinskému biskupovi, ktorá znamenala, že gréckokatolícky biskup nemohol bez súhlasu jágerského biskupa stavať chrámy, zakladať farnosti, prekladať kňazov, ani ordinovať nových. Až Mária Terézia na opakovaný pokus dosiahla u Apoštolskej stolice, že táto pod vedením Klementa XIV. bulou *Eximia Regalium* kánonicky erigovala Mukačevskú eparchiu 19. septembra 1771.²⁵

V roku 1773 zvolala taktiež Mária Terézia synodu gréckokatolíckych biskupov do Viedne, keď súčasne Klement XIV. vymenoval nového mukačevského biskupa Andreja Bačinského. Jeho meno sa zapísalo do dejín Gréckokatolíckej cirkvi veľmi výrazne. Zaslúžil sa o reorganizáciu eparchie a v roku 1775 získal pre biskupstvo novú katedrálu a rezidenciu v Užhorode. V roku 1777 bola pri nej zriadená kapitula

²³ Por. P. Šoltés, *Spor o cyrilo-metodské dedičstvo*. www.impulzrevue.sk/article.php?421 [dostupné 09.03.2022].

²⁴ Por. M. Lacko, *Užhorodská únia Karpatských Rusínov s katolíckou cirkvou*, Košice 2012. s. 19 - 35.

²⁵ Por. C. Vasil', *Kánonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví*, Trnava 2000. s. 45.

kanonikov a od roku 1778 otvorený aj eparchiálny seminár. Zdesaťnásobil ďalej počet cirkevných ľudových škôl, pričínal sa o tlač náboženskej literatúry typu katechizmus či Biblia a napokon založil eparchiálnu knižnicu. Pre lepšie spravovanie vyčlenil v roku 1776 a 1787 dva nové vikariáty so sídlom v Satmári a v Košiciach.²⁶

V roku 1815 cisár František I., odvolajúc sa na svoje patronátne právo, zriadil Prešovskú eparchiu s počtom veriacich približne 150 000. Následne bola pápežskou bulou *Relata Semper* erigovaná dňa 22. septembra 1818. Právne však bola podriadená uhorskému prímasovi, ostrihomskému arcibiskupovi.²⁷

Prvým biskupom eparchie bol Gregor Tarkovič (1818 - 1841), ktorý sa postaral o zabezpečenie hmotných majetkov pre fungovanie biskupskej kúrie. Zriadil eparchiálnu knižnicu a získal štyri základiny na výchovu seminaristov, podporu chorých kňazov, vdov a sirôt a pomoc duchovenstvu. Jeho nástupcom bol Jozef Gaganeč (1847 - 1875), ktorý mal najväčšie zásluhy na zveľadení eparchie. Mal obrovské sociálne cítenie a nájstojčivo bojoval proti chudobe, hladu, alkoholizmu a utláčaniu slabých v dobe sužovanej hladom a morom. Založil Spoločnosť sv. Jána Krstiteľa na pomoc chudobným, prestaval rezidenciu a katedrálu a dal postaviť 36 nových chrámov. Ordinoval spolu 237 kňazov. Veľmi dbal o riadnu katechézu vo výchovnom procese cirkevných škôl a brzdil latinizačné snahy v liturgicko-cirkevnom živote. Bránil používanie cyriliky dokonca aj v kuriálnej administrácii. Gaganečov nástupca Mikuláš Tóth (1876 - 1882) bol zasa jedným z najvzdelanejších ľudí eparchie, pretože predtým pôsobil ako rektor a profesor na univerzite v Budapešti. Ako bývalý univerzitný profesor sa s veľkou usilovnosťou pustil do budovania cirkevného školstva a sám štedro podporoval veľkými sumami študentov z chudobných sociálnych pomerov. Okrem toho založil viacero fundácií na podporu mládeže, sirôt a chudobných. Pod jeho vedením bol 12. septembra 1880 otvorený eparchiálny seminár. Naši bohoslovci predtým študovali v Užhorode, Budapešti a Ostrihome. Hoci pochádzal z maďarského kultúrneho prostredia, nepodľahol maďarizačnému tlaku a podporoval miestnu kultúru cez školy a cirkevný život. Ján Vályi (1882 - 1911) rozšíril budovu seminára tak, aby v ňom mohlo študovať naraz 40 študentov. Bol nápomocný mnohým kultúrno-spoločenským inštitúciám a postaral sa o duchovné vedenie pre emigrantov do USA. Prospešné boli jeho aktivity v

²⁶ Por. P. Šturák, *Historický vývoj Gréckokatolíckych eparchií v našom regióne*, [w:] Theologos, red. G. Paľa, Prešov 2009, s. 61.

²⁷ Por. C. Vasiľ, *Kanonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví*, Trnava 2000. s. 47..

oblasti školstva. Už rok po dostavaní budovy seminára zriadil komisiu, ktorá mala stáť pri založení Učiteľského ústavu v Prešove. V roku 1888 sa začalo so samotnou stavbou budovy. Samotná výučba sa začala až v roku 1895 po vyriešení štátnej podpory na platy profesorov. Vedľa Učiteľskej akadémie zriadil biskup Vályi aj internát. Jeho zásluhou bola v Prešove otvorená aj prvá gréckokatolícka meštianska škola. Jeho veľkou túžbou bolo zriadiť dievčenský internát a sirotinec. Pre realizáciu týchto plánov z vlastných zdrojov utvoril základňu v hodnote 300 000 korún.²⁸ Posledným „maďarským“ biskupom za života monarchie sa stal biskup Štefan Novák²⁹ (1913-1918), ktorý sa ako maďarský, nacionálne zmýšľajúci občan pričínal o niekoľko neblahých reforiem. Medzi ne patrili zanechanie cyrilskej abecedy v cirkevnom živote, kroky k zavedeniu gregoriánskeho kalendára či úpravy liturgických kníh. Po vzniku prvej ČSR, hlboko sklamaný, rezignoval zo svojho úradu a uchýlil sa do Budapešti, kde zotrval až do svojej smrti v roku 1932. Rím ho uvoľnil z vedenia eparchie. Počas vakantného obdobia na prešovskom stolci zastupoval generálny vikár a kanonik Mikuláš Russnák³⁰ (1918 – 1922). Od roku 1922 – 1927 bol poverený spravovaním Prešovskej eparchie biskup Dionýz Nyarády.³² Šiestym prešovským biskupom bol Pavel Peter Gojdič OSBM (1927 – 1960). Prvým pomocným prešovským biskupom sa stal Vasil' Hopko (1947 – 1976).³³

1.5 Od roku 1918 do roku 1945

Vzťah východnej a západnej cirkvi bol v 20. storočí poznačený výraznými udalosťami, akými boli dve svetové vojny a desaťročia pretrvávajúce totalitno-despotické režimy. Už 7. novembra 1917 sa dostala v Rusku k moci diktatúra proletariátu s Leninom na čele, ktorého spolupracovník Marx vyhlásil náboženstvo za ópium ľudstva. Vláda ihneď začala svoj ukrutný boj proti náboženstvu presadzovať aj vo Svätej Rusi. Moskovského patriarchu Tychona v roku 1918 uväznili a prepustili až na naliehanie Pia XI. Dvadsať biskupov a niekoľko tisíc kňazov podstúpilo mučenícku smrť, mnoho bolo uväznených a poslaných na nútené práce do gulagov. Pius XI. sa veľmi zaujímal o východných kresťanov, v roku 1928 vydal encykliku *Rerum Orientalium* v roku 1930 vznikla v Kongregácii pre východné cirkvi Komisia pre Rusko. Aj pri pápežskom orientálnom ústave vznikla veľká bibliotéka a seminár

²⁸ Por. *Schematismus prešovskej grécko-katolíckej metropolie*. Prešov 2008, s. 44 - 48 s.

²⁹ Por. J. Coranič, *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku 1918-1939*, Prešov 2013, s. 29-49.

³⁰ Por. *Schematismus prešovskej grécko-katolíckej...*, s. 44 – 48.

³¹ Por. J. Coranič, *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku 1918-1939*, Prešov 2013, s. 50-62.

³² Por. *Schematismus prešovskej grécko-katolíckej...*, s. 47.

³³ Por. Tamže, s. 44-48.

Russicum. Tieto kroky pripravovali zrod silnému zjednocujúcemu hnutiu, ktoré sa všeobecne volá ekumenizmus. Tieto snahy a všeobecné smerovanie k jednote sa ukázali ako najväčšie ohrozenie vznikajúcich režimov. Predstava cirkvi, ktorá by bola jednotná s východom bola pre režimy neprijateľná.³⁴

Na Slovensku však situácia ešte nebola taká dramatická. Po vzniku Československej republiky sa musela riešiť najskôr otázka nového cirkevného usporiadania, keďže Rakúsko-Uhorsko zaniklo. K tomuto vydal Vatikán 2. februára 1928 Modus vivendi, ktoré riešilo problémy ohľadom novej cirkevnej provincie, hraničenia diecéz a majetkovoprávneho usporiadania.³⁵ Gréckokatolícke eparchiálne územia boli rozdelené medzi Československo a Maďarsko. V týchto rokoch sa veľká časť veriacich z Mukačevskej a Prešovskej eparchie presťahovala do Spojených štátov, čo prispelo ku vzniku a utvoreniu metropolitnej cirkvi v Pittsburgu.³⁶ Na východnom Slovensku v tomto období nastali aj nepokoje medzi gréckokatolíckymi veriacimi. Ruskí a srbskí agitátori spôsobili medzi rusínskym obyvateľstvom nepokoje a nevôľu voči karpato–ruskému unionizmu. Následne asi 90 obcí prestúpilo na pravoslávie v Podkarpatskej Rusi a na východe Slovenska. Tento vplyv pravoslávia sa však podarilo zastaviť.³⁷

U gréckokatolíkov, rovnako ako u rímskokatolíkov sa začali objavovať silné nacionalistické tendencie, ktoré sa prenášali aj do interpretácie histórie a pastorácie. Fillo (1944) napísal, že jestvovanie gréckokatolíkov na Slovensku neprajné živly chceli poprieť, ale tieto snahy sa im nepodarili. Gréckokatolíci aj v najťažších vojnových rokoch dokumentovali svoju veľkosť hnutím, ktoré nikto nemôže spochybníť ich existenciu. Gréckokatolíci boli vždy lojálni a mali záujem o pokojné spolunažívanie so všetkými a rešpektovanie svojej národnej a náboženskej identity.

Keď v roku 1938 zomrel veľký národovec Andrej Hlinka – v strednej Európe bol už pri moci Hitler. Dňa 29. septembra 1938 sa v Mníchove dohodlo nové usporiadanie Európy, ktoré malo za následok odobratie pohraničných území v Čechách. Vo viedenskej arbitráži sa zasa rozhodlo o prisúdení južného Slovenska v prospech Maďarska. Aj apoštolský administrátor v Košiciach Jozef Čársky sa musel presťahovať do Prešova. V polovici marca 1939 Hitler pričlenil Čechy a Moravu k Ríši pod titulom

³⁴ Por. M. Pavúk, *Výchovná a edukačná činnosť gréckokatolíckej Cirkvi v rokoch 1945 – 1950*. Nitra 2013, s. 22.

³⁵ Por. J. Dolinský, *Cirkevné dejiny Slovenska II*, Trnava 2002, s. 70.

³⁶ Por. C. Vasil', *Kanonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví*. Trnava 2000. s. 159 – 161.

³⁷ Por. J. Dolinský, *Cirkevné dejiny Slovenska II*, Trnava 2002, s. 70.

Protektorátu a zredukované Československo sa rozpadlo. Keďže na juhu Slovenska sa zhromažďovala maďarská armáda, bývalý predseda Slovenského snemu Dr. Jozef Tiso sa stretol s Hitlerom, aby sa dozvedel jeho zámer so Slovenskom. Výsledkom rozhovoru bolo predloženie návrhu zriadenia Slovenského štátu, ktorý snem schválil a zvolil Dr. Tisa za predsedu vlády. Tým zachránil Slovensko pred zánikom a Slovákov od vojny. Počas vojny patrila Mukačevská eparchia politicky aj cirkevne k Maďarsku a Prešovská eparchia ku Slovensku.³⁸ Po rezignácii Štefana Nováka zostala Prešovská eparchia bez pastiera, preto 1. októbra 1918 bol spravovaním eparchie poverený generálny vikár Mikuláš Russnák, ktorý viedol administráciu do r. 1922.³⁹

1.6 Likvidácia Gréckokatolíckej cirkvi

Po vojne sa biskup Gojdič snažil zabezpečiť pastoračnú starostlivosť o veriacich na východnom Slovensku, ale aj v osídľovaných Sudetoch. V apríli roku 1950 boli štátnou tajnou službou a príslušníkmi národnej bezpečnosti zrušené všetky rehole a ich členovia internovaní v koncentračných kláštoroch. Následne dňa 28. apríla 1950 zvolali predstavitelia vlády, Národnej ukrajinskej rady a tzv. „výborov pre návrat pravoslávia“ v Prešove pseudo synodu, na ktorej vyhlásením zrušili Užhorodskú úniu a oznámili návrat k pravosláviu. Toto ťaženie proti gréckokatolíkom bolo označené krycím menom akcia „P“.⁴⁰

Gréckokatolícka cirkev bola vyhlásená za nezákonnú, bola pozbavená všetkých práv a jej členovia nasilu pridružení k pravosláviu. Gréckokatolícki kňazi dostali na výber – buď prejdú k pravosláviu, alebo pôjdu do väzenia, či na Sibír. Tu sa odohrali skutočné drámy, najmä medzi ženatými kňazmi, ktorí si svoju vernosť Svätému Otcovi museli vytrpieť aj s rodinami, mnohí odlúčení do konca života. V tomto boji rozhodne obstáli rehoľníci, ale aj ženatí kňazi, z ktorých sa pred hrozbami zohlo len malé percento. Gréckokatolícka cirkev úradne prestala jestvovať. Veriaci gréckokatolíci prešli na rímsky obrad, iní sa uzatvorili a svoju vieru žili výlučne v rodinách⁴¹.

V roku 1950 boli biskup Gojdič OSBM a jeho pomocný biskup Hopko zatknutí a štátnou mocou obžalovaní z vlastizrady. Gojdič bol v zinscenovanom procese odsúdený na doživotie. Zomrel v leopoldovskom väzení v roku 1960. Hopko, hoci

³⁸ Por. V. Vasil', *Kanonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví*. Trnava 2000. s. 181.

³⁹ Por. *Schematismus prešovskej grécko-katolíckej metropolie*. Prešov 2008, s. 46.

⁴⁰ Por. L. Hertling, *Dejiny katolíckej cirkvi*, Trnava 1983, s. 433-466.

⁴¹ Por. C. Vasil', *Kanonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví*, Trnava 2000. s. 181.

nebol úradne odsúdený, prežil vo väzení 13 rokov a od roku 1963 bol internovaný v českom Oseku^{42, 43}.

Až v roku 1968 vydala vláda dekrét č. 70/1968, v ktorom povolila činnosť Gréckokatolíckej cirkvi. Tomuto aktu predchádzalo množstvo petícií veriacich, žiadosť biskupa Hopka o legalizáciu Gréckokatolíckej cirkvi, návrat mnohých deportovaných kňazov, ako aj založenie a činnosť akčného výboru tvoreného šesťnástimi kňazmi, dvomi laikmi, na čele s biskupom Hopkom. Po období tzv. pražskej jari (1968), hoci nie bez ujmy, už Gréckokatolícka cirkev na Slovensku nebola v ilegalite a jej činnosť bola tolerovaná štátom. Seminaristi mohli študovať v rímskokatolíckom seminári v Bratislave, kde bol ich počet do veľkej miery redukovaný vládou. Keď v roku 1976 zomrel biskup Hopko, Gréckokatolícka cirkev ostala bez biskupa. Kňazské svätenia preto udeľovali biskupi z Juhoslávie. Udalosťou z tejto doby, ktorú je vhodné spomenúť, je návrat 78 kňazov spolu s veriacimi z pravoslávnej do Gréckokatolíckej cirkvi.⁴⁴

1.7 Slobodné pomery

Doznievajúce besnenie totality našlo svoj definitívny zánik v prevrate v roku 1989. Avšak už dlhšiu dobu nasvedčovali viaceré symptómy meniacu sa klímu uprostred veriacich. Takým momentom bol určite aj 22. jún 1988, kedy bola vyhlásená basilica minor na mieste gréckokatolíckeho Kostola nanebovzatia Panny Márie v Lutine.⁴⁵ Toto gesto udelenia výsad práve gréckokatolíckemu chrámu na východe Slovenska označovalo plnú vážnosť i váženosť gréckokatolíckych veriacich na Slovensku v očiach Vatikánu. V roku 1990 pre Prešovskú eparchiu bol menovaný za biskupa Hirka, vysvätený kardinálom Tomkom, a v roku 1992 za pomocného biskupa Chatur.⁴⁶

Obnovenie činnosti gréckokatolíckej cirkvi po nástupe slobody však sprevádzal veľký nedostatok kňazov. Množstvo cirkevných budov bolo poškodených, takmer nefunkčných. Medzi mládežou, ale aj veriacimi, pretrvávala náboženská nevedomosť i nedostatok katechézy. Medzi najťažšie kapitoly patrilo majetkovoprávne vysporiadanie s Pravoslávnuou cirkvou, ktorej v roku 1950 protiprávnym spôsobom

⁴² Por. J. Babjak, *Zostali verní. Osudy gréckokatolíckych kňazov. I. zväzok*. Prešov 2009, s. 638.

⁴³ Por. J. Dolinský, *Cirkevné dejiny Slovenska II*, Trnava 2002, s. 88 – 89.

⁴⁴ Por. C. Vasiľ, *Kanonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi...*, s. 190.

⁴⁵ Por. V. Judák, E. Čekovská, *Prehľadné cirkevné Dejiny*, Bratislava 1996. s. 264 – 265.

⁴⁶ Por. Tamže.

pripadol všetok majetok Gréckokatolíckej cirkvi. Až na základe masovej intervencie veriacich bolo v Bratislave prijaté uznesenie zo dňa 29. mája 1990 č. 211/1990 Z. z., ktoré prinavrátilo vlastnícke práva cirkevným objektom, čo boli do roku 1950 majetkom Gréckokatolíckej cirkvi. Jednou z najvýznamnejších udalostí Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku bolo obnovenie Gréckokatolíckeho kňazského seminára v Prešove v roku 1990. Seminár je srdcom eparchie, preto aj v tomto období bol zaznamenaný nárast záujmu o duchovný život i duchovné povolania. Boli otvorené základné i stredné cirkevné školy i cirkevné gymnázium v Trebišove. V roku 1995 pápež Ján Pavol II. Pri svojej návšteve Slovenska navštívil aj Prešov, pričom sa zúčastnil aj akatistu k Bohorodičke. V kázni vyzval veriacich východného obradu, aby svoj rítus zachovávali dôsledne a s láskou.⁴⁷

1.8. Súčasná Gréckokatolícka cirkev na Slovensku

V súčasnosti existujú na Slovensku tri diecézy: Gréckokatolícke arcibiskupstvo so sídlom v Prešove, do roku 2022 so sídelným arcibiskupom – metropolitom Mons. Jánom Babjakom, SJ. Gréckokatolícka diecéza v Košiciach na čele s Mons Milanom Chauturom (do roku 2021). Od roku 2021 s arcibiskupom Mons. Cyrilom Vasil'om, a Gréckokatolícka diecéza v Bratislave so sídelným biskupom Petrom Rusnákom.

Gréckokatolícke arcibiskupstvo v Prešove pokrýva východné Slovensko, okrem Košického kraja. Bolo vytvorené z bývalej Mukačevskej eparchie 22. septembra 1818 pápežskou bulou *Relata semper* pápeža Pia VII. Biskupstvo a katedrálny chrám sú zasvätené sv. Jánovi Krstiteľovi.⁴⁸

V roku 1997 boli pápežom podpísané dekréty č. 78/94 a č. 3/97 Kongregácie pre východné cirkvi, v ktorých Ján Pavol II. erigoval nový – Košický apoštolský exarchát a pomocného biskupa Milana Chautura CSsR vymenoval za jeho prvého apoštolského exarchu. V inštrukcii stálo, že Košický exarchát podlieha priamo Svätej stolici a vzťahuje sa na územie Košického kraja. Do tohto územia patrilo 7 protopresbyterátov - dekanátov, 86 farností, 157 chrámov, 70 kňazov a asi 80 tisíc veriacich. Prešovskému biskupstvu malo ostať 12 protopresbyterátov, 173 farností, 302 chrámov a asi 300 tisíc veriacich.⁴⁹

⁴⁷ Por. J. Hirka. *Pod ochranou Márie pastier v službe Cirkvi*, Prešov 2013, s. 271.

⁴⁸ Por. *Schematismus prešovskej grécko-katolíckej metropolie*, Prešov 2008, s. 550 – 551.

⁴⁹ Por. M. Pavúk, *Výchovná a edukačná činnosť gréckokatolíckej Cirkvi v rokoch 1945 – 1950*, Nitra 2013, s. 26.

O jedenásť rokov neskôr, 30. januára 2008 Svätý Otec Benedikt XVI. povýšil bulou *Ad perpetuam rei memoriam* Gréckokatolícku cirkev na Slovensku na metropolitnú so sídlom v Prešove a za prvého prešovského arcibiskupa metropolitu vymenoval dovtedajšieho prešovského biskupa Jána Babjaka SJ. Tak sa stal prvým prešovským gréckokatolíckym arcibiskupom a metropolitom. Do úradu ho uviedol 17. februára 2008 kardinál Leonardo Sandri, prefekt Kongregácie pre východné cirkvi.⁵⁰ 25. apríla 2022 sa arcibiskup Ján Babjak zriekol úradu prešovského arcibiskupa a metropolitu. Za apoštolského administrátora sede vacante Prešovskej archieparchie pápež František menoval biskupa Petra Rusnáka.

Povýšeniu Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku na úroveň metropolitnej cirkvi sui iuris predchádzalo aj zriadenie nových eparchií. Košický exarchát bol povýšený na úroveň eparchie a za eparchu bol menovaný dovtedajší košický exarcha Milan Chatur, CSsR. Jeho slávnostná intronizácia bola 18. februára 2008 v Košiciach. Eparcha Chatur bol vo vedení košickej eparchie do 6. júna. 2021. V Bratislave bola zriadená nová eparchia a za prvého eparchu bol menovaný dovtedajší bratislavský dekan Peter Rusnák. Konsekrovaný bol 16. februára 2008 v Prešove Jozefom kardinálom Tomkom a slávnostná intronizácia sa uskutočnila 9. marca 2008 v Bratislave.⁵¹⁵²

Biskupi eparchií, tvoriacich metropoliu, sú zároveň členmi Rady hierarchov, ktorá sa pravidelne venuje aktuálnym pastoračným a liturgickým otázkam. Táto rada zaisťuje aj synodálne riadenie Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. V súčasnosti je najpoužívanejším liturgickým jazykom na Slovensku slovenčina a staroslovienčina. V niektorých farnostiach sa z praktických dôvodov ako liturgický jazyk používa i maďarčina. Najvyššou právnou normou Gréckokatolíckej cirkvi je Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, promulgovaný v r. 1990 v Ríme. Je spoločný pre všetky východné cirkvi, avšak ponecháva priestor, aby si niektoré cirkvi sui iuris (ako aj na Slovensku) kodifikovali vlastné právo.

V súčasnosti je život gréckokatolíkov bohatý a rozmanitý hlavne na východe Slovenska. Hoci už aj na západe – v Bratislavskej eparchii je zaznamenaný nárast jej členov v roztrúsených farnostiach. Osvetová činnosť medzi veriacimi spočíva v

⁵⁰ Por. *Schematismus prešovskej grécko-katolíckej metropolie*, Prešov 2008, s. 29.

⁵¹ Por. Tamže, s. 50.

⁵² Por. Tamže, s. 51 – 52.

kontakte na liturgii a katechéze, ako aj prostredníctvom internetu či časopisu Slovo, ktorý vychádza v Prešove.⁵³

⁵³ Por. Tamže, s. 551 – 558.

2 MANŽELSTVO - JEHO VÝZNAM V PRÁVNOM SYSTÉME

Manželstvo je historicky zaužívaná a inštitucionalizovaná forma partnerského vzťahu. V súčasných spoločenských, kultúrnych a ekonomických podmienkach tvorí vo svete prevládajúcu formu spolužitia. Vo všeobecnosti platí, že manželstvo vzniká cirkevným alebo občianskym uzavretím a podľa tejto formy uzavretia rozlišujeme medzi občianskym a cirkevným manželstvom.

V tejto časti sa zameriame na manželstvo podľa cirkevného práva východných Cirkví a civilného práva. Z nedávnej histórie vieme, že ak snúbenci uzatvárali cirkevný sobáš, najprv museli uzavrieť občianske manželstvo.⁵⁴ Iba cirkevným sobášom by pred štátom manželstvo nikdy nevzniklo.⁵⁵ Ďalším dôležitým aspektom, v takomto právne legalizovanom vzťahu, je rodenie a výchova detí. História doposiaľ neobjavila lepšiu inštitúciu na výchovu detí a optimálny psychický, fyzický a sociálny vývin ich osobnosti, ako je práve manželstvo.

2.1 Charakteristika manželstva a jeho význam v cirkevnom práve

Cirkevné právo vychádza z názoru, že manželstvo je a bolo základom ľudského spoločenstva.⁵⁶ Manželstvo má v kánonickom práve, viac ako iné sviatosti, osobitné postavenie. Vyplýva to z dôležitosti poslania manželstva v občianskom živote a v Cirkvi. Z pohľadu Cirkvi manželstvo nie je súkromnou záležitosťou dvoch osôb, ktoré ho uzatvárajú, ale má vplyv na život spoločnosti a Cirkvi.

Kódex východných cirkví z roku CCEO definuje manželstvo v kánone 776 takto:

§ 1. Manželská zmluva ustanovená Stvoriteľom a vybavená jeho zákonmi, ktorou muž a žena neodvolateľným osobným súhlasom ustanovujú medzi sebou spoločenstvo celého života, je svojou prirodzenou povahou zameraná na dobro manželov a na plodenie a výchovu detí.

§ 2. Z Kristovho ustanovenia platné manželstvo medzi pokrstenými je tým samým sviatosťou, ktorou sa manželia na obraz dokonalej jednoty Krista a Cirkvi spájajú s Bohom a sviatosťou milosťou akoby zasväcujú a posilňujú.

⁵⁴ Por. I. Šošková, *Tvorba nového Československého rodinného práva v období tzv. právnickej dvojročnice 1948 – 1950*, [w:] *Dny práva – 2009 – Days of Law*, red.J. Valdhans, D. Radovan, L. Kyncl, Brno 2009, s. 13.

⁵⁵ *Zákon o rodinnom práve 1949 r.* Zb. 265

⁵⁶ Por. J. R. Tretera, *Konfesií právo a cirkevní právo*, Praha 1997, s. 231.

§ 3. *Podstatnými vlastnosťami manželstva sú jednota a nerozlučiteľnosť, ktoré v manželstve medzi pokrstenými z dôvodu sviatosti nadobúdajú osobitnú pevnosť.*

Z hľadiska kánonického práva je manželstvo významnejšou inštitúciou ako právna inštitúcia, pretože manželstvo sa považuje za božskú inštitúciu,⁵⁷ vzhľadom na to, že Katolícka cirkev a kánonické právo považujú manželstvo za posvätné. Kánonické právo chápe manželstvo ako sviatosť.

Charakteristickými znakmi manželstva v cirkevnom práve sú jeho jednota, čo znamená, že vylučuje polygamiu a polyandriu a jeho nerozlučiteľnosť,⁵⁸ čo v praxi znamená, že jeho zánik je možný len výnimočne a za určitých podmienok. Učenie Katolíckej cirkvi považuje nerozlučiteľnosť za jednu zo základných charakteristík manželstva. Nerozlučiteľnosť manželstva spočíva v tom, že platný manželský zväzok nemôže byť zrušený zvonka ani zvnútra, t. j. manželstvo, ktoré bolo raz platne uzavreté, nemôžu za určitých podmienok zrušiť štátne orgány ani samotní manželia. Inými slovami, v Katolíckej cirkvi je monogamné manželstvo nerozlučiteľné podľa prirodzeného práva, a preto ho nemožno zrušiť žiadnym štátnym zákonom.

Katolícke manželstvo je teda celoživotný zväzok, ktorý je nerozlučiteľný. Ide o zväzok medzi mužom a ženou, z ktorých aspoň jeden je katolík. Musí byť zameraný na dobro manželov, na plodenie a výchovu detí⁵⁹ a musí byť uzavretý v kánonickej forme.⁶⁰

CCEO upravuje viaceré otázky týkajúce sa manželstva. Právna úprava sa nachádza v kánonoch 776- 886 a v západnej Cirkvi v kódexe kánonického práva CIC/1983 1055-1165. Kódex upravuje nielen samotný pojem manželstva, ale napríklad aj rôzne druhy manželstva a pastoračnú starostlivosť o manželstvo.

Cirkevné právo tiež priamo upravuje v CCEO ciele manželstva s rovnakým dôrazom na prospech manželov a plodenia detí. Z prvého cieľa, ktorým je prospech manželov, vyplýva druhý cieľ, ktorým je plodenie a výchova detí. To, čo odlišuje manželstvo od iných ľudských spoločenstiev sú ciele, ku ktorým smerujú. Tieto ciele nepochádzajú z ľudskej voľby, ale svojou podstatou sú dané Božím plánom, aby sa manželia navzájom ako osoby dopĺňali, zdokonaľovali, odovzdávali a formovali nový

⁵⁷ Por. E. Tvrďý, *Manželstvo sa pred Bohom nerozvádza*, www.katolickenoviny.sk/spytali-ste-sa/category/spytali-ste-sa/article/manzelstvo-sa-pred-bohom-nerozvadza.xhtml[dostupné 28. 02. 2022].

⁵⁸ *Kódex Kánonov Východných Cirkvi, Titul XVI – Boží kult, predovšetkým sviatosti, § 3Kán. 776*, Prešov 2012, s. 509.

⁵⁹ Por. M. Adam, *Pastoračno-právne aspekty miešaných katolícko-evanjelických manželstiev z pohľadu Katolíckej cirkvi*, „*Studia Theologica*“ 2006, nr. 3, s. 41.

⁶⁰ *Kódex Kánonov Východných Cirkvi*, kán. 776 § 1.

život. Základom manželstva je Božia vôľa, ktorá z manželstva urobila zmluvu a sviatosť zároveň. Aj preto sa manželstvá katolíkov riadia nielen božským, ale aj kánonickým alebo cirkevným právom.⁶¹

CCEO tiež rozlišuje niekoľko typov manželstva. Základné delenie je na platné a neplatné⁶² manželstvo, pričom platné manželstvo má všetky účinky, ktoré zákon stanovuje, zatiaľ čo neplatné manželstvo sa javí ako manželstvo len navonok.

Manželstvo sa považuje za platné, ak boli v čase jeho uzavretia splnené všetky podmienky prirodzeného a cirkevného práva. Na druhej strane je manželstvo neplatné, ak bolo uzavreté s manželskou prekážkou. Manželstvo je neplatné aj vtedy, ak manželský súhlas nebol riadne daný alebo nebola dodržaná predpísaná kanonická forma⁶³. Platné manželstvo sa potom delí na manželstvo uzavreté alebo uznané Cirkvou, keďže bolo uzavreté pred Cirkvou v predpísanej forme, ale ešte nebolo naplnené manželským stykom a dokonané, čo znamená, že manželia medzi sebou ľudsky neuskutočnili manželský styk za účelom splodenia dieťaťa.⁶⁴

Neplatné manželstvo sa nazýva fiktívne manželstvo, ak ho uzavrel aspoň jeden z manželov v presvedčení, že bolo platne uzavreté. Takéto manželstvo je fiktívnym manželstvom, kým obaja manželia nezistia, že manželstvo je neplatné. Cirkev považuje za neplatné a nezákonné aj civilné manželstvo, ktoré bolo uzavreté pred štátnym orgánom. Katolíci sú totiž viazaní cirkevným právom vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa prípravy na sviatosť manželstva, vstupu do nej a života v nej.

Damián Němec⁶⁵ ďalej uvádza rozdelenie manželstva podľa jeho vzniku alebo trvania na *matrimonium in fieri*, v ktorom sa právne predpisy vzťahujú na vznik manželstva, svadbu a prípravy na ňu, a *matrimonium in facto esse*, v ktorom sa právne predpisy štátu vzťahujú na manželstvo po uzavretí manželstva. Iný spôsob rozdelenia závisí už len od náboženského vierovyznania manželov. Podľa tohto kritéria sa rozlišuje

⁶¹ Por. J. Kašný, *Manželství v západní tradici. Soubor kanonických studií*, České Budějovice 2006, s. 34.

⁶² Por. CCEO, kán. 824-825.

⁶³ V Gréckokatolíckej cirkvi dišpenz od právom predpísanej formy (kán 835) slávenia manželstva je rezervovaný Apoštolskej stolici, alebo patriarchovi, ktorý ho môže udeliť len z veľmi vážneho dôvodu. V Rímskokatolíckej cirkvi môže dišpenzovať miestny ordinár od kánonickej formy, ak jej zachovaniu prekážajú veľké ťažkosti. Miestny ordinár sa musí poradiť s ordinárom miesta, kde sa manželstvo slávi. Preto pri žiadaní o dišpenz od formy stránky musia uviesť, kde budú manželstvo sláviť. Záväzná je verejná forma slávenia a žiada sa k platnosti. Tým sa vylučuje tajná forma slávenia manželstva, o ktorej je reč v kán. 1130. Verejnou formou slávenia manželstva je aj občiansky sobáš. Požiadavkou je, aby takémuto dišpenzu predchádzalo kánonické šetrenie zo strany duchovného katolíckej stránky (krstný list, birmovný list, potvrdenie o slobodnom stave, podľa potreby smrtný list, rozsudok tribunálu druhého stupňa o nulite manželstva, atď.), pričom aj nekatolícka stránka má predložiť krstný list.

⁶⁴ Por. F. Poláček, *Církvní manželství podle kanonického práva*, Praha 1990, s. 9.

⁶⁵ Por. D. Němec, *Manželské právo katolické Cirkve*, Praha 2006, s. 56 – 120.

sviatostné manželstvo, ktoré je platným manželstvom dvoch pokrstených osôb, a nesviatostné manželstvo. Ďalší spôsob delenia je delenie na základe kritéria celistvosti manželstva, kde sa rozdeľuje manželstvo na platné manželstvo a platné a dokonané manželstvo. Platné manželstvo bolo iba uzatvorené, ale nebolo konzumované. Platné manželstvo a dokonané je manželstvo, ktoré bolo završené fyzickým stykom manželov. Manželstvo možno ďalej rozdeliť na základe stupňa publicity, jeho uzavretia na verejne známe manželstvo alebo tajne uzavreté manželstvo.⁶⁶

2.2. Znaký manželstva a jeho význam v občianskom práve

Zákon č. 94/1963 Zb. o rodine, ktorý na našom území platil 50 rokov, bol od 11. februára 2005 nahradený právnou úpravou obsiahnutou v zákone č. 36/2005 Z. z. o manželstve.

Občianske právo chápe manželstvo predovšetkým ako „zväzok muža a ženy“.⁶⁷ Hlavným účelom manželstva je podľa zákona založenie rodiny a riadna výchova detí.⁶⁸ Z manželstva vyplývajú pre manželov viaceré práva a povinnosti osobnej a majetkovej povahy.⁶⁹

Hoci sa to tak na prvý pohľad môže zdať, uvedené ustanovenie nepredstavuje definíciu manželstva; jeho účelom je výslovne uviesť to, čo je typické alebo charakteristické pre samotnú povahu manželstva, bez čoho by manželstvo nebolo manželstvom (preto by napríklad zväzok dvoch osôb rovnakého pohlavia nemal byť manželstvom).⁷⁰

Z uvedenej stručnej právnej definície možno dedukovať, že zákon chápe manželstvo ako trvalý zväzok dvoch osôb rôzneho pohlavia. Koncept stálosti však nevyjadruje jeho neobmedzené trvanie počas života oboch manželov, keďže manželstvo môže zaniknúť počas života oboch manželov rozvodom. Ide skôr o skutočnosť, že právne predpisy neupravujú „manželstvá na skúšku“ alebo manželstvá, ktoré zanikli uplynutím času. Trvalosť manželstva je jedným z pojmových znakov manželstva, pretože slúži na naplnenie účelu manželstva. Zväzok medzi mužom a ženou je osobný,

⁶⁶ Por. D. Nemeč, *Manželské právo katolíckej cirkve s ohľadom na platné české právo*, Praha 2006, s. 22-32.

⁶⁷ Por. Zákon národnej rady Slovenskej republiky 2005 r. čl. 1, 36 Z. z.

⁶⁸ Por. Tamže.

⁶⁹ Por. Tamže, 2005 r. čl. 4, 36 Z. z.

⁷⁰ Por. M. Pavúk, *Morálne aspekty výchovy v súčasnej rodine*, Nitra 2018, s. 31.

ale aj majetkový. Je to teda v podstate životné spoločenstvo. Nemusí to však byť, a veľmi často ani nie je, celoživotný zväzok.⁷¹

Od manželstva treba odlišovať vzťah medzi mužom a ženou, ktorí nie sú manželmi, ale žijú spolu a spoločne uhrádzajú náklady na svoje potreby. Tento vzťah sa označuje ako vzťah manžela a manželky alebo ako nezosobášené spolužitie.⁷² Takéto spolužitie nie je zákonom ani zakázané, ale nie je ani zákonom upravené.⁷³

Z časti rodinného zákona, ktorý sa zaoberá manželským právom, tiež vyplýva, že zákon predpokladá založenie rodiny v manželstve. V Slovenskom rodinnom práve je rodina definovaná ako základná bunka spoločnosti.⁷⁴ Rodina môže byť charakterizovaná ako malá primárna skupina osôb, kde sú tieto osoby navzájom spojené manželskými a príbuzenskými väzbami. Za rodinu je teda považovaný predovšetkým zväzok ustanovený manželstvom.

Turner⁷⁵ poukázal na problematiku definovania rodiny. Podľa neho ide o sociálnu jednotku zameranú na reprodukciu, socializáciu, pre ktorú je typická spoločná domácnosť. V odbornej literatúre nie je jednoznačne vymedzený vzťah medzi rodičmi. V teórii o rodine niektorí autori, napr. Hovanová a Šlosár⁷⁶, uvádzajú, že jadrom rodiny sú rodičia a deti. Kierman⁷⁷ pomenúva charakteristický prvok pre definovanie rodiny termínom „vnímané dieťa“. Tománek⁷⁸ je pri definovaní rodiny vo vzťahu k dieťaťu ešte konkrétnejší a uvádza, že o rodine sa môže hovoriť až vtedy, keď sa mužovi a žene, ktorí spolu žijú, narodí dieťa. Podľa Hučíka⁷⁹ je rodina pre dieťa najzakladanejšou sociálnou skupinou pre harmonický vývin a socializáciu dieťaťa.

Na rodinu je možné pozeráť ako na systém, čo znamená hierarchizovaný štruktúrovaný celok zložený zo vzájomne závislých elementov, ktoré plnia určité funkcie voči sebe navzájom, aj voči celku ako takému. Systém má schopnosť seba regulácie a adaptácie. Zmena v jednej časti systému vyvolá vždy zmenu v ďalších fragmentoch. Pritom nie je možné uvažovať o lineárnej kauzalite (v zmysle hľadania

⁷¹ Por. M. Hrušáková, *Zákon o rodině s komentářem*, Praha 2005, s. 4.

⁷² Por. M. Pavúk, *Morálne aspekty výchovy v súčasnej rodine*, Nitra 2018, s. 27.

⁷³ Por. E. Mendelová, *Manželstvo a kohabitácia z pohľadu troch generácií*, [w:] Pedagogika red. M. Droščák, Nitra 2018, s. 124-126.

⁷⁴ Por. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky 2015 r. č. 175 Z. z.

⁷⁵ Por. V. Turne, *Průběh rituálu*, Brno 2004, s. 185.

⁷⁶ Por. M. Hovanová, D. Šlosár, *Sanácia dysfunkčnej rodiny v pomáhajúcich profesiách*, Košice 2020, s. 9-11.

⁷⁷ Por. M. Pavúk, *Morálne aspekty výchovy v súčasnej rodine*, Nitra 2018, s. 22.

⁷⁸ Por. P. Tománek, *Rozvod ako výsledok krízy v rodine a jeho vplyv na správanie detí*, [w:] Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání, red. D. Linhartová, Brno 2014, s. 8-25.

⁷⁹ Por. V. Zacková, *Rodina Postihnutého dítěte, Nová sociální edukácia človeka*, <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Husar7/subor/Zackova.pdf> [dostupné 23.02. 2022].

primárneho spúšťača zmeny), vzťahy medzi časťami sú cirkulárne, prepojené zložitými spätno-väzobnými mechanizmami. Každý rodinný systém sa skladá z niekoľkých subsystémov (vzťah rodičia – deti), manželský subsystém a súrodenecký subsystém. Všetky tieto subsystémy sa podieľajú na rodinnom procese.⁸⁰

Rodina plní aj viacero funkcií, napríklad v sociologickej literatúre sa zvyčajne spomína reprodukčná alebo biologická funkcia⁸¹ (hoci túto funkciu môže plniť akékoľvek voľné spolužitie muža a ženy, za ideálny stav treba považovať narodenie dieťaťa v úplnej rodine, ktorá sa o dieťa stará minimálne do jeho sociálnej a ekonomickej zrelosti), ekonomická funkcia⁸² (význam tejto funkcie bol v minulosti v socialistickej spoločnosti veľmi podceňovaný a potláčaný), socializačná funkcia⁸³ (t. j. postupná integrácia dieťaťa do spoločnosti) a emocionálnu funkciu⁸⁴ (t. j. rodina je vnímaná ako útočisko pred vonkajším svetom).

Manželské spolužitie sa potom chápe v tom zmysle, že manželia spolu trávajú voľný čas, že sú partnermi, a že ich vzťahy sú pre nich zaujímavé, najmä ich osobné (psychologické, sexuálne) a materiálne vzťahy.⁸⁵

Obsahom manželstva, ako právneho vzťahu, je súbor práv a povinností medzi manželmi. Keďže však nie je možné, aby právo ako štátom prijatý a sankcionovaný systém noriem upravovalo a zasahovalo do súkromných vzťahov, akým je vzťah medzi manželmi, normy upravujúce práva a povinnosti manželov majú povahu proklamatívnych právnych ustanovení, ktoré hovoria o tom, čo spoločenstvo občanov uznáva a chce.

⁸⁰ Por. L. Mikulíková, E. Schmidlová, *Vzťah medzi podobnosťou a intimitou vo vzťahu rodič – dieťa*, https://is.muni.cz/el/1423/podzim2009/PSY401/10429151/Schmidtova_Eva-projekt_Mikulikova_Schmidtova.pdf [dostupné 23.02. 2022].

⁸¹ Biologicko-reprodukčná funkcia zabezpečuje pokračovanie existencie počatím a narodením nového človeka. V partnerskom vzťahu dochádza k naplneniu a odovzdaniu genetického dedičstva. Por. M. Pavúk, *Morálne aspekty výchovy v súčasnej rodine*, Nitra 2018, s. 24.

⁸² Ekonomická funkcia rodiny je definovaná ako ekonomická jednotka v spoločnosti, čím zabezpečuje naplnenie potrieb svojich členov. Získanie materiálneho zabezpečenia ostáva významnou úlohou každej rodiny. Por. M. Hovanová, *Rodina ako priestor sociálnej práce*, Košice 2021, s. 23.

⁸³ Socializačná funkcia rodiny je základom pre rozvoj osobnosti dieťaťa. Prezentuje ľudské správanie, a preto správanie osvojené v rodine prenáša aj do iných sociálnych vzťahov. Socializačné pôsobenie ostatných činiteľov, vrátane školy, sú vo veľkej miere podmienené výsledkami prvej socializácie detí v rodine. Odlišná kvalita rodinnej výchovy a socializácie sa odráža aj v rôznej kvalite sociálnej adaptácie a na správaní sa detí v škole a v iných výchovných inštitúciách. Por. M. Pavúk, *Morálne aspekty...*, s. 24.

⁸⁴ Emocionálna úloha rodiny zabezpečuje citové zázemie pre zdravý psychický vývin dieťaťa. Je realizovaná v troch úrovniach: medzi manželmi, medzi rodičmi a medzi súrodencami. Vzájomná emocionálna zainteresovanosť v rodine je dôležitou požiadavkou pre optimálny vývoj detí a dospelých. Tieto citové spojenia majú veľký vplyv na vytváranie celkového pozitívneho ovzdušia v rodine. Por. M. Hovanová, *Rodina ako priestor...*, s. 23.

⁸⁵ L. Westphalová, O. Spáčil, *Nová právni úprava osobných vzťahů mezi manžely*, [w:] *Právni rozhledy*, red. M. Bobek, Praha 2013, s. 216-221.

Zákon o rodine stanovuje, že „manželia majú rovnaké povinnosti a rovnaké práva“. Zákon ďalej stanovuje, že sú povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie.⁸⁶

2.3 Súvislosti medzi kánonickým a civilným manželstvom

Manželstvo bolo v európskych krajinách historicky dlho regulované len podľa kánonického práva. Až počas reformácie a najmä v období absolutizmu vznikla samostatná štátna úprava v podobe občianskeho práva. To však zjavne čerpalo z kánonického práva, takže medzi týmito dvoma systémami je veľa podobností. Treba však zdôrazniť, že niektoré inštitúty, ako napríklad psychologický nátlak, sú v oboch systémoch upravené odlišne. V niektorých prípadoch je dokonca zásadný rozdiel.⁸⁷

2.4 Spôsoby uzatvorenia manželstva

Jediný spôsob, akým môže podľa slovenského práva vzniknúť platné manželstvo, je uzavretie manželstva. Uzavretie manželstva je preto základným predpokladom vzniku manželstva. V praxi sa pojmy manželstvo a sobáš veľmi často zamieňajú. Manželstvo je však právny stav, t. j. zväzok medzi mužom a ženou.

Manželstvo je len spôsob uzatvárania manželstva, ktorý je upravený zákonom. Ide o právny dôvod vzniku manželstva. Vyhlásenie manželstva je právny akt. Manželstvo nadobudlo medzi súkromnoprávnymi dôvodmi výnimočný charakter najmä preto, že právna úprava je až na výnimky kogentná; dispozitívne normy možno nájsť práve vo vzťahu k forme manželstva. Na rozdiel od iných súkromnoprávných vzťahov nie je vôľa strán rozhodujúca pre zmenu právnych následkov, ktoré nastávajú v súlade s právnou normou.⁸⁸

Podľa slovenského právneho poriadku je možná civilná i cirkevná forma uzavretia manželstva, ktoré majú u nás od 1. júla 1992 rovnoprávne postavenie a vzájomne sa rešpektujú. Pôvodné znenie zákona o rodine však povoľovalo len civilné manželstvo. Možnosť uzavrieť manželstvo aj pred cirkevným orgánom bola zahrnutá do zákona o rodine doplnená až novelou č. 234/1992 Zb., ktorou sa menil a dopĺňal zákon

⁸⁶ Por. Národná rada Slovenskej republiky 2005 r. § 18 - § 20, č. 36 Z. z.

⁸⁷ Por. B. Borovský, *Heterosexuálna dimenzia manželstva: Rímskoprávne a Kánonickoprávne základy z hľadiska súkromného a verejného práva s ohľadom na aktuálne otázky súvisiace s iniciatívami gender* [W:] Verejné právo na Slovensku a v Európe, red. V. Vladár, Trnava 2019, s. 69-71.

⁸⁸ S. Radvanová, M. Zuklínová, *Kurs občianskeho práva*, Praha 1999, s. 14-15.

č. 94/1963 Zb. o rodine. Aj v skorších dobách však bolo možné po civilnom sobáši absolvovať cirkevný obrad, pre veriacich snúbencov prijať sviatosť manželstva, ale v našom právnom systéme neboli s takýmto náboženským obradom spojené žiadne právne dôsledky.⁸⁹

2.4.1 Podmienky manželstva v občianskom sobáši

Samotnému uzavretiu manželstva predchádza tzv. predmanželské konanie, čo je postup matričného úradu pred uzavretím manželstva. Pri civilných aj cirkevných sobášoch snúbenci vyplnia sobášny dotazník. Pritom sa musia preukázať, že spĺňajú všetky predpoklady a podmienky pre platné manželstvo. Tí, ktorí chcú uzavrieť nové manželstvo, musia preukázať, že ich predchádzajúce manželstvo bolo zrušené alebo vyhlásené za neplatné. Matričný úrad môže upustiť od predloženia predpísaných dokumentov, ak ich predloženie predstavuje ťažko prekonateľnú prekážku. V prípade cirkevného sobáša vydá matričný úrad snúbencom osvedčenie o tom, že splnili všetky požiadavky zákona pre platné manželstvo. Bez tohto osvedčenia by manželstvo nevzniklo, bolo by len zdanlivým manželstvom.⁹⁰

Podmienky, ktoré musia snúbenci splniť, aby mohli uzavrieť platné manželstvo, sú predovšetkým vek a neprítomnosť nedostatkov v slobodnom vyjadrovaní snúbencov, najmä vo vzťahu k ich duševnému stavu. Podmienka veku je v zásade splnená dosiahnutím plnoletosti (t. j. 18 rokov), ale so súhlasom súdu možno manželstvo uzavrieť a sobáš môže byť udelený aj osobe staršej ako 16 rokov. Spôsobilosť osoby uzavrieť manželstvo sa určuje predovšetkým jej schopnosťou slobodne vyjadriť svoju vôľu uzavrieť manželstvo. Aby manželstvo splnilo svoj účel, osoby musia byť nielen fyzicky, ale aj duševne schopné znášať dôsledky manželstva. Túto podmienku nespĺňajú osoby, ktoré sú pozbavené alebo obmedzené v spôsobilosti na právne úkony, alebo osoby trpiace duševnou poruchou, ktorá môže mať za následok pozbavenie alebo obmedzenie ich spôsobilosti na právne úkony, a hoci zákon túto situáciu výslovne neupravuje, možno dospieť k záveru, že túto podmienku nespĺňajú ani osoby, ktoré za daných okolností nie sú schopné uzavrieť manželstvo z dôvodu nespôsobilosti spôsobenej napr. prostredníctvom omamných látok alebo alkoholu.⁹¹

⁸⁹ Por. D. Lipšic, *Dôvodová správa*, www.iservispreludi.sk/media/1416/ds_dedenie_o-rodine-v-platnom-znen%C3%AD.pdf [dostupné 27.02. 2022].

⁹⁰ Por. D. Hendrych, *Právník slovník*, Praha 2009, s. 1459.

⁹¹ Zákon národnej rady Slovenskej republiky 2005 r. č. 36 Z. Z.

Povinnosť poznať charakterové vlastnosti a zdravotný stav druhého je imperfektná norma, ktorá má skôr morálny obsah. Povinnosť snúbencov poznať sa navzájom, vzájomné charakterové vlastnosti, zdôrazňujú dôležitosť manželstva ako životného spoločenstva, a teda aj obozretnosť pri výbere partnera. To isté platí aj pre znalosť zdravotného stavu partnera, avšak v tomto prípade snúbenci vo vyhlásení, ktoré urobia pri uzavretí manželstva, potvrdia, že poznajú zdravotný stav svojho partnera. Nesplnenie týchto dvoch podmienok však nevedie k neplatnosti manželstva.⁹²

Zákon ďalej stanovuje, že manželstvo nemožno uzavrieť s vydatou ženou alebo ženatým mužom, pretože v takom prípade by bolo manželstvo neplatné. Manželstvo nemožno uzavrieť ani medzi príbuznými v priamom rade a medzi súrodencami. To platí aj pre vzťahy založené osvojením. Ak by sa takéto manželstvo uzavrelo, opäť by išlo o neplatné manželstvo. Ak sú splnené podmienky stanovené zákonom, snúbenci sú oprávnení uzavrieť manželstvo.

2.4.2 Manželské vyhlásenie

Manželstvo podľa právneho systému vzniká slobodným a úplným súhlasným prejavom vôle muža a ženy, ktorí majú v úmysle uzavrieť manželstvo. Manželský obrad je verejný a slávnostný a vykonáva sa za prítomnosti dvoch svedkov, ako je to podľa platného práva. V § 656 občianskeho zákonníka sa zdôrazňuje slobodné a úplné vyjadrenie súhlasu, t. j. prejav riadnej, skutočnej alebo pravej vôle snúbencov pred orgánom, ktorý má vykonať sobášny obrad, a to prijatie prejavov vôle podľa zákona, verejne, slávnostne a pred svedkami. Vyžaduje sa slobodný a úplný súhlasný prejav vôle. Prejav má byť preto dokonalý, bezchybný, správny. V tomto zmysle je potrebné vysvetľovať pojem "úplný". Hoci samotný pojem „sobášny obrad“ platná legislatíva zatiaľ nepozná, zákonodarca považoval za vhodné použiť v zákonomnom texte vhodný pojem, ktorý jednoduchým spôsobom vyjadruje proces uzavretia manželstva. Civilný sobáš je v podstate vyhlásenie snúbencov, že si želajú vziať jeden druhého pred štátom a, čo je dôležitejšie, voči štátu.⁹³

Formy manželstva upravuje zákon o rodine. Ak snúbenci prejavia svoju vôľu uzavrieť spolu manželstvo osobne pred orgánom verejnej moci, ktorý vykonáva sobášny obrad v prítomnosti matrikára, ide o civilný sobáš. Ak ide o civilný sobáš, ďalší

⁹²Tamže.

⁹³Tamže.

právny predpis nanovo definuje, kto je verejným orgánom vykonávajúcim sobášny obrad.⁹⁴

Manželstvo sa podľa Občianskeho zákonníka uzatvára tak, že osoba konajúca v mene verejného orgánu sa ako sobášiaci spýta snúbencov, či chcú spolu uzavrieť manželstvo, a kladnou odpoveďou oboch snúbencov vznikne manželstvo. Manželstvo však môže byť uzavreté aj iným spôsobom, ak je zrejmé, že snúbenci prejavia svoj úmysel uzavrieť manželstvo. Aj naďalej teda platí, že občiansky sobáš môže vykonať prakticky ktorýkoľvek orgán, ak to ustanovuje osobitný zákon, ktorým je zákon č. 128/2000 Z. z. o obecnom zriadení. Manželstvo je uzavreté okamihom súhlasu druhej strany s uzavretím manželstva, ak sa uskutoční v prítomnosti sobášiaceho a svedkov.⁹⁵

Pokiaľ ide o miesto, kde možno uzavrieť manželstvo, zákon stanovuje, že ak ide o civilný sobáš, sobášny obrad sa uskutoční na mieste, ktoré na tento účel určí orgán verejnej moci vykonávajúci sobášny obrad. Občianske obrady sa zvyčajne konajú na miestach na to určených, a to v obradných sieňach. Na žiadosť snúbencov môže matričný úrad povoliť uzavretie manželstva na inom vhodnom mieste. Vyhlásenie o uzavretí manželstva na matričnom úrade sa musí urobiť v prítomnosti zamestnanca matričného úradu miestnej príslušnosti.

Vzhľadom na predpísanú slávnostnú formu vyhlásenia je povinnosťou inštitúcie, pred ktorým sa urobí vyhlásenie o uzavretí manželstva, aby sa zabezpečilo, že obrad nebude narušený napríklad nevhodným správaním jedného z účastníkov manželstva. Porušenie požiadavky na uzavretie manželstva však nemá vplyv na platnosť manželstva. Pokiaľ ide o uzavretie manželstva, v súčasnosti je veľmi bežné, že sa manželstvá uzatvárajú napríklad počas záhradného obradu alebo na určitých pamätných miestach. Otázku, čo možno považovať za vhodné miesto, musia snúbenci dohodnúť s matričným úradom, do ktorého správneho obvodu vybrané miesto patrí. Na rozdiel od obradu, ktorý sa vykonáva v obradnej sieni ktoréhokoľvek matričného úradu bez ohľadu na miestnu príslušnosť alebo „nematričného“ úradu, v ktorého obvode jeden zo snúbencov býva, na uzavretie manželstva mimo obradnej siene je potrebné povolenie príslušného matričného úradu.

Podobne ako predchádzajúci zákon o rodine, aj súčasný zákon stanovuje určité požiadavky, ktoré musia snúbenci splňať. Prekážka vyjadrenia manželskej vôle nie je právnou prekážkou. Právne prekážky, ktoré sú vyjadrené v § 9 - 1236/2005, sú

⁹⁴Tamže.

⁹⁵Tamže.

nedostatok veku, nedostatok spôsobilosti na právne úkony, predtým uzavreté a stále existujúce manželstvo, príbuzenský vzťah, poručníctvo, pestúnska starostlivosť a spôsobilosť na právne úkony. Osoba sa stáva plne spôsobilou na právne úkony, keď dosiahne plnoletosť, t. j. keď dosiahne vek 18 rokov.

V prípade, že je život snúbenca priamo ohrozený, je možné uzavrieť manželstvo pred akýmkoľvek obecným úradom. V takom prípade sa manželstvo môže uzavrieť aj pred obecným úradom, ktorý nie je poverený vedením matriky, bez toho, aby jeden z manželov musel mať bydlisko v jeho obvode. Vždy však musí byť prítomný zamestnanec matričného úradu. Zákon nestanovuje, ako sa musí preukázať bezprostredné ohrozenie života snúbenca. Treba však predpokladať, že ohrozenie života musí byť zjavné. Samozrejme, snúbenec si musí zachovať schopnosť vyjadriť svoju vôľu uzavrieť manželstvo. Ide o situácie, keď existuje vážne riziko, že ak by sa manželstvo uzavrelo bežným spôsobom, snúbenci by sa obradu nedožili.⁹⁶

Vyhlásenie o uzavretí manželstva možno urobiť aj pred starostom alebo zástupcom starostu obce, mestskej časti alebo mestských obvodov územne členených štatutárnych miest, ktoré nie sú matričným úradom, ak je jeden zo snúbencov prihlásený na trvalý pobyt v jeho správnom obvode. Vyhlásenie o uzavretí manželstva možno urobiť aj pred primátorom hlavného mesta, jeho zástupcom alebo povereným členom Mestského zastupiteľstva hlavného mesta. Vyhlásenie o uzavretí manželstva je možné urobiť aj pred primátorom ktoréhokoľvek štatutárneho mesta, jeho zástupcom, alebo povereným členom štatutárneho orgánu mesta.⁹⁷

Zákon však nerieši právne dôsledky tejto situácie, ak by sa manželstvo uzavrelo pred starostom alebo iným úradníkom „nematričnej“ obce, mestskej časti alebo mestského obvodu, v ktorom nie je registrovaný ani jeden zo snúbencov trvalým pobytom. Možno však odôvodnene predpokladať, že aj v takomto prípade bude manželstvo platne uzavreté.⁹⁸

Ak sa zameriame na postavenie oddaného, tradične sa chápe, že obradník prijíma snúbencovo potvrdenie o uzavretí manželstva, t. j. opýta sa ich, či vstupujú do manželstva dobrovoľne, a ak snúbenci odpovedia kladne, úradník vyhlási manželstvo za platne uzavreté. Takto bol obrad upravený aj v inštrukcii Ministerstva vnútra č.

⁹⁶Por. L. Dufalová, *Uzavretie manželstva in articulo mortis*, www.projustice.sk/obcianske-pravo/uzavretie-manzelstva-in-articulo-mortis[dostupné 28.02. 2022].

⁹⁷ Por. Uzatváranie manželstva na Slovensku, Migračné informačné centrum, www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integracia-cudzincov/zivotne-situacie-cudzincov/manzelstvo_mic.pdf [dostupné 28.02. 2022].

⁹⁸ Por. Zákon národnej rady Slovenskej republiky 2005 r. č. 36 Z. z.

128/1955 Zb. o uzatváraní manželstiev pred miestnymi národnými výbormi. Tento pokyn bol zrušený 1. januára 1965 a nebol nahradený žiadnym iným dokumentom.

Zákon umožňuje vo výnimočných prípadoch uzavrieť manželstvo v zastúpení. Zákon stanovuje, že zo závažných dôvodov, na žiadosť snúbencov, môžu povoliť, aby prejav vôle jedného zo snúbencov uzavrieť manželstvo urobil v jeho mene jeho splnomocnenec.⁹⁹

2.4.3 Cirkevné manželstvo

V súčasnosti má cirkevný sobáš rovnaké právne dôsledky a rovnakú právnu váhu ako civilný sobáš. Manželia si preto môžu slobodne vybrať medzi civilnou a cirkevnou formou.¹⁰⁰

2.4.4 Cirkevné manželstvo v CCEO

Pokiaľ ide o osobu, ktorá je oprávnená sobášiť snúbencov v gréckokatolíckej cirkvi, zvyčajne je to kňaz a biskup.¹⁰¹ Výnimočne môžu snúbenci sláviť manželstvo pred samými svedkami.¹⁰² V Kódexe kanonického práva (CIC), v rímskokatolíckej cirkvi môže sobášiť aj diakon, alebo výnimočne môže zosobášiť aj svetská osoba.¹⁰³

Pred svadbou je zvyčajne potrebné stretnutie s kňazom, pretože kánon 783 CCEO hovorí, že kresťanom sa má poskytovať pomoc zameraná na zdokonalenie a zachovanie manželského stavu. Podľa tohto kánonu sa pomoc poskytuje aj osobnou prípravou na manželstvo, v ktorej sa snúbenci pripravujú na manželstvo a s ním spojené povinnosti.¹⁰⁴

Podľa CCEO je potrebné pred uzavretím manželstva zistiť, či nič nebráni jeho platnému uzavretiu podľa kánonického práva.¹⁰⁵ Podrobnejšie pravidlá o tom, ako sa tieto skutočnosti zisťujú od snúbencov (tzv. ohlášky), sú upravené v predpisoch jednotlivých biskupských konferencií.

Z hľadiska občianskeho práva sa cirkevný sobáš môže uzavrieť až po tom, ako snúbenci predložia sobášiacemu osvedčenie vydané príslušným matričným úradom, a to najneskôr šesť mesiacov po jeho vydaní, že splnili všetky požiadavky zákona na platné

⁹⁹ Por. Zákon národnej rady Slovenskej republiky 2005 r. § 8 č. 36 Z. z.

¹⁰⁰ Por. Zákon národnej rady Slovenskej republiky 1991 r. č. 308 Zb. O slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona 2000 r. č. 394 Z. z.

¹⁰¹ Por. CCEO, Kán. 828

¹⁰² Por. Tamže, Kán. 832, s. 537.

¹⁰³ Por. Tamže Kán. 1108 a 1112, s. 379.

¹⁰⁴ Por. Tamže, Kán. 783, s. 513.

¹⁰⁵ Por. Tamže, Kán. 785, s. 513-515.

uzavretie manželstva. Pokiaľ ide o podmienky uzavretia manželstva, právny aspekt je dvojaký. Jedným aspektom je právo Slovenskej republiky a druhým je kánonické právo.

CCEO stanovuje viac podmienok pre uzavretie manželstva, ako zákon o rodine. Podľa CCEO existuje celkovo 13 prekážok manželstva. Prekážky pre uzavretie manželstva sú preto výrazne väčšie ako v občianskom práve. V latinčine sa prekážky označujú pojmom „impedimentum“, ktorý možno do slovenčiny preložiť ako prekážka, alebo ako vada.¹⁰⁶

Manželská prekážka je jednoducho povedané prekážka, ktorá bráni uzavretiu manželstva. V širšom zmysle môže byť manželskou prekážkou akákoľvek okolnosť, ktorá akýmkoľvek spôsobom z hľadiska platnosti a prípustnosti manželstva bráni uzavretiu takéhoto manželstva. V užšom zmysle definuje manželskú prekážku kánon 790¹⁰⁷. Podľa vyššie uvedeného kánonu 790 možno manželskú prekážku definovať na základe týchto troch charakteristík:¹⁰⁸

- 1) Je to prekážka, ktorá bráni uzavretiu manželstva („impedimentum“),
- 2) prekážka, ktorá bráni platnému uzavretiu manželstva („impedimentumdirimens ad matrimoniumvalidecontrahendum“),
- 3) spôsob, akým bráni uzavretiu manželstva, spočíva v tom, že robí osobu neschopnou („personaminhabilemreddi“).

Tieto prekážky zneplatňujú manželstvo - prekážka veku,¹⁰⁹ telesnej nespôsobilosti¹¹⁰, pretrvávajúce manželstvo¹¹¹, rozličné náboženstvo¹¹², svätenie¹¹³, verejný sľub čistoty¹¹⁴, únos¹¹⁵, zavraždenie manžela druhej strany (trestný čin)¹¹⁶, príbuzenstvo¹¹⁷, švagrovstvo¹¹⁸, verejná počestnosť¹¹⁹, adopcia¹²⁰ a duchovné príbuzenstvo¹²¹.

¹⁰⁶Por. J. DUDA, *Katolícke manželské právo*, Ružomberok 2007, s. 74.

¹⁰⁷Por. CCEO, Kán. 790.

¹⁰⁸Por. J. DUDA, *Katolícke manželské právo...*, s. 75.

¹⁰⁹Por. CCEO, Kán. 800.

¹¹⁰Por. Tamže. Kán 801.

¹¹¹Por. Tamže. Kán 802.

¹¹²Por. Tamže. Kán 803.

¹¹³Por. Tamže. Kán 804.

¹¹⁴Por. Tamže. Kán 805.

¹¹⁵Por. Tamže. Kán 806.

¹¹⁶Por. Tamže. Kán 807.

¹¹⁷Por. Tamže. Kán 808.

¹¹⁸Por. Tamže. Kán 809.

¹¹⁹Por. Tamže. Kán 810.

¹²⁰Por. Tamže. Kán 812.

¹²¹Por. Tamže. Kán 811.

Pokiaľ ide o požiadavku veku, podľa kánonického práva musí mať muž viac ako 16 rokov a žena má byť staršia ako 14 rokov. Prekážkou telesnej nespôsobilosti, ktorú nemožno uzavrieť cirkevné manželstvo, je zvyčajne impotencia. To súvisí s účelom manželstva, ktorým je plodenie a výchova detí. Táto prekážka však bráni manželstvu len vtedy, ak ide o trvalý stav a definitívnu neschopnosť súlože. V tejto súvislosti je však potrebné poznamenať, že snúbenci nie sú povinní absolvovať žiadne špeciálne lekárske vyšetrenia na zistenie tejto prekážky, ktorú často nie je možné zistiť pred uzavretím manželstva, že táto prekážka objektívne existuje. Naopak, neplodnosť jedného z partnerov nie je prekážkou manželstva. Ani neplodnosť jedného z manželov nebráni kánonickému manželstvu, ani ju nerobí neplatnou, ale môže podliehať podmienke, požadovanej kvalite alebo podvodu.

Zdá sa, že prekážka trvajúceho manželstva je podobná prekážke v zákone o rodine, kde ženatý muž alebo vydatá žena nemôžu byť zosobášení.¹²³ CCEO však túto prekážku chápe inak. Zatiaľ čo v cirkevnom práve je manželstvo v zásade nerozlučiteľné, v občianskom práve je rozvod pomerne bežnou záležitosťou. V cirkevnom práve je prekážkou manželstva napríklad skutočnosť, že manželia žijú oddelene, ale manželstvo nebolo zrušené. Ide o takzvané „separatiomanentevinculo“, t. j. oddelenie manželov počas manželstva. Nové manželstvo nemožno uzavrieť, kým sa nepreukáže právna neplatnosť manželstva, alebo zániku predchádzajúceho manželstva.

Prekážkou manželstva podľa kánonického práva je aj tzv. rôznosť náboženstva (Disparitascultus), ktorú upravuje kánon 803. To znamená, že nie je možné uzavrieť manželstvo medzi osobou pokrstenou v Katolíckej cirkvi alebo do nej prijatou a osobou nepokrstenou (t. j. vôbec, ani v inej kresťanskej cirkvi). Takéto manželstvo by bolo podľa kánonického práva neplatné. Ďalšou prekážkou je prekážka kňazskej vysviacky, čo znamená, že ten, kto prijal kňazskú vysviacku, nemôže uzavrieť platné manželstvo. Trochu podobnou prekážkou je prekážka verejného večného sľubu čistoty v rehoľnom inštitúte. Táto prekážka sa týka len rehoľníkov a rehoľníčok, nie iných foriem zasväteného života.

Únos ženy je tiež prekážkou manželstva. Manželstvo medzi mužom - únoscom a ženou unesenou alebo zadržanou za účelom manželstva je neplatné, ale ak žena, už oslobodená od svojho únoscú a na bezpečnom mieste, sa z vlastnej vôle rozhodne za

¹²² Kódex kánonického práva (CIC) stanovuje iba 12 prekážok. Duchovné príbuzenstvo nepokladá za prekážku zneplatňujúcu manželstvo. Avšak v Kódexe kánonického práva z roku 1917, táto prekážka bola v kánone 768, 1079. Benedicti Papae XV, Codex Iuris Canonici, AAS 9 (1917), s. 162-213.

¹²³ Por. *Zákon národnej rady Slovenskej republiky*, 2005 r. č. 36 Z. z.

neho vydat', nie je to prekážkou manželstva. V občianskom práve je táto prekážka týkajúca sa slobodnej vôle.¹²⁴

Kánon 807 potom stanovuje zločin ako prekážku slávenia kanonického manželstva. To znamená, že kto v úmysle uzavrieť manželstvo s určitou osobou spôsobí smrť jej manžela alebo manželky, nemôže uzavrieť manželstvo s osobou, kvôli ktorej spáchal trestný čin. Prekážkou manželstva je aj skutočnosť, že snúbenci si vzájomne pomáhajú, čo môže mať podobu fyzickej pomoci, ale aj psychologickú alebo morálnu, aby spôsobili smrť manžela.

Tak ako v občianskom práve, aj tu manželstvo nemožno uzavrieť medzi príbuznými. Podľa kanonického práva sa príbuzní v priamej línii nemôžu navzájom sobášať, a príbuzní až do štvrtého stupňa priamej línie. V prípade tretieho a štvrtého stupňa vedľajšej línie môže byť v určitých prípadoch manželstvo povolené. Prekážkou podľa kanonického práva, ktorú civilné právo nepozná, je tzv. príbuzenstvo, ktoré vylučuje manželstvo vo všetkých stupňoch priamej línie, t. j. muž si nemôže vziať svoju babičku, matku, dcéru, vnučku atď. jeho manželky a naopak. Prekážka príbuzenstva vyplýva z platného manželstva, ktoré nemusí byť uzavreté.¹²⁵ Táto prekážka sa logicky uplatňuje len v prípade, ak manžel zomrie, alebo ak ide o platné manželstvo, ktoré bolo zrušené na základe jednej z výsad viery, alebo na základe dišpenzu od neúplného manželstva.

Ďalšou prekážkou, ktorú kanonické právo stanovuje v kánone 810, je prekážka verejnej morálky. Táto prekážka vyplýva z neplatného manželstva po začiatku spolužitia, alebo z notoricky známeho a verejného konkubinátu. Táto prekážka tiež vylučuje manželstvo medzi mužom a príbuznými ženy alebo muža, s ktorými žil bez manželského zväzku, t. j. muž sa nemôže oženiť s matkou alebo dcérou ženy, s ktorou žil v neplatnom manželstve alebo v konkubináte.¹²⁶

Kán. 812 potom upravuje prekážku osvojenia, pričom uvádza, že prekážkou manželstva je skutočnosť, že manželia sú navzájom príbuzní vo vzťahu založenom osvojením v priamom rade a do druhého stupňa v bočnom rade.

Okrem vyššie uvedených prekážok manželstva môžu podľa kanonického práva brániť uzavretiu manželstva aj iné faktory, vrátane administratívneho zákazu ordinára

¹²⁴ Por. K. Burdová, *Občianskoprávne aspekty medzinárodných únosov detí*, Bratislava 2016, s. 3.

¹²⁵ Por. L. Botek, K. Orlita, *Manželské právo v prehľadu*, www.brno.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/files/dokumenty/Manzelske_pravo.pdf, s. 8 [dostupné 28. 02. 2022].

¹²⁶ Por. M. Laclavíková, V. Vladár, *Rímsko-kanonické reflexie inštitútu zasnúbenia v uhorskom, československom a slovenskom práve*, Trnava 2017 s. 109.

miesta podľa kán. 794 alebo súdneho zákazu podľa kán. 1372. Súdny zákaz zvyčajne vyslovuje súd po vyhlásení predchádzajúceho manželstva jednej zo strán za neplatné, kým nepominú príčiny, ktoré viedli k neplatnosti tohto manželstva (najčastejšie rozvod z psychologických dôvodov alebo pre nesprávny postoj ku kresťanským hodnotám manželstva). Ordinariát je zvyčajne zodpovedný za posúdenie, či príčiny pominuli. Manželstvo uzavreté napriek týmto zákazom je však platné, ale nie legálne.¹²⁷

Ak neexistujú žiadne prekážky a snúbenci spĺňajú podmienky, môžu uzavrieť cirkevný sobáš. Podľa kánonického práva sa manželstvo uzatvára vo farnosti, kde má jeden zo snúbencov trvalý alebo dočasný kánonický pobyt (tzv. domicil alebo kvázi domicil). Manželský súhlas sa vyjadruje verejne pred úradným svedkom a ďalšími dvoma svedkami. Podobne ako civilná legislatíva, aj kánonická legislatíva umožňuje uzavretie manželstva v zastúpení. Na rozdiel od svetského zákona tu môžu byť zastúpené aj obe strany, avšak cirkevné právo sa zvyčajne musí riadiť občianskym právom, inak by bol cirkevný sobáš občiansky neplatný a zohľadňuje prípady tzv. „krajná núdza“, keď je jeden zo snúbencov v nebezpečenstve smrti a príslušný duchovný nie je dosiahnuteľný, alebo keď nie je možné kontaktovať príslušného sobášiacieho, alebo by to bolo možné len s vážnymi ťažkosťami. V takýchto situáciách sa platné a prípustné manželstvo môže podľa kánonického práva uzavrieť len pred dvoma svedkami.¹²⁸ Treba však poznamenať jednu skutočnosť, že dôvody, na základe ktorých možno povoliť manželstvo v zastúpení, sa v kánonickom práve do určitej miery líšia od občianskeho práva.

Čo sa týka samotného obradu, pomerne často sa manželstvo uzatvára v rámci svätej liturgie, čo však nie je podmienkou platnosti manželstva a je možné uzavrieť cirkevný sobáš, bez toho, aby sa slávila svätá liturgia. Okrem právnych požiadaviek, ktoré musia byť splnené, aby bolo manželstvo platné podľa občianskeho práva, cirkevná forma vyhlásenia obsahuje aj ďalšie povinnosti snúbencov, aby boli význam a povaha manželskej zmluvy úplne jasné. Určité základné požiadavky sa kladú aj na svedkov obradu, pretože musia byť schopní rozpoznať ľudí, rozumieť ľudskej reči a uvedomovať si, čo hovoria. Musia vedieť, čo tieto slová znamenajú a aké sú ich praktické dôsledky.¹²⁹

¹²⁷ Por. L. Botek, K. Orlita, *Manželské právo v prehľadu...*, s. 9 [dostupné 28. 02. 2022].

¹²⁸ *CCEO*, Kán 832.

¹²⁹ Por. M. Žurovski, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. 2. Vydání, Katowice 1987, s. 297.

Definícia manželského súhlasu je obsiahnutá v ustanoveniach kán. 817 CCEO. Manželský súhlas je v podstate, t. j. z psychologického hľadiska, aktom vôle ("actusvoluntatis"). Úkon vôle, ktorým je súhlas s uzavretím manželstva, musí byť osobný, a preto ho musí dať konkrétna osoba, a to len osoba, ktorá súhlas dáva (iná osoba ako osoba, ktorá sa má stať manželom, nemôže dať súhlas s uzavretím manželstva). Kánon 817 v tejto súvislosti uvádza, že „nulla humana potestate suppleri potest“.¹³⁰

Akt vôle vedúci k manželstvu musí byť ľudským aktom („actus humanus“) a je ním vtedy, ak je slobodným a vedomým aktom. Akt vôle je slobodný, ak nie je výsledkom násillia zvonku alebo zvnútra osoby, a úmyselný akt je aktom vôle, ak samotnému rozhodnutiu vôle predchádza racionálna argumentácia, t. j. zváženie argumentov pre a proti.¹³¹

Prejav vôle uzavrieť cirkevné manželstvo musí byť navonok legitímny, t. j. „iuxta legem“ (t. j. podľa kánonickej formy stanovenej kánonickým právom). Je logické, že manželský súhlas musí byť vyjadrený navonok, pretože jedna strana musí poznať prejav vôle druhej strany a naopak. A keďže manželstvo je tiež verejný akt, musí sa vykonávať v súlade so zákonom, t. j. „iuxta legem“. Prejav vôle uzavrieť manželstvo musí urobiť osoba, ktorá je na to prirodzene a právne spôsobilá. Iba muž a žena sú prirodzene schopní súhlasiť s manželstvom, takže manželstvo je v zásade heterosexuálne. Právna nespôsobilosť je potom spôsobená predovšetkým manželskými prekážkam. Manželský súhlas teda vzniká výmenou dvoch prejavov vôle, teda prejavom vôle muža a ženy. Muž a žena sa navzájom prijímajú týmto aktom vôle, aby uzavreli manželstvo.¹³²

2.4.5 Vzťah medzi civilným a cirkevným manželstvom

Podľa slovenského právneho poriadku je možná civilná i cirkevná forma uzavretia manželstva, ktoré majú u nás od 1. júla 1992 rovnoprávne postavenie a vzájomne sa rešpektujú. Vzťah medzi civilným a cirkevným manželstvom je upravený v zákone o rodine^{36/2005} § 4. Snúbenci majú možnosť uzavrieť civilný a cirkevný sobáš. V Slovenskej republike sú obe formy manželstva rovnocenné. Ak sa snúbenci rozhodnú uzavrieť cirkevný sobáš, nemôžu potom uzavrieť občiansky sobáš. Ak sa uzavrie

¹³⁰ Manželský súhlas nemôže nahradiť nijaká ľudská moc.

¹³¹ Por. F. Čitbaj, *Vady manželského súhlasu podľa kánonu 818 Kódexu kánonov východných Cirkvi*, www.dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/11854/1/154-164.pdf [dostupné 28. 02. 2022].

¹³² Por. J. Duda, *Katolícke manželské právo...*, s. 190.

občiansky sobáš a následne cirkevný sobáš, cirkevný sobáš má len náboženský charakter a nemá žiadne právne dôsledky.¹³³ V takomto prípade sa nevyžaduje žiadne potvrdenie z matričného úradu, ani nie je potrebné doručiť sobášny list.¹³⁴

Kánonické právo považuje civilný sobáš dvoch nepokrstených osôb za platný, ale ak katolík uzavrie len civilný sobáš, je kánonicky neplatný. Preto je možné, že po uzavretí civilného manželstva sa ešte môže uskutočniť cirkevný obrad, čím sa manželstvo stane kánonicky platným (ide o jednoduchú konvalidáciu).

¹³³ Por. F. Čitbaj, *Civilné účinky uzavretia kánonického manželstva v právnom poriadku Slovenskej republiky*, [w:] Theologos, red. G. Paľa, Prešov 2014, s. 143-144.

¹³⁴ Por. R. Bános, M. Košútová, *Zákon o rodine, Veľký komentár*, Žilina 2020, s. 18-21.

3 ANULÁCIA MANŽELSTVA

Anulácia manželstva nie je anulovanie sviatosti manželstva, pretože sviatosť je nerozlučiteľná. Vzniká vtedy, keď sa súdnou alebo administratívnou cestou dokáže, že manželstvo bolo neplatné od začiatku. A hoci sa navonok uzavrelo, v skutočnosti nevzniklo.

3.1 Nulita manželstva

Na úvod je potrebné spomenúť že, na rozdiel od občianskeho práva, v kánonickom práve má pojem „rozchod“ iný význam. Tento pojem sa používa len v súvislosti s takzvaným „rozchodom manželov počas manželstva“. „Znamená to, že cirkevná autorita uznáva a súhlasí s tým, že manželia spolu nežijú, nevedú spoločnú domácnosť, ale v tomto prípade manželský zväzok trvá.“¹³⁵ Okrem toho existujú výnimočné prípady zrušenia platných manželstiev uzavretých podľa kánonického práva.

V kánonickom práve v zásade platí, že manželia majú povinnosť a zároveň aj právo na zachovanie spoločného života, pokiaľ nie sú tejto povinnosti zbavení na základe niektorého zo zákonných dôvodov. Na rozdiel od občianskeho práva, ktoré umožňuje zánik manželstva len rozvodom počas života oboch manželov,¹³⁶ kánonické právo ponúka viacero možností zániku manželstva, ktoré však Cirkev v praxi nevyužíva ani nepovoľuje, rovnako často ako rozvod v občianskom práve. Pretože kánonické právo je teologicky založené na princípe nerozlučiteľnosti manželstva na základe toho, že „čo Boh spojil, človek nerozlučuje.“¹³⁷

V cirkevnom práve sú uvedené aj dôvody na anuláciu manželstva. Ide o *privilegium captivitatis*, *privilegium volūby* manžela, zánik manželstva v prospech viery alebo „*in favorem fidei*“, zánik manželstva pri uplatnení „paulínskeho privilégia“, zánik neúplného manželstva a podobne ako v civilnom práve, aj v kánonickom práve sa uplatňuje zánik manželstva smrťou alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho.

Kľúčový rozdiel medzi kánonickým a občianskym právom spočíva v tom, že kánonické právo umožňuje rozviazanie platného manželstva len v uvedených výnimočných prípadoch, pred občianskym súdom možno manželstvo rozviazať, ak sudca dospeje k záveru, že je hlboko a trvalo rozvrátené, a preto nie je možné očakávať

¹³⁵Por. CCEO, kán 863-866.

¹³⁶Por. Zákon národnej rady Slovenskej republiky, § 21 - § 27, č 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹³⁷*Sväte písmo, Jeruzalemská Biblia*, Trnava 2014, s. 2018.

obnovenie manželského spolužitia. V niektorých prípadoch dokonca existuje právna domnienka v prospech tohto stavu.¹³⁸

Už v 16. storočí existovali tri pápežské konštitúcie z rokov 1537, 1571 a 1585, ktoré udeľovali misionárom osobitné právomoci a umožnili riešiť otázku rozvodu manželstva v misijných krajinách, vzdialených od Európy geograficky, kultúrne a sociálne. Tieto ústavy však nikdy neboli oficiálne vyhlásené ako univerzálne cirkevné právo. Možnosti sa udeľovali len niektorým misionárom, vo forme privilégia pre obyvateľov misijných oblastí a platili len vo vyhlásených misijných oblastiach.¹³⁹Táto skutočnosť tiež odlišuje cirkevnú anuláciu manželstva od rozvodu v občianskom práve, ktorý bol zakotvený v slovenskom práve až v roku 1919,¹⁴⁰ teda o niekoľko storočí neskôr.

3.2 Privilegiumcaptivitatis

Privilegium zajatia („privilegiumcaptivitatis“), ktoré je upravené v kánone 860CCEO a v kánone 1149 CIC/1983, sa prvýkrát objavilo už v 16. storočí v súvislosti s nútenou deportáciou Afričanov do Ameriky ako otrokov, ktorí boli nútení opustiť svoje manželky v Afrike. Keď sa v Amerike rozhodli prijať krst, z pohľadu Cirkvi sa ocitli v problematickej situácii, pretože obnoviť manželské spolužitie nebolo možné.¹⁴¹ Z toho dôvodu bolo zavedené tzv. privilegium zajatia ako možná príčina anulácie manželstva. Podmienky pre uplatnenie tohto oprávnenia:¹⁴²

1. manželstvo bolo uzatvorené medzi dvoma nepokrstenými stranami;
2. po určitom čase jeden z manželov (nie je rozhodujúce, či muž alebo žena) prijme krst v Katolíckej cirkvi;
3. po prijatí krstu sa nemôže manžel, ktorý je novo pokrstený vrátiť k svojmu partnerovi, z dôvodu prenasledovania alebo zajatia.
4. je irelevantné, či druhý manželský partner prijal alebo neprijal krst; rozhodujúce je, či po prijatí krstu došlo k sexuálnemu aktu (to znamená, že manželstvo nebolo konzumované ako sviatostné manželstvo).¹⁴³

¹³⁸Por. *Katolícký týdeník* č. 3, A. Hrdina, *Důvody neplatnosti manželství*, Praha 2005, s. 8.

¹³⁹Por. J. Kašný, *Zrušení manželství na základě tří papežských konstitucí 16. stol.*, „*Studia theologica*“ 2004, č. 17, s. 47.

¹⁴⁰Por. I. Lanczová, *Dejiny právnej úpravy rozvodov na území Slovenska*, Praha 2018, s. 41.

¹⁴¹Por. J. Duda, *Katolícke manželské právo*, Praha 2022, s. 144.

¹⁴²Por. Tamže.

¹⁴³Por. CCEO, kán 860.

Ak sú splnené všetky vyššie uvedené podmienky, možno uzavrieť nové manželstvo, v ktorom pokrstený môže žiť v súlade so svojou vierou. Pôvodné manželstvo zaniká uzavretím nového manželstva.

3.3 Privilégium výberu manžela alebo manželky

Možnosť rozpadu manželstva súvisí so situáciou v krajinách, kde je možné, aby mal muž viac ako jednu manželku, ako aj s možnosťou, aby mala jedna žena viac ako jedného manžela. Problém v takomto prípade nastáva v situácii, keď muž, ktorý má viac ako jednu manželku, alebo žena viac ako jedného manžela, požiadá o krst a chce sa stať katolíkom. Katolícka cirkev totiž nedovoľuje mať viac manželiek alebo manželov. Podľa cirkevného nariadenia muž, ktorý nie je ochotný zostať so ženou, ktorú si zobral za manželku ako prvú, nemôže byť pokrstený. Podľa učenia katolíckej cirkvi ona je jeho zákonnou manželkou. V tejto súvislosti sa však vyskytli prípady, keď si muž už nepamätal s ktorou ženou sa zosobášil ako s prvou. Tieto situácie viedli k vydaniu konštitúcie *Altitudo* v roku 1537, ktorá stanovila, že ak si muž nespomína, ktorú ženu si zobral ako prvú, tak si môže ponechať ktorúkoľvek zo svojich manželiek, ale len jednu, ostatné manželky musí prepustiť. Muž si môže ponechať za manželku aj tú ženu, ktorá môže byť pokrstená spolu s ním. Ostatné manželky musia byť prepustené.¹⁴⁴

Kánon 859 CCEO¹⁴⁵ teda v súčasnosti stanovuje nasledujúce podmienky pre rozvod manželstva:

- 1) Muž uzavrel manželstvo s viacerými nepokrstenými ženami; nie je podstatné, či sa oženil s viacerými naraz, alebo si ich bral postupne.
- 2) Takýto človek sa dal pokrstiť v Katolíckej cirkvi.
- 3) Ak muž považuje za ťažké ponechať si ženu, ktorú si vzal ako prvú za manželku, môže si vybrať ženu, ktorú chce, a prepustiť ostatné.
- 4) Po prijatí krstu muž uzavrie manželstvo so ženou, ktorú si vybral. Toto manželstvo sa uzatvára v kánonickej forme.
- 5) To isté platí pre ženu, ktorá má viac ako jedného manžela.
- 6) Povinnosť postarať sa o prepustené ženy.

Na rozdiel od kánonického práva sa slovenské občianske právo takýmto dôvodom rozvodu nezaoberá. Je to spôsobené tým, že v Slovenskej republike nikdy

¹⁴⁴Por. F. Čitbaj, Profesor Mikuláš Russnák a uvedenie nového manželského práva promulgovaného v motu proprio *Crebrae allatae* v Prešovskej eparchii, [w:] *Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878-1954) v kontexte ekumenizmu*, red. A. Slodička, Prešov 2011, s. 215.

¹⁴⁵Por. CCEO, kán 859.

nebola v právnom systéme zakotvená možnosť mať viac ako jedného muža alebo ženu. Ak by sa chcel oženit' muž, ktorý je zosobášený v inej krajine, nemohol by uzavrieť manželstvo. Má iba jedinú možnosť, ktorou je rozvod a následne sobáš, ktorý občianske právo na Slovensku umožňuje. Kánonické právo to však nedovoľuje.

3.4 Anulácia manželského zväzku v prospech viery alebo „in favorem fidei“¹⁴⁶

Možnosť zrušenia manželstva v prospech viery alebo „in favorem fidei“ je vo východnej cirkvi v kánone 1384 CCEO. Takisto sa spomína v inštrukcii Kongregácie pre náuku viery *Potestas Ecclesiae*¹⁴⁷ z 30. apríla 2001. V tomto prípade môže pápež rozviesť manželstvo v prospech viery, kde aspoň jeden z manželov nebol pokrstený pred uzavretím manželstva. Ak však manželstvo nebolo uzavreté po tom, čo aj druhý z manželov prijal krst.¹⁴⁸

V priebehu posledných rokov je možné pozorovať určitý vývoj v prístupe pápežov a Kongregácie pre náuku viery pri riešení prípadov anulovania manželstva „in favorem fidei“. Postupne prichádzali žiadosti o anulovanie legálnych, ale nesviatostných manželstiev, v ktorých jedna strana bola nepokrstená a druhá pokrstená mimo Katolíckej cirkvi, v prospech viery buď nepokrstenej strany, ktorá sa chcela dať pokrstiť v Katolíckej cirkvi, alebo pokrstenej nekatolíckej strany, ktorá chcela vstúpiť do Katolíckej cirkvi a uzavrieť nové manželstvo, v ktorom by mohla žiť.¹⁴⁹

Koncom 50. rokov 20. storočia sa objavili prípady, v ktorých sa ako podmienka anulovania manželstva už nevyhnutne nevyžadovalo obrátenie na katolícku vieru alebo krst. Neskôr sa začali ukazovať aj ďalšie prípady, v ktorých išlo najmä o anulovanie manželstva dvoch nepokrstených osôb. Jedna z osôb, hoci nemala v úmysle prijať vieru a dať sa pokrstiť, mohla uzavrieť kánonické manželstvo s katolíkom po získaní dišpenzu od prekážky *disparitatis cultus*.¹⁵⁰

Inštrukcia z roku 2001 ďalej stanovuje, že v tomto prípade je potrebné prijať iné okolnosti („ad liceitatem“). Išlo o tieto situácie:

1) Predchádzajúce manželstvo je nenapraviteľne rozvrátené a nemožno ho obnoviť.

¹⁴⁶Niekedy nazývané *privilegium petrinum*

¹⁴⁷Por. Kongregácia pre náuku Viery, *Potestas Ecclesiae. Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010430_favor-fidei_it.html. [dostupné 22.02. 2022].

¹⁴⁸Por. A. Koronciová, T. Hlinka, *Zmierňovanie tvrdosti práva v rímskom honorárnom práve a v kánonickom práve*, [w:] *Milosť rozviazania nesviatostného manželstva v prospech viery – In Favorem Fidei*, red. V. Pétiová, Bratislava 2019, s. 45-46.

¹⁴⁹Tamže.

¹⁵⁰Por. J. Kašný, *Zrušení manželství in favorem fidei.*, *Revue církevního práva* 2003, nr 25, s. 88-89.

- 2) Zánik manželstva nespôsobí verejný škandál.
- 3) Žiadateľ o anulovanie manželstva nebol príčinou rozvratu manželstva, ani katolícka strana, s ktorou chce uzavrieť manželstvo, nespôsobila rozvrat manželstva.
- 4) Druhá strana z manželstva, ktoré sa má anulovať, má sa jej spýtať, či si želá obnoviť manželstvo.
- 5) Žiadateľ o anulovanie manželstva zabezpečí, ak je to možné, náboženskú výchovu detí z prvého manželstva.
- 6) O partnera a deti z prvého manželstva je primerane postarané.
- 7) Katolík, s ktorým sa má uzavrieť nové manželstvo, žije v súlade s pravidlami katolíckej viery.
- 8) Ak sa jedná o katechumena, je nádej, že čoskoro prijme krst.¹⁵¹

V súlade s inštrukciou z roku 2001 sa anulovanie manželstva ľahšie udeľovalo aj vtedy, ak sa preukázali vážne pochybnosti o platnosti manželstva. Manželstvo medzi katolíkom a nepokrstenou osobou, ktoré bolo uzavreté s dišpenzom od prekážky "disparitascultus", môže byť tiež anulované v súlade s touto inštrukciou, ak sú splnené všetky predpísané podmienky. Inštrukcia z roku 2001 bola v porovnaní s predchádzajúcou inštrukciou z roku 1973 dôležitá tým, že obsahovala hmotnoprávne pravidlá v článkoch 1 až 10 a procesné pravidlá v článkoch 11 až 25, čím sa problematika v porovnaní s predchádzajúcim stavom výrazne kodifikovala.¹⁵²

Táto podmienka anulácie manželstva nie je zakotvená v občianskom práve, avšak v tomto prípade by bolo pravdepodobne možné v mnohých prípadoch hovoriť o kvalifikovanom rozvrate manželstva, ak by boli splnené vyššie uvedené podmienky, čím by boli naplnené dôvody rozvodu podľa slovenského rodinného práva. Vždy však závisí od konkrétnej situácie.

3.5 Anulácia manželského zväzku pri uplatnení „Pavlovovho privilégia“

Ako jednu z možností zrušenia manželstva nachádzame v kánonickom práve medzi dvoma nepokrstenými osobami, prostredníctvom privilégia sv. Pavla, ktoré je zakotvené v kánonoch 854-858 CCEO (1143-1147 CIC/1983). Pavlovo privilégium („privilegium paulinum“) umožňuje riešiť niektoré zložité situácie, v ktorých sa manželstvo a viera dostávajú do konfliktu. V mnohých prípadoch sa nepokrstený človek

¹⁵¹ Por. A. Koroncziová, T. Hlinka, *Zmierňovanie tvrdosti práva v rímskom honorárnom práve a v kánonickom práve*, [w:] *Milosť rozviazania nesviatostného manželstva v prospech viery – In Favorem Fidei*, red. V. Pétiová, Bratislava 2019, s. 42-48.

¹⁵² Por. J. Kašný, *Zrušení manželství in favorem fidei...*, s. 88-89.

začne zaujímať o krst až v priebehu života. Takáto skutočnosť však môže mať významný vplyv aj na rodinný a manželský život takéhoto človeka. V tomto prípade sa to netýka osoby, ktorá predtým nebola zosobášená. Ak je však osoba rozvedená, t. j. viazaná predchádzajúcim manželským zväzkom podľa cirkevného práva, je potrebné postupovať veľmi opatrne a zodpovedne. Je potrebné zistiť jej právny stav, aby existencia prvého manželstva nespôsobila po krste nepríjemnú a bolestnú situáciu, v ktorej nebude môcť prijať sviatosti kvôli pretrvávajúcemu pôvodnému manželskému zväzku.

Pavlovské privilegium je právna norma, ktorá za určitých podmienok umožňuje anulovať legitímne manželstvo dvoch nepokrstených osôb. “Kľúčovými momentmi pre anulovanie takéhoto manželstva sú na jednej strane neochota nepokrstených rešpektovať vieru novo pokrsteného a na druhej strane umožnenie novo pokrstenému žiť podľa viery. V praxi toto privilegium ruší prvé, platne uzavreté manželstvo a umožňuje novo pokrstenému uzavrieť nové manželstvo, v ktorom môže žiť podľa viery.”¹⁵³

Podmienky pre možné uplatnenie Pavlovovho privilegia sú nasledovné:

- 1) Je to manželstvo dvoch nepokrstených osôb¹⁵⁴
- 2) Jeden z manželov je pokrstený, pričom podmienkou je prijatie krstu vodou. Krst túžby, ako je to v prípade katechumenov, nie je dostatočný na to, aby mohli požívať spomínané privilegium, ani samotné vnútorné obrátenie na kresťanskú vieru nestačí, hoci sa logicky stáva predpokladom pre obrátenie a následný krok, ktorým je krst.¹⁵⁵
- 3) Druhý, nepokrstený manžel, odstúpi z manželstva alebo žije v manželstve s pokrsteným manželom určitý čas aj po krste a až potom vystúpi z manželstva bez oprávneného dôvodu. V oboch prípadoch pokrstený manžel nesmie dať nepokrstenému dôvod na vystúpenie z manželstva.
- 4) Nepokrstenému manželovi treba položiť otázku, ktorou sa zisťuje postoj nepokrsteného z manželov. Otázka sa snaží zistiť, či nepokrstený z manželov chce prijať krst a či chce žiť spolu s pokrsteným manželským partnerom v pokojnom

¹⁵³Por. J. Kašný, *Pavlovské privilegium*, www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2001/04/05.pdf [dostupné 22.02. 2022].

¹⁵⁴Por. *CCEO*, kán 854.

¹⁵⁵Por. J. Svoboda, *Aplikace privilegia svätého Pavla*, *Revue cirkevního práva*, Praha 2003, č 24, nr. 24, s. 5.

spolužití bez urážania Stvoriteľa.¹⁵⁶ Ak však okolnosti ukazujú, že od nepokrsteného manžela nemožno očakávať odpoveď na túto otázku, možno od nej upustiť.¹⁵⁷

Ak sú splnené vyššie uvedené podmienky, pokrstená strana môže uzavrieť nové manželstvo, pričom predchádzajúce manželstvo zaniká v čase uzavretia nového manželstva. Nové manželstvo môže uzavrieť len pokrstený s iným katolíkom; miestny hierarcha však môže v niektorých prípadoch povoliť nové manželstvo s nepokrsteným alebo pokrsteným nekatolíkom, ak sú splnené ďalšie ustanovenia zákona.¹⁵⁸

Pavlovským privilegiom možno oddeliť len platné manželstvá dvoch nepokrstených osôb. Ak však partneri žijú v mimomanželskom vzťahu, výsada sa nemôže uplatniť, čo neplatí ani v prípade pochybného manželstva. V prípade pochybností o platnosti manželstva môže pokrstený požiadať príslušný cirkevný súd o vyhlásenie jeho manželstva za neplatné.¹⁵⁹

Je taktiež potrebné pri aplikácii privilegia svätého Pavla vychádzať z toho, že privilegium nie je mechanizmom na rozbíjanie manželstiev, ale na zabezpečenie viery a rovnováhy osobného života novo pokrsteného, ktorý má právo žiť v novom manželstve životom hodným kresťana. Pokojný život pre pokrsteného znamená prakticky takú formu, v ktorej môže sám žiť vieru podľa Božích prikázaní, prijímať sviatosti, a tak vychovávať deti bez rizika, že by sa duchovný život človeka stal príčinou hádok, rodinných sporov, trápenia, šikanovania.

V prípade neúplného manželstva ide o platné manželstvo medzi pokrstenými, ktoré však ešte nebolo zavŕšené riadnym manželským pohlavným stykom (prípadný predmanželský styk nie je v tomto prípade relevantný), t. j. nedošlo k fyzickému spojeniu manželov ľudským spôsobom vhodným na počatie dieťaťa, čo znamená, že pohlavný akt nebol vykonaný násilím, pod vplyvom omamných látok alebo v stave opitosti a s použitím antikoncepcie. Manželský pohlavný akt sa preto musí uskutočniť slobodne a vedome, bez použitia antikoncepcie. Preto musí ísť o „actushumanus“¹⁶⁰ na rozdiel od „actushominis“¹⁶¹, čo by mohlo byť napríklad v prípade opitosti. Táto

¹⁵⁶Por. CCEO, kán 855.

¹⁵⁷Por. Tamže.

¹⁵⁸Por. J. Svoboda, *Aplikace privilegia svätého Pavla...*, s. 5.

¹⁵⁹Por. Tamže.

¹⁶⁰Konanie človeka je v pravom zmysle ľudským len vtedy, keď je konaním slobodným – iba skutky človeka vykonané v slobode možno mravne kvalifikovať. Len také konanie je slobodné, pri ktorom si človek uvedomuje čo robí a rozhodnutie pre skutok je mu možné pričítať (je pričítateľ). Tento druh skutkov označujeme za actushumanus, čiže „ľudský skutok“. Iba tieto činy sú morálne relevantné. Por. A. Rajský, *Etika pre študentov pedagogiky*, Trnava2021, s. 43.

¹⁶¹Okrem skutkov actushumanus človek vykonáva aj množstvo iných úkonov, ktoré nespádajú do tejto kategórie, napríklad veľa vecí robí zo zvyku a podvedome, alebo je jeho správanie podmienené živočíšne

požiadavka je dôležitá v oboch právnych systémoch vzhľadom na základný účel manželstva, ktorým je najmä založenie rodiny a riadna výchova detí. Preto, ak ani po uzavretí manželstva nedôjde k pohlavnému styku medzi manželmi, hovoríme o neúplnom manželstve.

V súlade s CCEO/1990 je pápež oprávnený anulovať neúplné manželstvo na základe dišpenzu. Na udelenie výnimky musia byť splnené tieto podmienky:

1) Žiadosť podáva aspoň jeden z manželov, ale môžu ju podať aj obaja manželia; ak však žiadosť podáva jeden z manželov, môže byť podaná aj proti vôli druhého manžela.

2) Aspoň jeden z manželov je pokrstený.

3) Je potrebné preukázať, že manželstvo nebolo dokonané.

4) Musia existovať iné závažné dôvody, ktoré bránia manželskému spolužitiu. Môže ísť napríklad o povahové rozdiely medzi manželmi, ktoré vedú k odcudzeniu bez nádeje na opätovné zblíženie sa, nevyliciteľnú nákazlivú chorobu jedného z manželov, ktorá bráni dokonaniu manželstvu, zmenu postojov manželov a z toho vyplývajúce hádky, atď.

Na rozdiel od kánonického práva, civilné právo nerieši nedokonané manželstvo. V niektorých prípadoch by však pravdepodobne bolo možné, v závislosti od konkrétnej situácie, hovoriť o tzv. kvalifikovanom rozpade ako o dôvode pre zánik manželstva v občianskom práve.

3.6 Smrť a vyhlásenie za mŕtveho

Pokiaľ ide o smrť ako spôsob zániku manželstva, v kánone 853 CCEO/1990 je uvedené, že sviatosťne uzavreté manželstvo nemôže byť zrušené žiadnou ľudskou mocou, iba smrťou. Smrť je najprirodzenejším spôsobom zániku manželstva podľa kánonického aj občianskeho práva. Zánik manželstva sa stanoví na základe dokumentu, čiže úmrtným listom. Dôsledky smrti manžela/manželky sú v občianskom a kánonickom práve v podstate rovnaké.

a bez dostatočnej účasti vedomia (spontánne reakcie inštinktov a afektov), alebo sa správa „mimo zmyslov“ (v stave infantility, senility, duševnej poruchy či mentálneho obmedzenia, námesačnosti a pod.). Do istej miery dokážeme skonštatovať neprítomnosť či zníženú prítomnosť vedomia a dobrovoľnosti v konaní človeka, ktorý je pod vplyvom alkoholu, drogy alebo silného emocionálneho vzrušenia. Tieto úkony stále vykonáva človek, hoci za ne nenesie (plnú) zodpovednosť, a nazývame ich *actushominis*, „skutok človeka“. U zvierat, ktorých úkony nie sú vedomé a dobrovoľné (lebo sú vždy determinované), nehovoríme o mravnom konaní, ale o biologicky podmienenom správaní – správanie zvierat nehodnotíme z morálneho hľadiska („zlý pes“ neznamená, že je mravne zlý). Por. Por. A. Rajský, *Etika pre študentov pedagogiky*, Trnava2021, s. 43.

Podobne ako občianske právo, aj kánonické právo sa v praxi v mnohých prípadoch stretáva so skutočnosťou, že neexistuje absolútna istota, že určitá osoba zomrela, ale zároveň je jej smrť prinajmenšom veľmi pravdepodobná, keďže takáto osoba je už dlhší čas nezvestná, nie sú o nej žiadne správy, a tak sa v odôvodnených prípadoch dá predpokladať, že táto osoba už nežije. Občianske aj kánonické právo obsahuje nariadenie o vyhlásení za mŕtveho a zaoberá sa aj dôsledkami takéhoto vyhlásenia pre manželstvo.¹⁶²

Vyhlásenie za mŕtveho je upravené v kánone 1383 CCEO. Podľa tohto ustanovenia, ak nebol vydaný úmrtný list manžela/manželky, druhý manžel/manželka nie je oslobodený od manželského záväzku, kým diecézny biskup nevydá vyhlásenie o predpokladanej smrti chýbajúceho manžela/manželky. Diecézny biskup môže vydať takéto vyhlásenie len vtedy, ak sa vykonalo riadne vyšetrovanie a diecézny biskup sa na základe výpovedí svedkov a verejnej mienky alebo nepriamych dôkazov presvedčil, že osoba zomrela. Tak ako v občianskom práve nestačí na vyhlásenie za mŕtveho len dlhodobá neprítomnosť jedného z manželov; je potrebné získať na základe viacerých okolností tzv. morálnu istotu, že tento manžel už nežije.¹⁶³

Ak teda pozostalý manžel zamýšľa uzavrieť nové manželstvo, z hľadiska kánonického práva je potrebný administratívny akt diecézneho biskupa. Nie je možné sa uspokojiť len s rozsudkom o vyhlásení za mŕtveho podľa občianskeho práva. Ak má pozostalý občianskoprávny dekrét o vyhlásení za mŕtveho, kňaz je v prípade úmyslu pozostalého uzavrieť nové manželstvo povinný požiadať diecézneho biskupa o vydanie uvedeného dekrétu a len na základe tohto dekrétu možno uzavrieť nové manželstvo.¹⁶⁴ Rozsudkom o vyhlásení za mŕtveho sa manželstvo neruší, ale tento zánik možno označiť za tzv. relatívny zánik manželstva, čo v praxi znamená, že na rozdiel od občianskeho práva,¹⁶⁵ ak sa chýbajúci manžel v budúcnosti vráti, manželstvo sa obnoví bez ohľadu na to, či druhý manžel už uzavrel nové manželstvo.

Pokiaľ ide o vyhlásenie za mŕtveho, tento právny predpis je zakotvený aj v slovenskom občianskom zákone, tak ako aj v kánonickom práve. Medzi týmito dvoma právnymi systémami možno identifikovať určité rozdiely. Zásadný rozdiel je v prístupe k prípadu, keď sa nezvestný manžel vráti a druhý manžel už uzavrel nové manželstvo. Podľa platného občianskeho práva sa pôvodné manželstvo nikdy neobnoví, a to ani

¹⁶²Por. Art. 36 § 21 *Zákon o rodine z dňa 11 februára*.

¹⁶³Por. CCEO, kán. 1383.

¹⁶⁴Por. Tamže.

¹⁶⁵Por. G. Urbanská, *Záverečná štúdia „Vymoženost' práva v Slovenskej republike“*, Pezinok 2010, s. 119.

vtedy, ak druhý z manželov ešte neuzavrel nové manželstvo. Na druhej strane, v kánonickom práve sa pôvodné manželstvo vždy obnovuje v prípade návratu manžela, ktorý bol vyhlásený za nezvestného a vyhlásený za mŕtveho. Pre úplnosť treba poznamenať, že podľa občianskeho práva sa manželstvo obnovilo len vtedy, ak druhý z manželov ešte neuzavrel nové manželstvo; ak druhý z manželov už uzavrel nové manželstvo, manželstvo sa neobnovilo.

Rozdiel medzi občianskym a kánonickým právom možno vidieť aj v tom, že zatiaľ čo v občianskom práve rozhoduje o postupe vyhlásenia osoby za mŕtvu občiansky súd, v kánonickom práve rozhoduje diecézny biskup,¹⁶⁶ ktorý stojí na čele diecézneho cirkevného súdu. Okrem toho je zrejmé, že kánonické právo neuznáva rozhodnutie civilného súdu o vyhlásení osoby za mŕtvu, aj keď ho možno pravdepodobne použiť ako rozhodujúci dôkaz v konaní, ktoré vedie diecézny biskup. Rovnako ako v občianskom práve nepostačuje rozhodnutie diecézneho biskupa o vyhlásení osoby za mŕtvu, preto je potrebné, aby veriaci mali postupne vydané obe rozhodnutia.

¹⁶⁶Por. *CCEO*, kán. 1383.

4 VÝSKUM ŽIADOSTÍ, DIŠPENZOV A ANULÁCIE MANŽELSTVA

Uzatváranie manželstva bolo v dejinách vždy ovplyvnené sociálnym, kultúrnym a národným kontextom prostredia. Konštitutívne prvky manželstva, spôsoby, zvyky a liturgické predpisy uzatvárania manželstva a vývoj jednotlivých inštitútov manželstva ako i procesné záležitosti týkajúce sa anulácie manželstva prešli v dejinách zmenami a úpravami, ktoré ovplyvnili kodifikovanie manželského kánonického práva v dvadsiatom storočí. Výsledkom sú v súčasnosti platné ustanovenia v kánonoch Kódexu Východných Cirkvi. Obsahujú normy týkajúce sa vzniku platného manželstva, účinky manželstva, rozviazanie zväzku atď. Proces manželskej nulity sa doposiaľ riadi CCEO a inštrukciou *Dignitas connubii*.

Inštitút „rozvodu“ v cirkevnom práve neexistoval ani neexistuje, ani existovať nebude, keďže v Kánonickom práve ide o podstatu manželstva, ktoré vychádza z Božieho práva.¹⁶⁷ Kánonické manželstvo právoplatne zanikne jedine smrťou jedného z manželov. Podľa Božieho práva, ak manželstvo právoplatne vzniklo a bolo konzumované a nemá chybu, čo sa týka jeho vzniku v momente manželstva, nie je podľa kánonického práva možné ho zrušiť.¹⁶⁸ Nulita (anulácia) manželstva je cirkevnoprávne vyhlásenie, že manželstvo nikdy nevzniklo, aj keď bolo navonok slávené. Nie je to teda jeho zrušenie, ale je to vyhlásenie, že pre nejaký dôvod existujúci v momente slávania sobáša, manželstvo nebolo vôbec uzatvorené.

4.1 Ciele práce

Predmetom výskumu práce bolo analyzovať anuláciu manželstva v Prešovskej Gréckokatolíckej archieparchii od roku 1968 do 1990 (Od obnovenia Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku). Na základe preštudovanej literatúry, ktorá sa predmetnej problematiky dotýkala, som stanovil hlavný cieľ prieskumu: Hlavným cieľom mojej práce bolo zistiť, s akými ťažkosťami v oblasti sviatosti manželstva zápasila Gréckokatolícka eparchia v Prešove v rokoch 1968 až 1990. Po posúdení a špecifikovaní hlavného cieľa sme si stanovili nasledovné čiastkové ciele:

C1 Zistiť mieru a dôvody anulácie manželstva

C2 Zistiť počet a dôvody dišpenzov manželstva

C3 Zistiť počet iných žiadostí týkajúce sa manželstva

¹⁶⁷ Por. *Sväte písmo, Jeruzalemská Biblia*, Trnava 2014, s. 2018.

¹⁶⁸ Kongregácia pre náuku viery, *O pastorácii rozvedených a znovu zosobášených*, Trnava 2014, s. 60.

Zvolil som sledované obdobie výskumnej časti od roku 1968, pretože v tomto roku, 13. mája 1968 vláda Slovenskej republiky prijala uznesenie č. 205/1968 Zb., ktorým sa Gréckokatolícka cirkev v ČSR stala legálne uznanou cirkvou.

4.2 Metódy výskumu

Výberový súbor. Výber súboru bol zámerný, tvorili ho historiografické dokumenty anulácie manželstva v Prešovskej archieparchii od roku 1968 až 1991.

4.3 Plán výskumu

Arcibiskupský archív v Prešove sme písomne požiadali o sprístupnenie historických materiálov.

4.4 Metódy zberu dát

Hlavnou výskumnou metódou bola kritika prameňov. Kritika prameňov je jediná historická metóda, ktorá pomocou vedeckých metód rekonštruje historické skutočnosti a dáva ich do súladu s pravdou. Analýza dokumentov je metóda zberu dát, ktorá predstavuje vyhľadávanie vhodných dokumentov, z ktorých získam informácie o skúmanom jave. Obsahová analýza dokumentov je definovaná ako rozbor obsahu záznamu určitej komunikácie, buď ako analýza textu alebo súborov textov. Vo výskume sme analyzovali dokumenty, aby som zistil koľko a aký bol dôvod na neplatnosť manželstva v rokoch 1968 – 1991 v Prešovskej Gréckokatolíckej archieparchii. K analýze som použil písomné pramene inštitucionálneho pôvodu, ktoré majú vysokú hodnovernosť. Z normatívnych prameňov som použil zákony, nariadenia a prepisy stenografických záznamov zákonov SR.

Na základe analýzy získaných informácií, som metódou indukcie zhrnul historické udalosti. Induktívna metóda vychádza od konkrétnych javov, ich porovnávaním a analýzou sa snaží dospieť k všeobecným pojmom, zákonom a pravidlám. Indukcia je postup od empirického štúdia javov, ktoré postupne prechádzajú od jednotlivých faktov ku všeobecnejším údajom o spoločenskej skutočnosti.

Kvantitatívne údaje, ktoré som získali pri štúdiu historických faktov, vyhodnotil som adekvátnymi štatistickými postupmi. Ako prvú metódu analýzy som použil frekvenčnú analýzu početnosti, kde som zadefinoval absolútnu a relatívnu početnosť súborov. Na porovnanie množstva a dôvodov neplatnosti manželstva v Prešovskej

Gréckokatolíckej cirkvi v sledovaním období som použil jednorozmernú induktívnu štatistickú metódu.

5 ARCHÍVNE DOKUMENTY VÝSKUMU ŽIADOSTI, DIŠPENZY A ANULÁCIE MANŽELSTVA

V práci som kvalitatívnym a kvantitatívnym výskumom študoval archívne materiály v Prešovskej Gréckokatolíckej archieparchii na Slovensku v rokoch 1968 až 1990. Preštudoval som všetky žiadosti a korešpondenciu, ktoré prišli v danom období na biskupský úrad ohľadom manželstva. Nie všetky žiadosti sa týkali priamo manželstva. Mnoho korešpondencie - archívnych materiálov sa týkalo dišpenzov, žiadostiam o prístupovaní k sviatostiam, sanatio in radice, separácii manželov, alebo boli žiadosti bez udania dôvodu.

Výsledky výskumu som zhrnul do troch skupín. V prvej som prezentoval počet žiadostí o neplatnosti manželstva, v druhej žiadosti o dišpenzy a v poslednej iné žiadosti, ktoré sa týkajú manželstva.

Niektoré roky však nebolo možné preštudovať, pretože sa záznamy nenachádzali v archíve. Je pochopiteľné, že rok 1968 a 1969 nie je archivovaný, pretože v roku 1968 bola obnovená gréckokatolícka cirkev v Československu. Začiatky obnovenia cirkevnej štruktúry bolo veľmi ťažké.

O prístupnenie archívnych materiálov som požiadal arcibiskupa – metropolitu Jána Babjaka, SJ¹⁶⁹, ktorý žiadosti vyhovel.

Výsledky archívnych materiálov som zhrnul v tabuľkách a grafoch. V tabuľkách sú len roky, v ktorých sa nachádzala žiadosť o neplatnosti manželstva, dišpenz, alebo iné žiadosti. V každej kapitole je celkový počet zosumarizovaný v poslednej tabuľke a grafe v rokoch po sebe ako nasledovali.

5.1 Súhrnné údaje archívnych materiálov neplatnosti manželstva

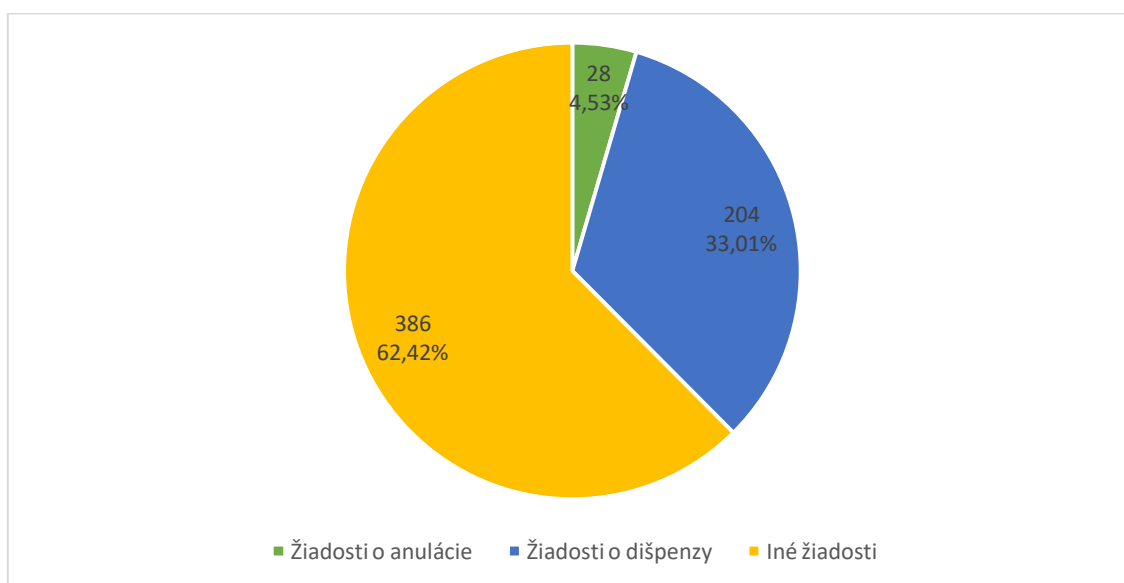
Položka 1 Údaje archívnych materiálov o dišpenzoch, neplatnosti manželstva a iných žiadostí manželstva.

Tab.1 Údaje archívnych materiálov o dišpenzoch, neplatnosti manželstva a iných žiadostí manželstva.

¹⁶⁹ 25.4. 2022 sa zriekol úradu prešovského arcibiskupa a metropolitu

	Možnosti	n	r
a)	Žiadosti o neplatnosť manželstva	28	4,53 %
b)	Žiadosti o dišpenzy	204	33,01 %
c)	Iné žiadosti	386	62,46 %
	Spolu	n = 618	r =100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 1 Údaje archívnych materiálov o dišpenzoch, neplatnosť manželstva a iných žiadosti manželstva

Z celkového počtu žiadostí, najväčšie zastúpenie predstavovali žiadosti týkajúce sa iných dôvodov 62,42 %, jednu tretinu 33,01 predstavovali žiadosti o dišpenz, najmenej bolo žiadosti o neplatnosť manželstva 4,53 %.

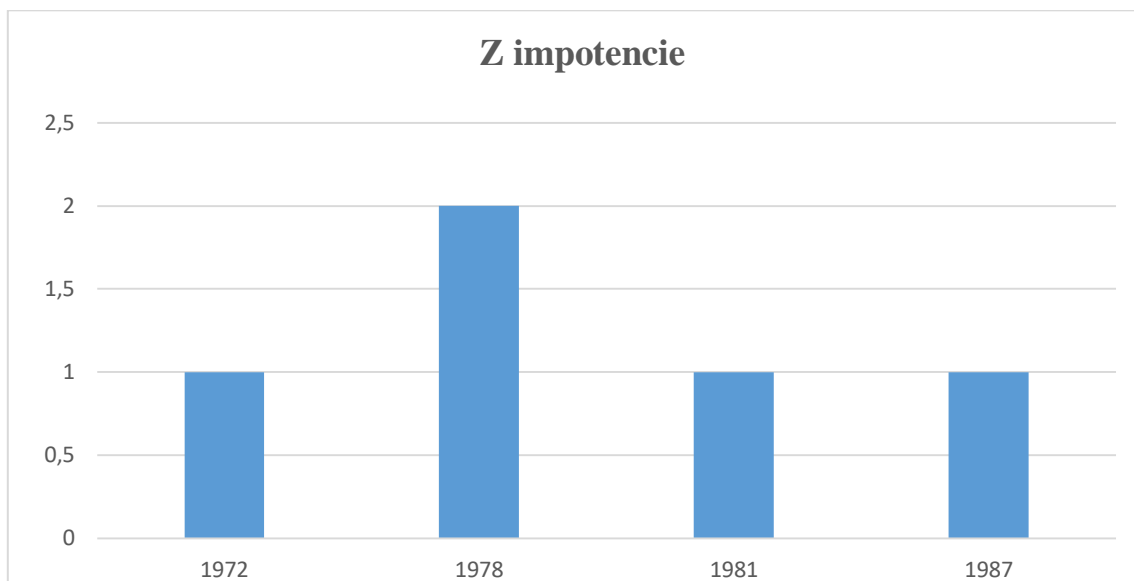
Položka 2 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu impotencie

Tab.2 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu impotencie

Z impotencie	n	r
1972	1	20,00 %
1978	2	40,00 %

1981	1	20,00 %
1987	1	20,00 %
Spolu	n =5	r =100,00 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 2 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu impotencie

Z celkového počtu žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu impotencie bolo n = 5 (r = 100,00 %).

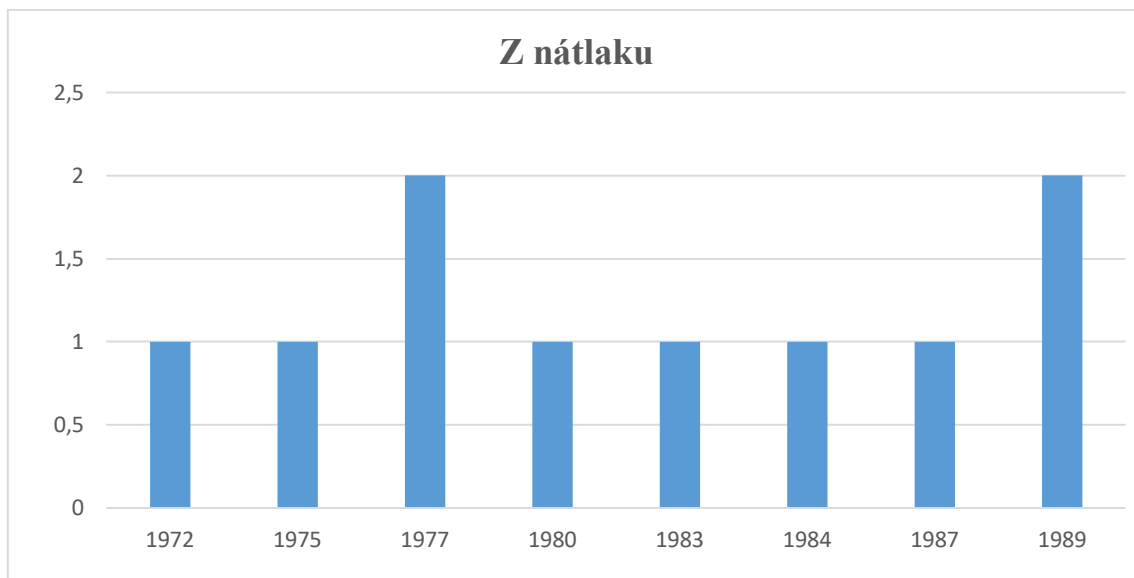
Položka 3 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu nátlaku

Tab.3 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu nátlaku

Z nátlaku	n	r
1972	1	10,00 %
1975	1	10,00 %
1977	2	20,00 %
1980	1	10,00 %
1983	1	10,00 %
1984	1	10,00 %
1987	1	10,00 %

1989	2	20,00 %
Spolu	n =10	r =100,00 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 3 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu nátlaku

Z celkového počtu žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu nátlaku bolo n = 10 (r = 100,00 %);

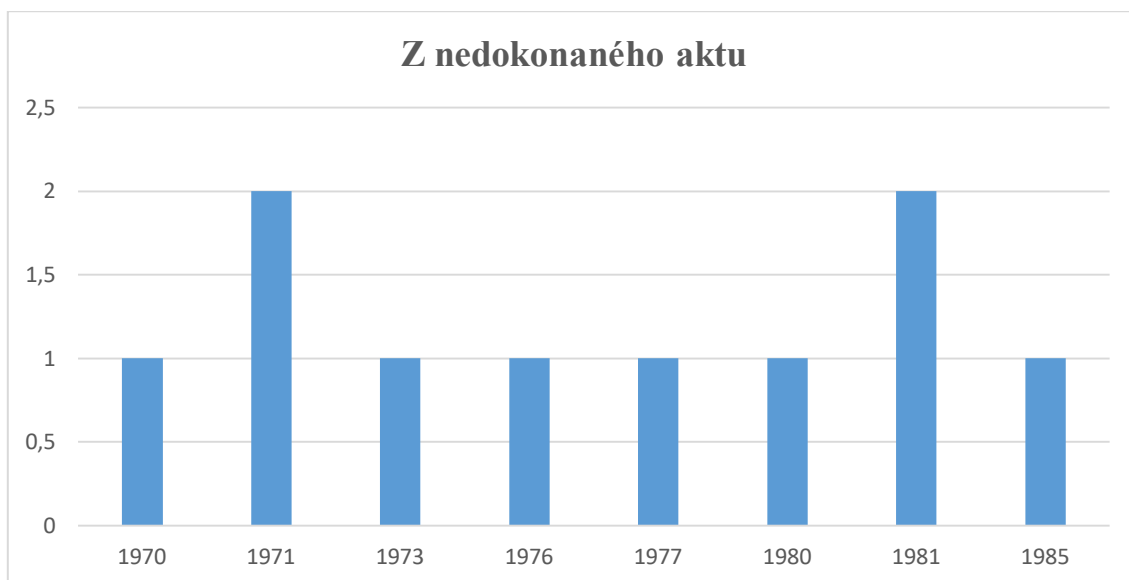
Položka 4 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z nedokonaného aktu

Tab.4 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z nedokonaného aktu

Z nedokonaného aktu	n	r
1970	1	10,00 %
1971	2	20,00 %
1973	1	10,00 %
1976	1	10,00 %
1977	1	10,00 %
1980	1	10,00 %
1981	2	20,00 %
1985	1	10,00 %

Spolu	n =10	r =100,00 %
--------------	--------------	--------------------

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 4 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z nedokonaného aktu

Z celkového počtu žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu nedokonaného aktu bolo n = 10 (r = 100,00 %);

Položka 5 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z duševnej choroby

Tab.5 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z duševnej choroby

Z duševnej choroby	n	r
1982	1	100 %
Spolu	n = 1	r =100%

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 5 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva z duševnej choroby

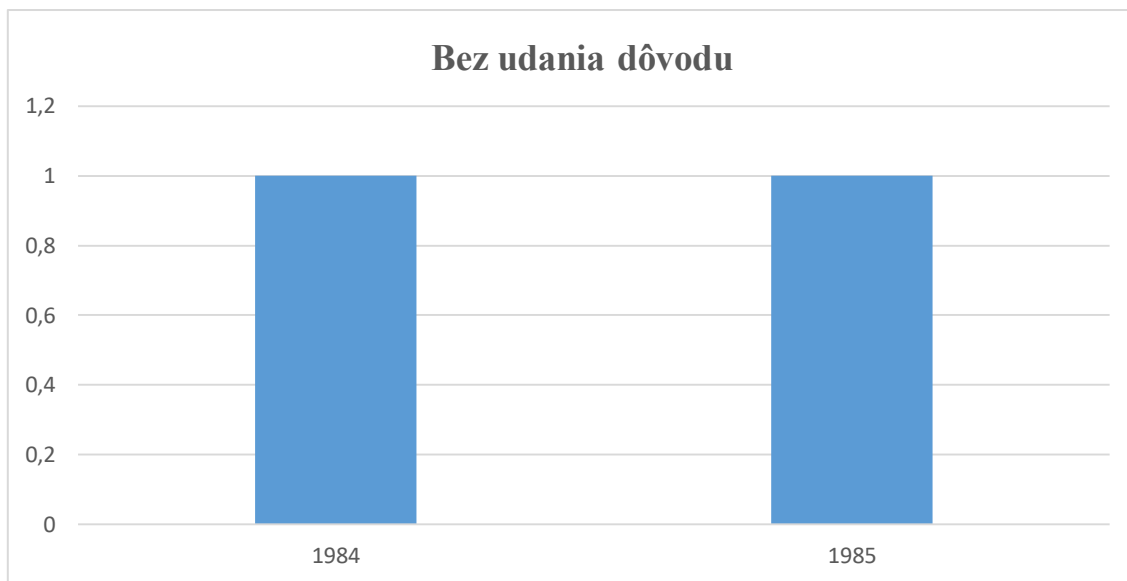
Z celkového počtu žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu duševnej choroby bolo $n = 1$ ($r = 100,00\%$).

Položka 6 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva bez udania dôvodu

Tab.6 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva bez udania dôvodu

Bez udania dôvodu	n	r
1984	1	50,00 %
1985	1	50,00 %
Spolu	n =2	r =100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 6 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva bez udania dôvodu

Z celkového počtu žiadosti o neplatnosť manželstva z dôvodu neudania dôvodu bolo $n = 2$ ($r = 100,00\%$).

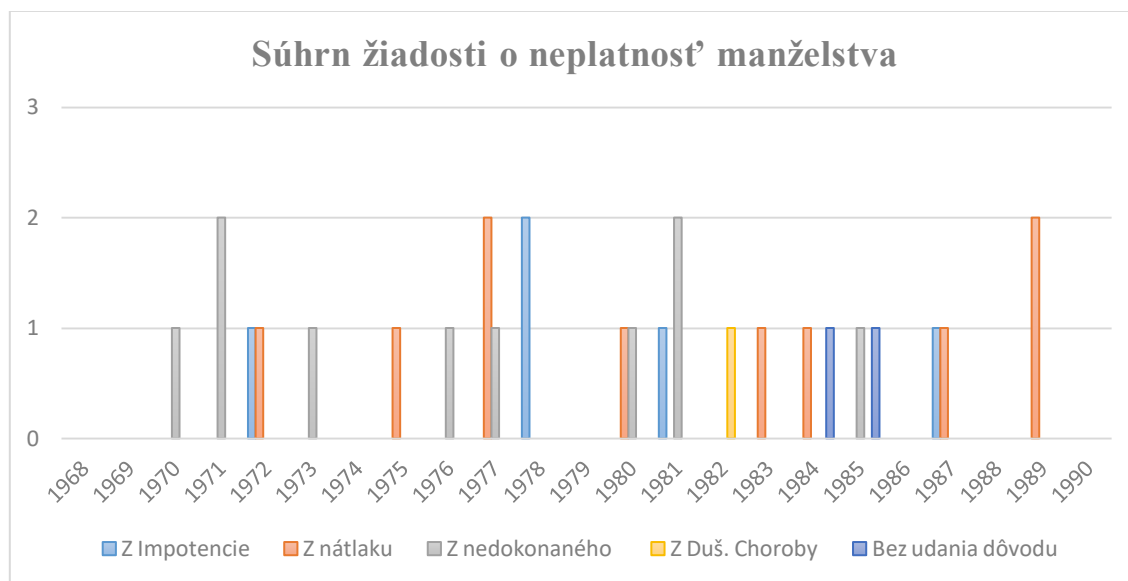
Položka 7 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva

Tab.7 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva

Rok	Z impotencie	Z nátlaku	Z nedokonaného	Z duš. choroby	Bez udania dôvodu
1968	0	0	0	0	0
1969	0	0	0	0	0
1970	0	0	1	0	0
1971	0	0	2	0	0
1972	1	1	0	0	0
1973	0	0	1	0	0
1974	0	0	0	0	0
1975	0	1	0	0	0
1976	0	0	1	0	0
1977	0	2	1	0	0
1978	2	0	0	0	0
1979	0	0	0	0	0
1980	0	1	1	0	0
1981	1	0	2	0	0
1982	0	0	0	1	0
1983	0	1	0	0	0
1984	0	1	0	0	1

1985	0	0	1	0	1
1986	0	0	0	0	0
1987	1	1	0	0	0
1988	0	0	0	0	0
1989	0	2	0	0	0
1990	0	0	0	0	0
Spolu	n =5	n =10	n =10	n =1	n =2

Legenda: n = absolútna početnosť

Graf 7 Súhrn žiadosti o neplatnosť manželstva

Najčastejším dôvodom neplatnosti manželstva boli definované nátlak (10) a nedokonaný akt (10), potom príčinou neplatnosti bola impotencia (5), menej častým bolo bez udania dôvodu (2) a najmenej častá príčina bola duševná choroba (1).

5.2 Súhrnné údaje archívnych materiálov o dišpenze manželstva

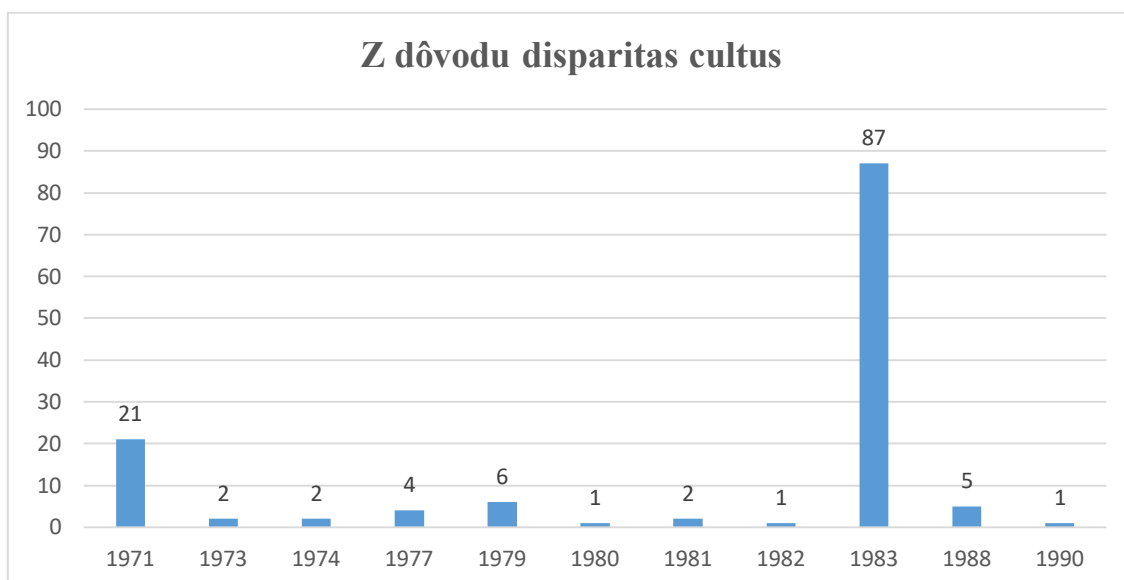
Položka 8 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu disparitasculus

Tab.8 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu disparitasculus

Diš. z disparitasculus	n	r
1971	21	15,65 %
1973	2	1,45 %
1974	2	1,45 %

1977	4	2,91 %
1979	6	4,45 %
1980	1	0,72 %
1981	2	1,45 %
1982	1	0,72 %
1983	87	66,84 %
1988	5	3,64 %
1990	1	0,72 %
Spolu	n =137	r =100,00 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 8 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu disparitascultus

Z celkového počtu žiadosti o dišpenz z disparitascultus bolo n =137 (r = 100,00 %).

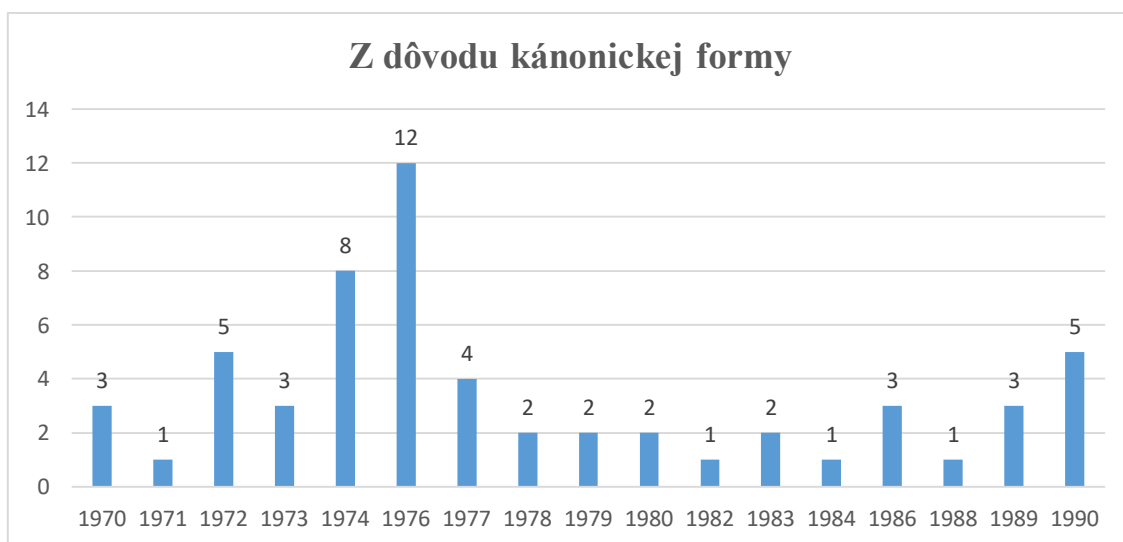
Položka 9 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu kánonickej formy

Tab.9 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu kánonickej formy

Diš. z kán. formy	n	r
1970	3	5,10%
1971	1	1,70%

1972	5	8,47 %
1973	3	5,10%
1974	8	14,35%
1976	12	21,13%
1977	4	6,78 %
1978	2	3,40%
1979	2	3,40%
1980	2	3,40%
1982	1	1,70%
1983	2	3,40%
1984	1	1,70%
1986	3	5,10%
1988	1	1,70%
1989	3	5,10%
1990	5	8,47 %
Spolu	n = 59	r = 100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 9 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu kánonickej formy

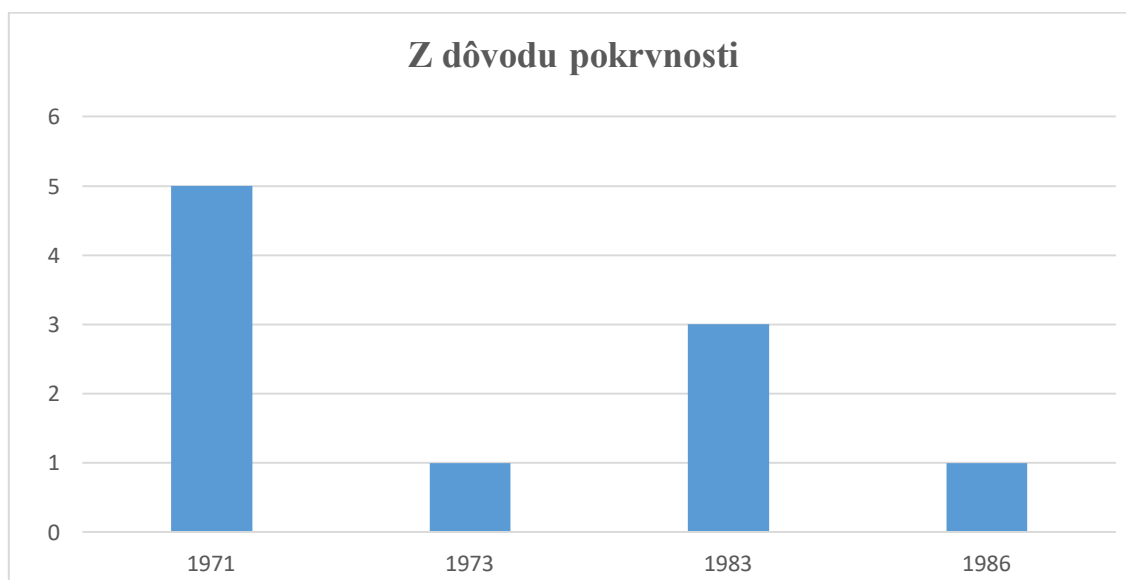
Z celkového počtu žiadosti o dišpenz z dôvodu kánonickej formy bolo n = 59 (r = 100,00 %).

Položka 10 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu pokrvnosti

Tab.10 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu pokrvnosti

Z pokrvnosti	n	r
1971	5	50 %
1973	1	10 %
1983	3	30 %
1986	1	10 %
Spolu	n = 10	r = 100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 10 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu pokrvnosti

Z celkového počtu žiadosti o dišpenz z pokrvnosti bolo n = 10 (r = 100,00 %).

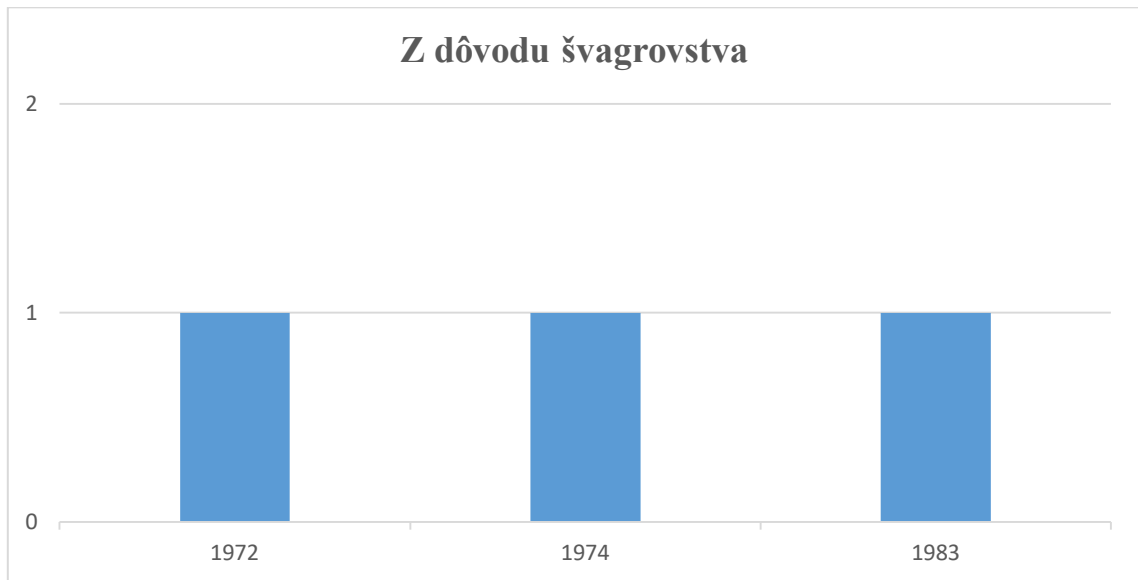
Položka 11 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu švagrovstva

Tab.11 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu švagrovstva

Zo dôvodu švagrovstva	n	r
1972	1	33,33 %

1974	1	33,33 %
1983	1	33,33 %
Spolu	n = 3	r = 100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 11 Archívne údaje o dišpenzoch manželstva z dôvodu švagrovstva

Z celkového počtu žiadosti o dišpenz z dôvodu švagrovstva bolo n = 3 (r = 100,00 %);

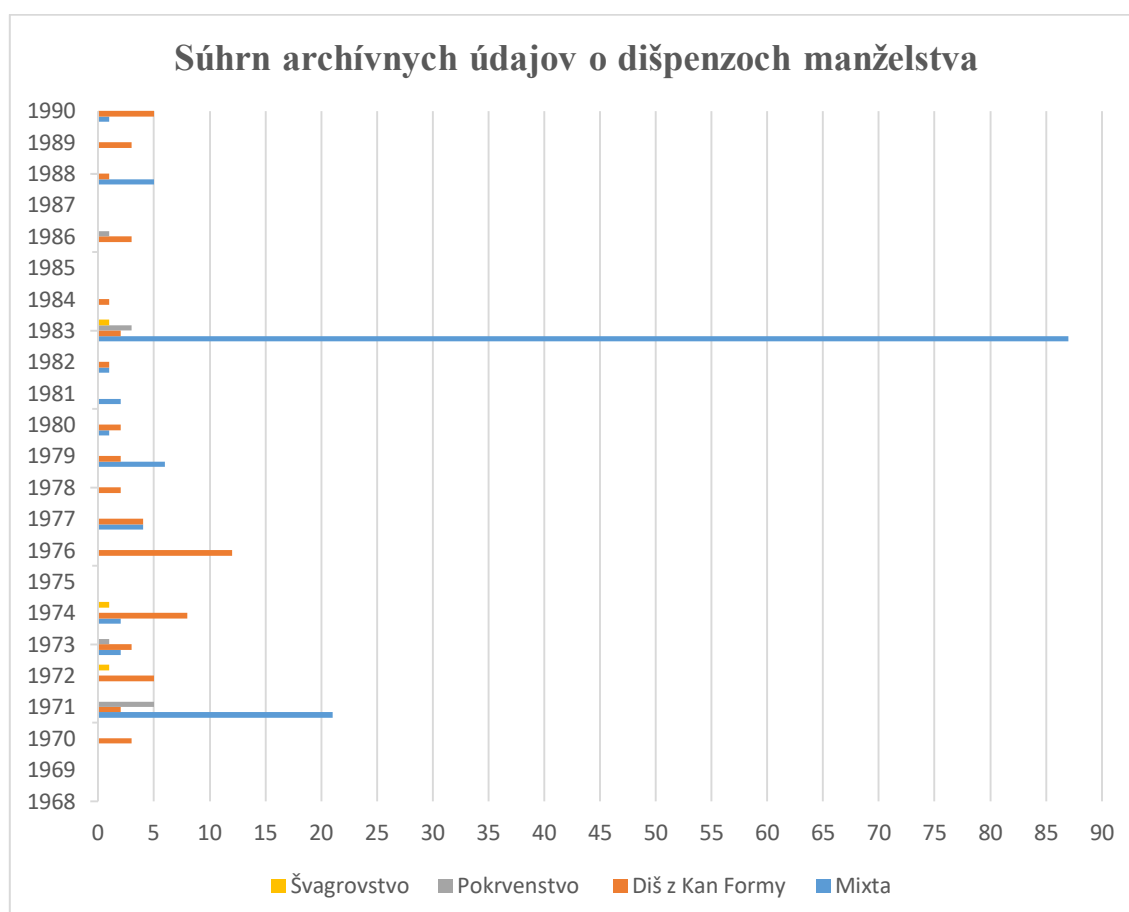
Položka 12 Súhrn archívnych údajov o dišpenzoch manželstva

Tab.12 Súhrn archívnych údajov o dišpenzoch manželstva

Rok	Disparitascultus	Diš z kán. formy	Z pokrvnosti	Zo švagrovstva
1968	0	0	0	0
1969	0	0	0	0
1970	0	3	0	0
1971	21	2	5	0
1972	0	5	0	1
1973	2	3	1	0
1974	2	8	0	1
1975	0	0	0	0
1976	0	12	0	0

1977	4	4	0	0
1978	0	2	0	0
1979	6	2	0	0
1980	1	2	0	0
1981	2	0	0	0
1982	1	1	0	0
1983	87	2	3	1
1984	0	1	0	0
1985	0	0	0	0
1986	0	3	1	0
1987	0	0	0	0
1988	5	1	0	0
1989	0	3	0	0
1990	1	5	0	0
Spolu	n =137	n =59	n =10	n =3

Legenda: n = absolútna početnosť

Graf 12 Súhrn archívnych údajov o dišpenzoch manželstva

Najčastejším dôvodom dišpenzu manželstva boli definované Disparitas cultus (137), potom príčinou bol dišpenz z kánonickej formy (59), menej častým bolo dišpenz z pokrvnosti(10) a najmenej častá príčina zo švagrovstva(3).

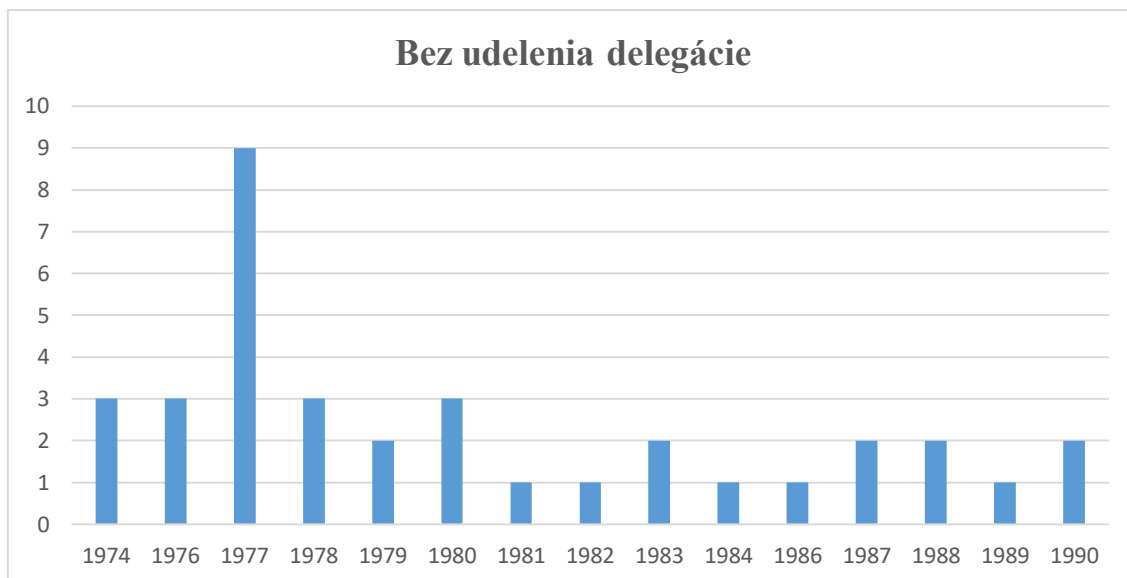
5.3 Súhrnné údaje archívnych materiálov o iných žiadostiach manželstva

Položka 13 Archívne údaje o udelení manželstva bez delegácie

Tab.13 Archívne údaje o udelení manželstva bez delegácie

Bez delegácie	n	r
1974	3	8,35 %
1976	3	8,35 %
1977	9	25,00 %
1978	3	8,35 %
1979	2	5,55 %
1980	3	8,35 %
1981	1	2,77 %
1982	1	2,77 %
1983	2	5,55 %
1984	1	2,77 %
1986	1	2,77 %
1987	2	5,55 %
1988	2	5,55 %
1989	1	2,77 %
1990	2	5,55 %
Spolu	n = 36	r = 100,00 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 13 Archívne údaje o udelení manželstva bez delegácie

Z celkového počtu žiadosti ohľadom vyslúženie sviatosti manželstva bez delegácie bolo $n = 36$ ($r = 100,00\%$).

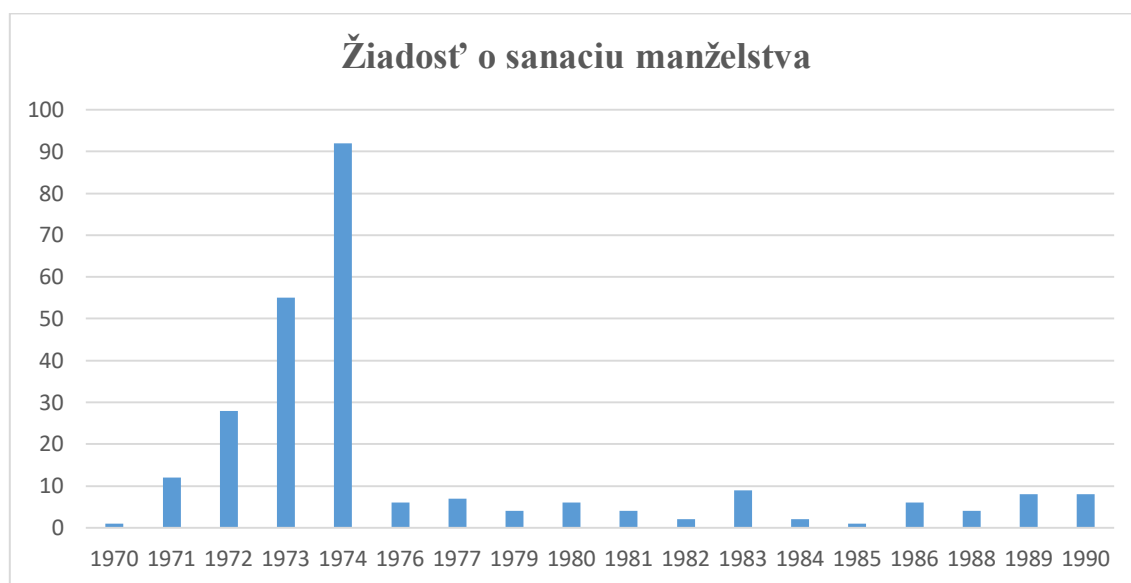
Položka 14 Archívne údaje žiadosti o sanáciu manželstva

Tab.14 Archívne údaje žiadosti o sanáciu manželstva v rokoch 1968 – 1990

Sanácia manželstva	n	r
1970	1	0,39 %
1971	12	4,71 %
1972	28	10,98 %
1973	55	21,64 %
1974	92	36,80 %
1976	6	2,35 %
1977	7	2,75 %
1979	4	0,78 %
1980	6	2,35 %
1981	4	1,57 %
1982	2	0,78 %
1983	9	3,53 %
1984	2	0,78 %

1985	1	0,39 %
1986	6	2,35 %
1988	4	1,57 %
1989	8	3,14 %
1990	8	3,14 %
Spolu	n =255	r =100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 14 Archívne údaje žiadosti o sanáciu manželstva v rokoch 1968 – 1990

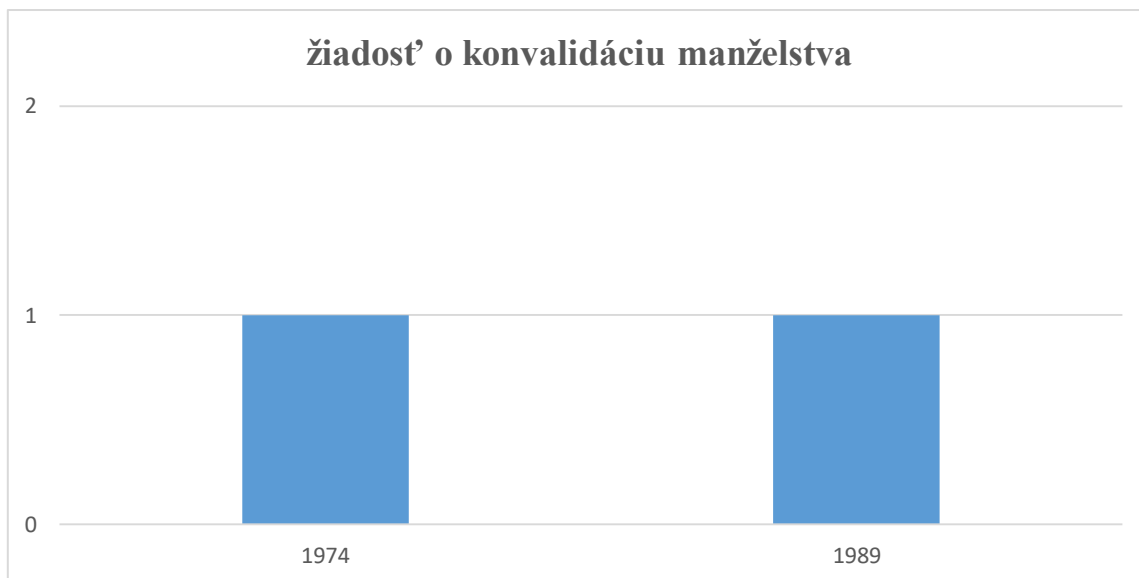
Z celkového počtu žiadosti o sanáciu manželstva bolo n = 255 (r = 100,00 %).

Položka 15 Archívne údaje žiadosti o konvalidáciu manželstva

Tab.15 Archívne údaje žiadosti o konvalidáciu manželstva

Konvalidácia manželstva	n	r
1974	1	50 %
1989	1	50 %
Spolu	n = 2	r =100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf15 Archívne údaje žiadosti o konvalidáciu manželstva

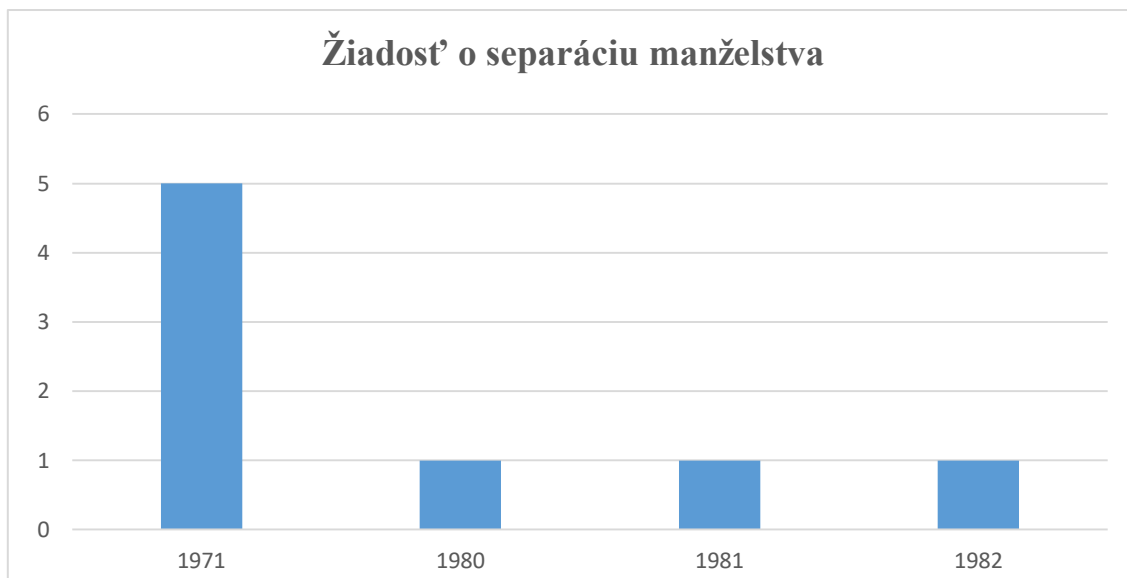
Z celkového počtu žiadosti o konvalidáciu manželstva bolo $n = 2$ ($r = 100,00 \%$).

Položka 16 Archívne údaje žiadosti o separáciu manželstva

Tab.16 Archívne údaje žiadosti o seperáciu manželstva

Žiadosť o separáciu	n	r
1971	5	62,50 %
1980	1	12,50 %
1981	1	12,50 %
1982	1	12,50 %
Spolu	n = 8	r = 100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf16 Archívne údaje žiadosti o separáciu manželstva

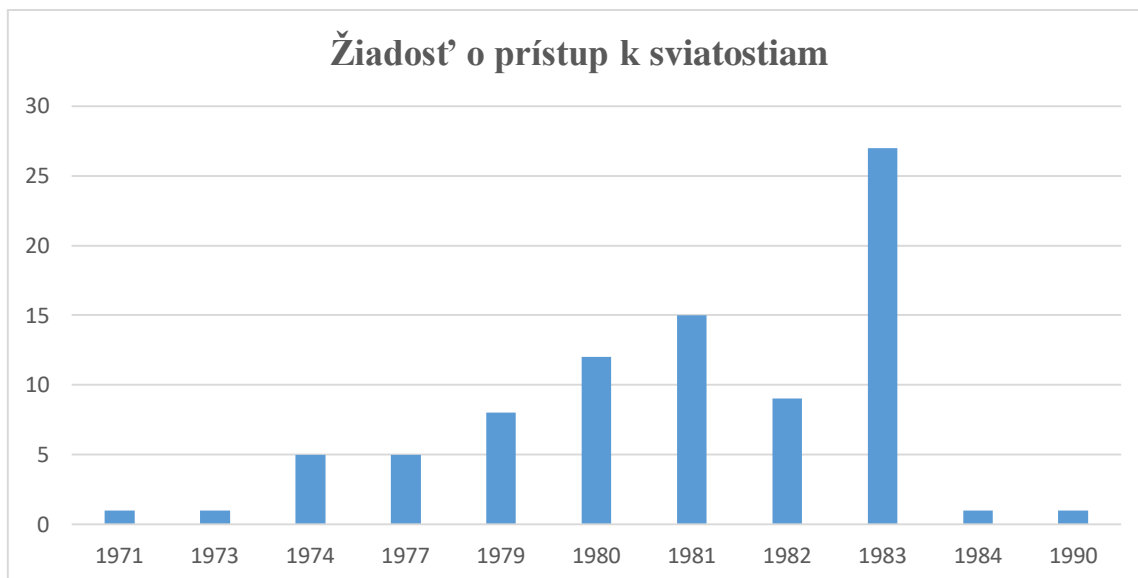
Z celkového počtu žiadosti o separáciu v manželstve požiadalo $n = 8$ ($r = 100,00\%$).

Položka 17 Archívne údaje žiadosti o prístup k sviatostiam

Tab.17 Archívne údaje žiadosti o prístup k sviatostiam

Rok	Žiadosť o prístup k sviatostiam - n	Žiadosť o prístup k sviatostiam – r
1971	1	1,18 %
1973	1	1,18 %
1974	5	5,88 %
1977	5	5,88 %
1979	8	9,41 %
1980	12	14,12 %
1981	15	17,65 %
1982	9	10,59 %
1983	27	31,75 %
1984	1	1,18 %
1990	1	1,18 %
Spolu	n =85	r =100 %

Legenda: n = absolútna početnosť, f = relatívna početnosť (%), n = rozsah štatistického súboru

Graf 17 Archívne údaje žiadosti o prístup k sviatostiam v rokoch 1968 – 1990

Z celkového počtu žiadosti o prístup k sviatostiam požiadalo $n = 85$ ($r = 100,00\%$);

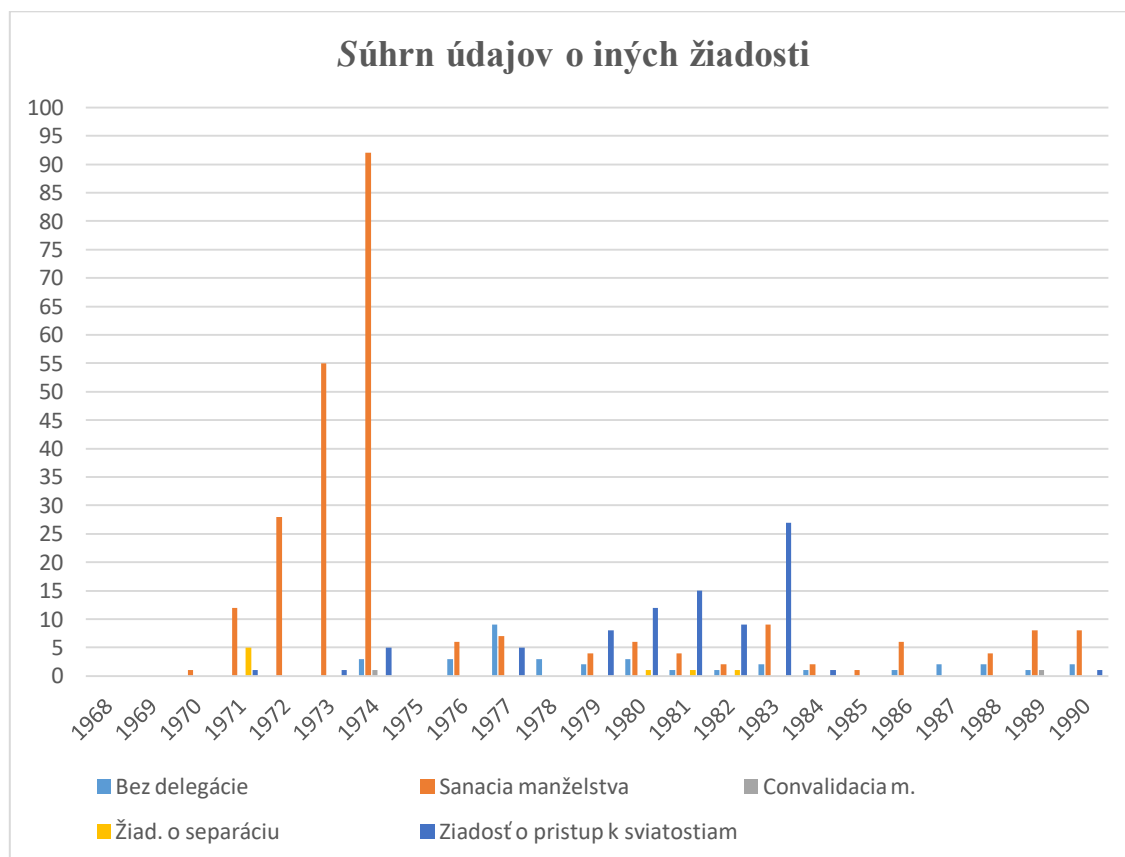
Položka 18 Súhrn údajov o iných žiadosti ohľadom manželstva

Tab.18 Súhrn údajov o iných žiadosti ohľadom manželstva

Rok	Bez delegácie	Sanácia manželstva	Konvalidácia m.	Žiad. o separáciu	Žiadosť o prístup k sviatostiam
1968	0	0	0	0	0
1969	0	0	0	0	0
1970	0	1	0	0	0
1971	0	12	0	5	1
1972	0	28	0	0	0
1973	0	55	0	0	1
1974	3	92	1	0	5
1975	0	0	0	0	0
1976	3	6	0	0	0
1977	9	7	0	0	5
1978	3	0	0	0	0
1979	2	4	0	0	8
1980	3	6	0	1	12
1981	1	4	0	1	15
1982	1	2	0	1	9
1983	2	9	0	0	27
1984	1	2	0	0	1
1985	0	1	0	0	0

1986	1	6	0	0	0
1987	2	0	0	0	0
1988	2	4	0	0	0
1989	1	8	1	0	0
1990	2	8	0	0	1
Spolu	n =36	n =255	n =2	n =8	n =85

Legenda: n = absolútna početnosť

Graf 18 Súhrn údajov o iných žiadosti ohľadom manželstva

Najčastejším dôvodom iných žiadosti ohľadom manželstva boli definované sanácia manželstva (255), potom bola žiadosť o prístup k sviatostiam (85), menej častým bolo bez delegácie (36), žiadosť o separáciu (8) a najmenej častá žiadosť na konvalidáciu manželstva (2).

6 DISKUSIA

V šiestej kapitole sme prezentovali výsledky výskumu a zároveň vyhodnotili, či sa stanovené ciele potvrdili alebo nepotvrdili. Informácie prezentované v tabuľkách a grafoch som spracoval na základe archívnych materiálov, ktoré sme skúmali v Prešovskom gréckokatolíckom archíve. Našli sa žiadosti o anuláciu, dišpenzoch a iných žiadosti týkajúcich sa manželstva.

Pre pochopenie záverov výskumu hlavného cieľa je potrebné poznať klerikálnu situáciu Gréckokatolíckej cirkvi v Československu po roku 1968.

6.1 Cirkevný súd Gréckokatolíckej eparchie v Prešove

Obdobie po obnovení Gréckokatolíckej cirkvi v Československu bolo veľmi rušné. Nástup Komunistickej strany v roku 1948 do čela vlády nepriniesol pokojné obdobie, ale naopak. Začal sa boj o navrátenie katedrály a biskupského úradu v Prešove. V archívnych materiáloch sme nenašli žiadne dokumenty o zriadení Cirkevného súdu. Podľa výsledkov výskumu môžeme predpokladať, že súd bol zriadený v roku 1970, pretože v rokoch 1968 – 1969 neexistujú žiadne žiadosti o anuláciu, dišpenzy a iné žiadosti o manželstvo. Prvá žiadosť o anuláciu manželstva z roku 1970, taktiež aj dišpenz a prvá žiadosť o sanáciu manželstva. Podľa týchto výsledkov možno predpokladať, že Cirkevný súd bol zriadený koncom roka 1969 alebo začiatkom roka 1970.

6.2 Situácia Gréckokatolíckej cirkvi po obnovení

Hlavným cieľom mojej práce bolo zistiť, s akými ťažkosťami v oblasti sviatosti manželstva zápasila Gréckokatolícka eparchia v Prešove v rokoch 1968 až 1990.

Politické zmeny v roku 1968 v Československu sa zapísali do dejín ako „Dubčeková jar“. Tieto zmeny priniesli nádej aj pre Gréckokatolícku cirkev, ktorá sa začala hlásiť o svoje práva. Z histórie je známy list otca biskupa Vasil'a Hopka, ktorý sa 19. marca 1968 obrátil na Národné zhromaždenie s prosbou o navrátenie práv na existenciu Gréckokatolíckej cirkvi. Biskup Hopko v liste žiada, aby Gréckokatolícka cirkev bola rehabilitovaná, a aby boli na novo priznané jej práva, ako majú ostatne cirkvi.¹⁷⁰ Zároveň aj pražský biskup František Tomášek 25. marca 1968 predložil vláde

¹⁷⁰ Por. List Národnému zhromaždeniu ČSSR. [w:] Katolícke noviny, red. V. Hopko, Trnava 1968, roč. 83, č. 15, s. 4.

požiadavky Katolíckej cirkvi o obnovení práv Gréckokatolíckej cirkvi.¹⁷¹ Taktiež v tom čase sa aktivovali aj veriaci. Záležitosť obnovenia činnosti Gréckokatolíckej cirkvi sa stala predmetom všeobecného záujmu. Nakoniec vláda dekrétom č. 70/1968 povolila činnosť Gréckokatolíckej cirkvi. 13. júla 1968 vláda vydala vládne nariadenie o hospodárskom zabezpečení Gréckokatolíckej cirkvi štátom.¹⁷² Inštitucionálne začala Gréckokatolícka cirkev svoju činnosť 17. júla 1968 obnovením biskupského úradu, ktorý bol dočasne v Košiciach.¹⁷³

20. decembra 1968 pápež Pavol VI. vymenoval za dočasného ordinára Gréckokatolíckej cirkvi v Československu s právami rezidenčného biskupa a apoštolského administrátora Jána Hirku.¹⁷⁴ Otec biskup Hopko bol menovaný za

¹⁷¹ „Rovnako dôležité, a to opäť z hľadiska spravodlivosti, je obnovenie všetkých práv Gréckokatolíckej cirkvi v Československu, lebo jej zánikom boli porušené základné práva občanov zvolit' si formu a spôsob náboženských úkonov. Je preto spravodlivé túto krivdu napraviť.“ J. Pešek. M. Barnovský. *Pod Kuratelou moci*, Bratislava 1999, s. 188.

¹⁷² Vláda Československej socialistickej republiky nariaďuje podľa zákona č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom: § 1. Pre hospodárske zabezpečenie gréckokatolíckej cirkvi štátom obdobne platí vládne nariadenie č. 219/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení rímskokatolíckej cirkvi štátom. § 2. Majetok, ktorý sa ku dňu začiatku účinnosti tohto nariadenia považuje za majetok Pravoslávnej cirkvi v Československu, rozdelí sa na základe dohody medzi oboma cirkvami, ktorá podlieha schváleniu krajským národným výborom. Pokiaľ nedôjde k dohode do 6 mesiacov odo dňa začiatku účinnosti tohto nariadenia, rozhodne o majetku na Slovensku Povereníctvo Slovenskej národnej rady pre kultúru a informácie, o majetku v českých krajinách Ministerstvo kultúry a informácií. § 3. 1. Pre vyriešenie otázok súvisiacich s činnosťou gréckokatolíckej cirkvi krajské národné výbory zriaďujú podľa ustanovenia § 57 zákona č. 69/1967 Zb. o národných výboroch správne komisie zložené aj z predstaviteľov oboch cirkví. 2. Do pôsobnosti komisie patrí: rozhodovať o udelení súhlasu na zriadenie duchovenských miest gréckokatolíckej cirkvi, rozhodovať o udelení štátneho súhlasu na výkon duchovnej činnosti duchovným gréckokatolíckej cirkvi I. a II. stupnice, napomáhať pri uzavretí dohody o rozdelení majetku a schvaľovať uzavreté dohody, príp. predkladať Ministerstvu kultúry a informácií (Povereníctvu Slovenskej národnej rady pre kultúru a informácie) na rozhodnutie prípady, v ktorých nedôjde k dohode. §4. Toto nariadenie nadobúda účinnosť dňom vyhlásenia. Dr. Husák, v.r. Zb. z., č. 70/1968, str. 198, čiastka 23. Kalendár gréckokatolíkov, Trnava 1969, s. 49 – 50.

¹⁷³ Por. J. Seman, *A znova žijeme*, Prešov 1997, s. 72.

¹⁷⁴ Mons. Ján Hirka sa narodil 16. novembra 1923 v Abranovciach, okres Prešov. Základné vzdelanie dostal v rodnej obci. V roku 1936 nastúpil do osemročného Gréckokatolíckeho gymnázia v Prešove, ktoré ukončil maturitou 3. mája 1944. Bohoslovecké štúdiá začal v Prešove a ukončil na Bohosloveckej fakulte Karlovej univerzity v Prahe v júni 1949. Po kňazskej vysviacke, ktorú mu udelil pomocný biskup Dr. Vasil' Hopko dňa 31. júla 1949, mal primície v rodnej obci Abranovce 14. augusta 1949. Začína účinkovať ako kaplán v Lutine. Vo februári 1950 dostal dekrét za kaplána do Prešova. Po „Prešovskom sobore“ 28. apríla 1950 sa dva roky skrýval a dňa 25. októbra 1952 ho zadržali a zobrali ho do prešovskej väznice, kde ho šesť mesiacov držali v samoväzbe. Neskôr ho previezli z Prešova do väzenia do Ilavy, kde strávil rok a pol. Po prepustení z väzenia pracoval na strednom Slovensku a asi po roku práce bol znova 22. septembra 1955 zadržaný a prevezený do Košíc, neskôr do Prahy – Ruzyni a odsúdený za „nepriateľské združovanie voči republike“. Musel ťažko pracovať v uhoľnej bani v Rtyne na Podkrkonoší. Odtiaľ bol prepustený 20. marca 1958, avšak pre stratu občianskych práv sa nemohol vrátiť naspäť domov a tak ostal pracovať na strednom Slovensku ako robotník v Brezne, v Podbrezovej a nakoniec ako elektrikár od roku 1964 v Prešove. V roku 1968 nastúpil do pastorácie ako administrátor katedrálneho chrámu a neskôr ako okresný dekan.

pomocného biskupa Prešovskej eparchie.¹⁷⁵ Štátny súhlas na vykonávanie funkcie im bol daný až 2. apríla 1969. Po získaní štátneho súhlasu na vykonávanie služby ordinára Ján Hirka dal presťahovať biskupský úrad z Košíc do Prešova. Dvojizbový byt spočiatku slúžil ako úradovňa Prešovského ordinariátu. Rok 1968 bol pre Gréckokatolícku cirkev požehnaním. Nič na tom nemenila skutočnosť, že do skutočnej slobody bolo treba veľa pretrpieť. Dôležité bolo, že kňazi mohli opäť slúžiť Božiemu ľudu bez skrývania sa.¹⁷⁶ Po umožnení činnosti Gréckokatolíckej cirkvi bola vrátená katedrála sv. Jána Krstiteľa v Prešove, ale biskupskú rezidenciu mala Pravoslávna cirkev.¹⁷⁷

Prvým problémom, ktorý mala Gréckokatolícka cirkev, bol veľký nedostatok kňazov. Aj napriek tomu, že mnoho pravoslávnych kňazov, po zložení prísahy, prechádzalo do Gréckokatolíckej cirkvi a boli zaradení do pastorácie.¹⁷⁸ Miestny ordinár Ján Hirka mnohokrát intervenoval štátnym príslušníkom žiadosť o obnovenie bohosloveckej fakulty, ktorú napriek tomu štát nepovolil. Aj keď Gréckokatolícka cirkev bola v roku 1968 obnovená, štát nemal záujem o jej rast. Nedostatok kňazov sa riešil nadmerným zaťažením tých, ktorí boli v pastorácii. Prípravy na manželstvo neboli dostatočne rozvinuté, prebiehali vo farských budovách. Mnoho manželstiev bolo uzavretých v Pravoslávnej alebo v Rímskokatolíckej cirkvi.¹⁷⁹ Od roku 1969 do roku 1989 bolo pre gréckokatolícku cirkev vysvätených iba 73 kňazov.¹⁸⁰ V takejto atmosfére sa oživila aj podzemná Cirkev, ktorej štruktúry vznikli ešte v 50. rokoch po Prešovskom sobore. Preto bolo prirodzené, že bohoslovci, ktorí pre rôzne prekážky režimu aj po skončení štúdií nedostali povolenie na kňazskú vysviacku, hľadali cestu tajnej kňazskej vysviacky. Na činnosť podzemnej Cirkvi boli v neskorších časoch rôzne názory. V Československu sa väčšina tajných kňazov prihlásila po roku 1989 do pastorácie a po predložení potrebných dokladov dostali pre kňazskú službu súhlas.¹⁸¹ 23. júla 1976 zomrel svätiaci biskup Mons. Bazil Hopko.¹⁸² Gréckokatolícka cirkev stratila posledného svätiaceho biskupa na Slovensku. Od roku 1976 do roku 1983

¹⁷⁵ Príloha 1: List východnej kongregácie. Príloha 2: menovací dekrét.

¹⁷⁶ Por. J. Hirka. *Pod ochranou Márie pastier v službe Cirkvi*, Prešov 2013, s. 84 – 89.

¹⁷⁷ Por. S. Gabor. *Pred päťdesiatimi rokmi naši kňazi vyšli z katakomb*, www.grkatba.sk/pred-petdesiatimi-rokmi-nasi-knazi-vysli-z-katakomb/ [dostupné 08. 08. 2022].

¹⁷⁸ Por. J. Hirka. *Pod ochranou Márie pastier v...*, s. 84 – 89.

¹⁷⁹ Por. Tamže, s. 131-132.

¹⁸⁰ Por. P. Šturák, *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1945 – 1989*, Prešov 2018, s. 212 – 213.

¹⁸¹ Por. J. Hirka. *Pod ochranou Márie pastier v...*, s. 131 – 132.

¹⁸² Por. P. Šturák, *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na...*, s. 249.

v Československu vykonával kňazské vysviacky juhoslovanský gréckokatolícky križevacký biskup Joachim Segedi,¹⁸³ ktorý dostal na to štátny súhlas. Od roku 1983 do 1989 Slavomír Miklovš.¹⁸⁴

V tabuľke uvádzam počet kňazov vysvätených pre Gréckokatolícku cirkev v rokoch 1969 až 1989.

Tab. 19. Počet kňazov vysvätených od roku 1969 do 1989

Rok	Počet
1969	8
1970	1
1971	2
1972	5
1973	5
1974	6
1975	2
1976	0
1977	0
1978	5
1979	3
1980	2
1981	5
1982	1
1983	4
1984	3
1985	4
1986	1
1987	4
1988	6
1989	6
Spolu	73

Druhou ťažkosťou pre Gréckokatolícku cirkev bol vzťah s Pravoslávnuou cirkvou. Postoj Pravoslávnej cirkvi k socialistickému štátu bol pozitívny. Jej vedenie bolo podporované štátnymi organmi.¹⁸⁵ Veľkým problémom bolo spoločné užívanie chrámov s Pravoslávnuou cirkvou, ktoré štát nanútil. V tabuľke uvádzam počet chrámov užívaných Gréckokatolíckou a Pravoslávnuou cirkvou podľa okresov. Užívanie kostolov sa opakuje, to znamená že pri celkovom počte kostolov, ktoré napr. má v užívaní

¹⁸³ Joachim Segedi, nar. 27.10.1904 Ruski Kerestur, ord. 02.09.1927, kons. 28.7.1963. Záhreb. Por. *Gréckokatolícky kalendár 1998*. Košice, 1997, s. 45

¹⁸⁴ Slavomír Miklovš, nar. 16.05.1934 Djurdjevo, ord. 07.07.1964, kons. 25.3.1983. Záhreb. Por. *Gréckokatolícky kalendár 1998*. Košice, 1997, s. 45.

¹⁸⁵ Por. Tamže.

gréckokatolícka cirkev sa objavujú aj tie, ktoré užíva aj pravoslávna cirkev, ak ho majú v spoločnom užívaní s gréckokatolíckou cirkvou. Počty kostolov, ktoré v tabuľke nachádzame preto nie sú priamoúmerné počtom fyzicky postavených kostolov v okresoch.¹⁸⁶ Takéto spoločné užívanie chrámov prinieslo aj veľké problémy v príprave k sviatostiam a pri ich udeľovaní.

Tab. 20 Zoznam kostolov užívaných Gréckokatolíckou cirkvou a Pravoslávnu cirkvou

Okres	Počet kostolov v užívaní gréckokatolíckej cirkvi* v marci 1969	Počet kostolov v užívaní pravoslávnej cirkvi v marci 1969
Bardejov	14	9
Humenné	25	27
Poprad	5	2
Sp. Nová Ves	7	3
St. Ľubovňa	16	2
Vranov nad Topľou	20	0
Košice	9	1
Michalovce	35	11
Trebišov	27	4
Svidník	20	16
Prešov	16	5
Spolu	195	80

Kuzmová,¹⁸⁷ v svojej publikácii uvádza, že vo veci spoločného užívania chrámov bolo veľa problémov a zároveň podaných aj mnoho trestných oznámení. Išlo

¹⁸⁶Por: ŠA Košice, fond Vsl. Kraj OŠaK v Košiciach, *Zápis z porady KCK dňa 17. Marca 1969 na KNV v Košiciach*. Krab. č. 270, inv. č. 223, správa č. 71, s. 1-8.

¹⁸⁷Por. D. Kuzmová. *Predpoklady a dôsledky obnovy gréckokatolíckej cirkvi v ČSR v roku 1968 a jej dopad na Východoslovenský kraj*, Microsoft Word - 08_Dagmar Kuzmová.doc (pulib.sk) [dostupné 11.09. 2022].

o viac miest na východnom Slovensku. V tabuľke prinášam počet trestných oznámení, previnení a priestupkov podľa okresov.

Tab.21 Počet trestných oznámení podľa okresov¹⁸⁸

Okres	Počet trestných oznámení	Počet previnení	Priestupky
Bardejov	3	1	4
Humenné	3	12	0
Michalovce	2	4	6
Poprad	0	0	3
Prešov	0	1	0
Sp. N. V	0	1	1
St. Ľubovňa	6	6	14
Svidník	6	6	0
Trebišov	4	4	1
Vranov	2	0	2
Spolu	26	35	31

Tretím bremenom pre Gréckokatolícku cirkev po roku 1968, bolo, že mnoho gréckokatolíckych veriacich začalo praktizovať svoju vieru v Rímskokatolíckom obrade. To by nebol až taký problém, keďže sme jedná Cirkev, len v dvoch obradoch. Mnoho gréckokatolíckych veriacich nemali v tejto oblasti vedomosti. Mnohokrát zo strany rímskokatolíckeho kňaza nebola ochota nasmerovať gréckokatolíckych veriacich do svojich farností. Biskup Hirka na túto problematiku upozorňoval vo svojej publikácii.¹⁸⁹ V takýchto prípadoch Gréckokatolícka cirkev očakávala pomoc od

¹⁸⁸ Por. ŠA Košice, fond Vsl. kraj OŠaK v Košiciach, *Správa o cirkevno-politickej situácii z hľadiska sporov medzi grécko-katolíckou a pravoslávnu cirkvou vo Východoslovenskom kraji*. Krab. č. 217, inv. č. 188, správa č. 1, s. 9.

¹⁸⁹ V jednom extrémnom prípade sa rímskokatolícky kňaz v mene 37 gréckokatolíkov obrátil do Vatikánu, aby pre nich získal zmenu obradu. Tento prípad sa stal v roku 1976, osem rokov po obnovení gréckokatolíckej cirkvi. Por. J. Hirka. *Pod ochranou Márie pastier...*, s. 133.

rímskokatolíckych kňazov, aby sa veriaci mohli dobre zorientovať a rozhodnúť. Bolo potrebné vysvetliť, že obrad sa nemení, keď pokrstil dieťa rímskokatolícky kňaz a otec dieťaťa je gréckokatolík. Podobné to bolo aj pri sobášoch. Rímskokatolícki kňazi si chceli silou mocou udržať veriacich. V niektorých farnostiach to viedlo až tak ďaleko, že mnoho kňazov opakovalo vysluhovanie sviatosti manželstva; keď po udelení v gréckokatolíckom chráme bol v ten istý deň opakovaný sobáš v rímskokatolíckom kostole, rímskokatolíckym kňazom. Táto nevedomosť pretrvala veľmi dlho na našom území.¹⁹⁰

Po preštudovaní archívnych dokumentov som zistil, že Gréckokatolícka cirkev v Československu v rokoch 1968 až 1990 zápasila s nedostatkom kňazov, chrámov a veriacimi, ktorí praktizovali svoj kresťanský a sviatostný život v rímskokatolíckom obrade. Táto situácia mala nepriaznivý vplyv na pastoráciu manželstva.

6.3 Výsledky neplatnosti manželstva, dišpenzov a iných žiadostí manželstva

V prvej tabuľke a grafe som prezentoval mieru a dôvody žiadosti o neplatnosť manželstva, dišpenzy a iné žiadosti týkajúce sa manželstva. Celkovo od roku 1968 až 1990 bolo podaných 618 žiadostí, z toho bolo 28 žiadostí o neplatnosť manželstva, 204 žiadostí o dišpenzy a 386 iných žiadostí, ktoré sa týkali manželstva.

6.3.1 Výsledky anulácie manželstva

Žiadosti z nátlaku prezentujem v tabuľke a grafe číslo tri, kde bolo podaných 10 žiadostí a to v roku 1972 a 1975 po jednej žiadosti, v roku 1977 dve, v roku 1980 jedna žiadosť, v roku 1983, 1984 a 1987 po jednej žiadosti a v roku 1989 dve žiadosti.

Výsledky z nedokonaného aktu manželstva prezentujem v tabuľke a grafe číslo štyri, kde celkovo bolo podaných 10 žiadostí. V roku 1970 jedna žiadosť, v roku 1971 dve žiadosti, v roku 1973, 1976, 1977 a 1980 po jednej žiadosti, v roku 1981 dve žiadosti a v roku 1985 jedna žiadosť. Ani v tomto prípade neboli zistené nijaké výrazné výchyľky. Tabuľka a graf číslo päť, prezentuje podanie žiadosti z duševnej choroby. Z celého obdobia bola podaná iba jedna žiadosť a to v roku 1982.

Bez udania dôvodu o neplatnosti manželstva som výsledky prezentoval v tabuľke a grafe číslo šesť, kde boli podané dve žiadosti a to v roku 1984 a 1985, ktoré boli ordinárom ihneď zamietnuté.

¹⁹⁰ Tamže.

V čiastkovom ciele **C1** som zistil, že celková miera žiadosti o neplatnosť manželstva bola 28. Najvyššia miera žiadosti za celé obdobie bola podaná z dôvodu nátlaku a nedokonaného aktu. Druhou najvyššou mierou a dôvodom bola impotencia, tretím dôvodom podania žiadosti o neplatnosť manželstva bola bez udania dôvodu a najnižšou mierou a dôvodom žiadosti o neplatnosť manželstva bol dôvod z duševnej choroby. Na základe celkovo zistených údajov som nezistil žiadnu vysokú mieru žiadosti o neplatnosti manželstva.

6.3.2 Výsledky dišpenzov žiadosti manželstva v rokoch 1968 – 1990

Na ordinariát bolo podaných 137 žiadosti o dišpenz z *disparitascultus*¹⁹¹, ktoré uvádzam v tabuľke a grafe číslo osem. V roku 1971 bolo dvadsať jedna žiadosti, v roku 1973 a 1974 po dve žiadosti, v roku 1977 štyri žiadosti, v roku 1979 šesť žiadosti, v roku 1980 jedna žiadosť, 1981 dve žiadosti, v roku 1982 jedna žiadosť, v roku 1983 osemdesiat sedem žiadosti, v roku 1988 päť žiadosti a v roku 1990 jedna žiadosť. Rok 1983 mi ukazuje, že bolo podaných najviac žiadosti o *disparitascultus*, čo je 15 rokov od obnovenia Gréckokatolíckej Cirkvi na Slovensku.

Dišpenzov od kánonickej formy slávenia manželstva som prezentoval v tabuľke a grafe číslo deväť. Celkovo bolo podaných 59 žiadosti. V roku 1970 prišli na ordinariát tri žiadosti, v roku 1971 jedna žiadosť, v roku 1972 päť žiadosti, v roku 1973 tri žiadosti, v roku 1974 osem žiadosti, v roku 1976 dvanásť žiadosti, v roku 1977 štyri žiadosti, v roku 1978, 1979 a 1980 po dve žiadosti, v roku 1982 jedna žiadosť, v roku 1983 dve žiadosti, v roku 1984 jedna žiadosť, v roku 1986 tri žiadosti, v roku 1988 jedna žiadosť, v roku 1989 tri žiadosti a v roku 1990 päť žiadosti.

V tabuľke a grafe číslo desať uvádzam výsledky žiadosti z dôvodu pokrvnosti. Celkovo bolo na ordinariát prijatých 10 žiadosti. V roku 1971 päť žiadosti, v roku 1973 jedna žiadosť, v roku 1983 tri žiadosti a v roku 1986 jedna žiadosť.

Žiadosti z dôvodu švagrovstva prezentujem v tabuľke a grafe číslo jedenásť, kde bolo podané tri žiadosti to v roku 1972, 1974 a 1983 po jednej žiadosti. Zistil som, že miera podaných žiadosti sa výrazne nepreukázala.

¹⁹¹Disparitas cultus (CCEO kan. 803 - § 1– Manželstvo s nepokrsteným nemôže byť slávené platne. § 2 Ak stránka bola v čase slávenia manželstva všeobecne považovaná za pokrstenú, alebo jej krst bol pochybný, platnosť manželstva treba predpokladať podľa kán. 779, kým sa s istotou nedokáže, že jedna stránka je pokrstená a druhá nepokrstená. § 3 Čo sa týka podmienok dišpenzovania má sa uplatniť kán. 814. Kán. 814 Dovoľenie môže z opraveného dôvodu udeliť miestny hierarcha, nemá ho však udeliť, ak nie sú splnené určité podmienky.

V cieľi **C2** som zistil, že najvyššia miera a dôvody podania žiadosti o dišpenz bola v roku 1983 a to z dôvodu *disparitascultus*. Druhou najvyššou mierou žiadosti o dišpenz bolo oslobodenie od Kánonickej formy slávenia manželstva, tret'ou žiadosťou o dišpenz bolo pokrvnosť. Najnižšia miera žiadosti o dišpenz bola z dôvodu švagrovstva. Celkovo od roku 1968 až 1990 bolo podaných 204 žiadosti o dišpenzy ohľadom manželstva.

6.3.3 Výsledky iných žiadosti manželstva

V trinástej tabuľke a grafe som prezentoval žiadosti kňazov o oboznámení ordinára o slávení manželstva bez delegácie. Na tieto žiadosti sa prišlo pri krste prvého dieťaťa, alebo ak manželia išli za krstných rodičov. Celkovo od roku 1968 až 1990 bolo podaných 36 žiadosti. V roku 1974 a 1976 boli podané po tri žiadosti, v roku 1977 deväť žiadosti, 1978 tri žiadosti, 1979 dve žiadosti, 1980 tri žiadosti, 1981 a 1982 po jednej žiadosti, 1983 dve žiadosti, 1984 a 1986 po jednej žiadosti, 1987 a 1988 po dve žiadosti, 1989 jedna žiadost' a v roku 1990 dve žiadosti.

Sanáciu manželstva prezentujem v tabuľke a grafe číslo štrnásť. Celkovo bolo prijatých 255 žiadosti. Podľa Tretera¹⁹² šanované je to manželstvo, ktoré je neplatné kvôli prekážke alebo predpísanej forme. Splatňuje sa bez obnovenia súhlasu, ale s dovoľením cirkevnej hierarchie. Všetko sa uskutočňuje administratívnou cestou. V roku 1970 bola prijatá na ordinariát jedna žiadost', v roku 1971 dvanásť žiadosti, v roku 1972 dvadsaťosem, 1973 päťdesiatpäť, v roku 1974 deväťdesiatdva, v roku 1976 šesť žiadosti, 1977 sedem žiadosti, v roku 1979 sedem, v roku 1980 šesť, v roku 1981 štyri žiadosti, v roku 1982 dve, v roku 1983 deväť žiadosti, 1984 dve, 1985 jedna žiadost', v roku 1986 šesť žiadosti, 1988 štyri, 1989 a 1990 po osem žiadosti.

V tabuľke a grafe číslo pätnásť som zistil počet žiadosti o konvalidáciu manželstva. Celkový počet žiadosti bol dve a to v roku 1974 a 1989. Podľa Duda¹⁹³ konvalidácia manželstva je obnovenie súhlasu, ktoré sa žiada od toho z manželov, ktorý vie alebo sa domnieva, že manželstvo je neplatné pre nejakú prekážku alebo pre svoj nedostatočný súhlas. Robí sa to neverejne a súkromne v prítomnosti kňaza. Dôležitou podmienkou je, aby druhá stránka manželstva zotrvala vo svojom súhlase, ktorý urobila počas uzatvárania manželstva.

¹⁹² Por. J. Tretera, Z. Horák, *Teze k manželskému právu cirkevnému*, Praha 2021, s. 24.

¹⁹³ Por. J. Duda, *Katolícke manželské právo...*, s. 127-130.

V tabuľke a grafe číslo šesťnásť som prezentoval žiadosti o separáciu manželstva, kde bolo prijatých celkovo osem žiadosti. V roku 1971 päť žiadosti, v roku 1980, 1981 a 1982 po jednej žiadosti.

Žiadosti o prístup k sviatostiam bolo celkovo na ordinariát prijatých osemdesiatpäť žiadosti. Podľa Konferencie biskupov Slovenska na Slovensku po štátnom rozvođe manželov, dotyčná stránka, ktorá chce pristupovať k sviatostiam musí žiadať biskupský úrad, cez svoju farnosť o udelenie povolenia k pristupovaniu sviatosti zmierenia a eucharistie. Táto prax je iba na Slovensku. Podľa zistených rokov v roku 1971 a 1973 bolo prijatých po jednej žiadosti. V roku 1974 a 1977 po päť žiadosti, v roku 1979 osem žiadosti, v roku 1980 dvanásť žiadosti, v roku 1981 pätnásť žiadosti, v roku 1982 deväť žiadosti, v roku 1983 dvadsaťsedem žiadosti, v roku 1984 a 1990 po jednej žiadosti.

V ciele **C3** som zistil, že najvyššia miera a dôvody podania iných žiadosti o manželstvo bolo z dôvodu sanácie manželstva. Druhou najvyššou mierou iných žiadosti boli žiadosti o sprístupnenie k sviatostiam, treťou najvyššou mierou iných žiadosti bola o oboznámenie ordinárovi o slávení manželstva bez delegácie. Ďalšou mierou iných žiadosti bola žiadosť o separáciu manželstva. Poslednou, najnižšou mierou iných žiadosti bola žiadosť o konvalidáciu manželstva. Celkovo od roku 1968 až 1990 bolo podaných 386 iných žiadosti ohľadom manželstva.

6.3.4 Zosumarizovanie čiastočných cieľov

Zo získaných poznatkov ohľadom anulácie, dišpenzov a iných manželských žiadosti v Gréckokatolíckej cirkvi v rokoch 1968 až 1990 môžem konštatovať, že najvyššia miera žiadosti bola podaná z dôvodu iných žiadosti týkajúcich sa manželstva, konkrétne išlo o sanáciu manželstva. V roku 1974 bol prijatý najvyšší počet žiadosti. Bolo to v čase, kedy Gréckokatolícka cirkev bola sedem rokov po svojom obnovení. Podľa Hirku tieto problémy pretrvávali v Cirkvi nielen po jej obnovení, ale pretrvali až do deväťdesiatych rokov. Gréckokatolícki veriaci sa v tomto období usilovali o plnohodnotný život, ale aj o zveľaďovanie chrámov, keď pochopili situáciu, v akej sa nachádza Gréckokatolícka cirkev.¹⁹⁴

Druhou najvyššou mierou boli žiadosti o dišpenz a to konkrétne *disperitas cultus*. Podľa týchto výsledkov vidíme, že bolo veľa miešaných manželstiev, či už

¹⁹⁴ Por. J. Hirka. *Pod ochranou Márie pastier...*, s. 129-158.

gréckokatolíck s rímskokatolíkom, alebo pravoslávny veriacim. Každý jeden dišpenz, ktorý bol adresovaný na Prešovský ordinariát dišpenzoval miestny ordinár, ktorý má na to oprávnenie z úradu, ktorý mu bol zverený. Dišpenz mohol byť udelený aj ústne, ale vo väčšine prípadov, ktoré sa nachádzali v prešovskom archíve boli udelené písomnou formou a adresované na daný farský úrad.¹⁹⁵

Najnižšia miera žiadostí, ktorá bola doručená na ordinariát, bola z dôvodu neplatnosti manželstva. Od roku 1968 až 1990 bolo prijatých iba 28 žiadostí. Najčastejšie to bolo z nátlaku a nedokonaného manželstva.

¹⁹⁵ *Gréckokatolícky farský úrad Nitra*, archív 2022.

ZÁVER

Manželstvo je sviatosť, ktorú si veriaci vo východnej Cirkvi s požehnaním kňaza udeľujú medzi sebou. Ide o duchovné spojenie. Cirkevné a sekulárne právo kladú podmienky na uzatvorenie manželstva. Oba právne predpisy sa veľmi podrobne zaoberajú inštitúciou manželstva. Manželstvo bolo upravené zákonom už v predkresťanských časoch. Manželské právo bolo po stáročia v právomoci cirkvi. Kánonické právo stanovilo základné pravidlá manželských vzťahov. V čase reformácie v 16. storočí začal štát paralelne regulovať inštitúciu manželstva. Svetské právo vychádzalo z kánonického práva a v istej modifikovanej podobe sa dodnes dodržiavajú pravidlá stanovené katolíckou cirkvou. Manželstvo bolo vždy inštitúciou, ktorá bola dôležitá pre štát a cirkev. Manželstvo prešlo v posledných desaťročiach obrovským vývojom. V minulosti manželstvo zakladalo tradičnú rodinu. Dnes však tento postoj ustupuje, sviatosťný charakter manželstva sa stratil a mnohí mladí ľudia manželstvo odmietajú.

Kánonické manželské právo je založené na princípe nerozlučiteľnosti a nepozná rozvod. Z tohto dôvodu upravuje, na rozdiel od svetskej úpravy, oveľa rozsiahlejšiu problematiku okolností, ktoré môžu spôsobiť neplatné uzavretie manželstva, aby sa zabránilo neplatnému uzavretiu manželstva a podporila sa tak nerozlučiteľnosť manželstva. Okolnosti spôsobujúce neplatnosť, ktoré sú spoločné pre obe úpravy, boli podrobnejšie opísané v tejto práci. Ide o prekážku veku, prekážku obmedzenej spôsobilosti na právne úkony, prekážku pokračujúceho manželstva, prekážku pokrvného a právneho príbuzenstva. Neplatnosť manželstva je teda známa a upravená tak v Slovenskom právnom poriadku, ako aj v kánonickom práve.

Kódex kánonického práva zaručuje, že manželstvo uzavreté podľa kánonického práva má platnosť aj podľa občianskeho práva. Manželstvo, ktoré je platne rozvedené na základe výsad kánonického práva a nedošlo k civilnému rozvodu, zostáva platné podľa svetského práva. Preto ak má platné manželstvo pokračovať podľa kánonického práva, musí byť zrušené aj podľa občianskeho práva. Naopak, ak je manželstvo rozvedené podľa občianskeho práva, zostáva platné podľa kánonického práva.

V práci som rozpracoval tému manželstva v Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1968 až 1990 v historickom kontexte a náhľad na problematiku manželstva. Výskumom historických a archívnych materiálov som zisťoval situáciu Gréckokatolíckej cirkvi, mieru a dôvody dišpenzov, neplatnosti

manželstva a iných žiadosti ohľadom manželstva. Na východnom Slovensku má Gréckokatolícka cirkev najpočetnejšie zastúpenie veriacich.

V roku 1968 bola Gréckokatolícka cirkev obnovená, ale jej pôsobenie na území Československa bolo obmedzované a Pravoslávnou cirkvou anektovaná. Napriek ťažkostiam táto Cirkev dokázala pastoračne pôsobiť medzi svojimi veriacimi. Síce malým počtom kňazov, dorastu a chrámov ostala verná svojmu poslaniu. Počas týchto jej rokov bola prenasledovaná a kontrolovaná štátom. Zo strany štátu bola nie vždy pochopená. Komunistický režim chcel mať pod kontrolou celú spoločnosť, a to najmä zložky s veľkým vplyvom na široké masy. Na Slovensku mala výrazný vplyv Gréckokatolícka cirkev, preto predstavovala hrozbu pre komunistickú vládu.

Obnovením Gréckokatolíckej cirkvi v Československu nadobudla pôsobnosť na liturgický, pastoračný, výchovný a edukačný proces. Preštudovaním dostupných materiálov som čiastočne objasnil vplyv a ťažkosti Gréckokatolíckej cirkvi na pastoračnú prácu manželstva a jej dosah. Nakoľko práca nepredkladá komplexný pohľad na riešenie problematiky, ponecháva priestor na podrobnejšie skúmanie archívnych materiálov v oblasti manželstiev uzatvorených v Gréckokatolíckej cirkvi v danom období.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BIBLIOGRAFIA

1. PRAMENE

Bános B., Košútová R., *Zákon o rodine, Veľký komentár*, Žilina 2020.

Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), II, s. 2–523.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), Pars II, s. 1–317; *Kódex Kánonického práva, Trnava 2001*.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (19.10.1990), AAS 82 (1990), s. 1045–1363; *Kódex kánonov východných Cirkvi, Prešov 2012*.

Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes (07.12.1965)*, AAS 58 (1966), s. 1025–1115.

FRANCISCUS PP., *Adhortatio apostolica post-synodalis de amore in familia Amoris laetitia (19.03.2016)*, AAS 108 (2016), s. 311–446.

Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christi fidelestotius Ecclesiae Catholicae de Familia Christianaemuneribus in mundo huiustemporis, Familiaris consortio (22.11.1981)*, AAS 74 (1982), s. 81-191.

Katechismus Katolíckej Cirkvi, Trnava 1999.

Kongregácia pre Náuku Viery, *O pastorácii rozvedených a znovu zosobášených*, Trnava 2014.

Sväté písmo, Trnava 2014.

2. MONOGRAFIE

Babjak J., *Zostali verní. Osudy gréckokatolíckych kňazov, I. zväzok*, Prešov 2009.

Brake E., *Minimizing Mariage, Mariage, Morality and the Law*, Oxford 2012.

Brdová K., *Občianskoprávne aspekty medzinárodných únosov detí*, Bratislava 2016.

Coranič J., *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku 1918-1939*, Prešov 2013.

Dolinský J., *Cirkevné dejiny Slovenska II*, Trnava 2002.

Duda J., *Katolícke manželské právo*, Ružomberok 2007.

Duda J., *Katolícke manželské právo*, Praha 2022.

Gradoš J., *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku do roku 1818*. Prešov 2019.

Gress R., *Die Ehe*, Hamburg 1995.

Hendrych D., *Právnický slovník*, Praha 2009.

Hertling L., *Dejiny katolíckej cirkvi*. Trnava 1983.

Hetteš M., *Ludské práva a sociálna ochrana v sociálnej práci*, Bratislava 2015.

Hildebrand D., *The Mystery of Faithful Love*, Dartford, 2010.

Hirka J., *Pod ochranou Márie pastier v službe Cirkvi*, Prešov 2013.

Hovanová M., Šlosá D., *Sanácia dysfunkčnej rodiny v pomáhajúcich profesiách*, Košice 2020.

Hovanová M., *Rodina ako priestor sociálnej práce*, Košice 2021.

- Hrdina A., *Kanonické právo*, Plzeň 1996, Bohemia 2002.
- Judák V., Čekovská E., *Prehľadné cirkevné Dejiny*, Bratislava 1996.
- Kasper W., *Teologie křesťanského manželství*, Brno 1997.
- Kašný J., *Manželství v západní tradici. Soubor kanonických studií*, České Budějovice 2006.
- Kralíčková Z., Westphalová L. a kol., *Občiansky zákonník II., Rodinné právo, Komentár*, Praha 2020.
- Lacko M., *Dejiny kresťanstva na Slovensku*, Trnava 1983.
- Lacko M., *Užhorodská únia Karpatských Rusínov s katolíckou cirkvou*, Košice 2012.
- Laclavíková M., Vladá V., *Rímsko-kánonické reflexie inštitútu zasnúbenia v uhorskom, československom a slovenskom práve*, 2017.
- Lanczová I., *Dejiny právnej úpravy rozvodov na území Slovenska*, Praha 2018.
- Nemec D., *Manželské právo katolíckej cirkvi s ohľadom na platné české právo*, Praha 2006.
- Nemec M., *Základy kánonického práva*, Bratislava 2001.
- Němec D., *Manželské právo katolíckej Cirkve*, Praha 2006.
- Ondráč P., *Odkaz sv. Cyrila a Metoda a edukačný proces*, Bratislava 2014.
- Pavúk M., *Morálne aspekty výchovy v súčasnej rodine*, Nitra 2018.
- Pavúk M., *Výchovná a edukačná činnosť gréckokatolíckej Cirkvi v rokoch 1945 – 1950*. Nitra 2013.

Pešek J., Barnovský M., *Pod Kuratelou moci*. Bratislava 1999.

Polášek F., *Cirkevní manželství podle kanonického práva*, Praha 1990.

Plecotý V., *Základy rodinného práva*, Plzeň 2009.

Radvanová S., Zuklínová M., *Kurz občianskeho práva*, Praha 1999.

Scruton R., *Sexual Desire. A Philosophical Investigation*, London, Bloomsbury Publishing, 2015.

Šturák P., *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1945-1989*, Prešov 2018.

Vasiľ C., *Kanonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví*, Trnava 2000.

Tretera J. R., Příbyl S., *Konfesií právo a cirkevní právo*, Praha 1997.

Tretera J., Horák Z., *Teze k manželskému právu cirkevnímu*, Praha 2021.

Turne V., *Průběh rituálu*, Brno 2004.

Urbanská G., *Závěrečná štúdia „Vymoženost' práva v Slovenskej republike“*, Pezinok 2010.

Žurovski M., *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego, 2.*, Katowice 1987.

3. ČLÁNKY A KALENDÁRE

Adam M., *Pastoračno-právne aspekty miešaných katolíckych-evanjelických manželstiev z pohľadu Katolíckej cirkvi*, w: „Studia Theologica“ 8:2006, nr 3, s. 39-52.

Borovský B., *Heterosuxuálna dimenzia manželstva: Rímskoprávne a Kánonickoprávne základy z hľadiska súkromného a verejného práva s ohľadom na aktuálne otázky súvisiace s iniciatívami gender*, w: Verejné právo na Slovensku a v Európe, red. V. Vladár, Leges, Trnava 2019, s. 59–119.

Brtko R., Čerbová V., Nemeč M., *Prirodzené právo – jeho vývoj a prvky v Rímskom a v kánonickom práve*, Bratislava 2014.

Čitbaj F., *Civilné účinky uzavretia kánonického manželstva v právnom poriadku Slovenskej republiky*, w: „Theologos“16:2014, n. 1, s. 142-157.

Čitbaj F., *Manželstvo a fenomén rodiny v historickom kontexte a súčasnosti*, W: Rodina, konflikt a možnosti mediácie, red. S. Michančová, L. Pavlová, Křtiny 2011, s. 11-24.

Čitbaj F., *Profesor Mikuláš Russnák a uvedenie nového manželského práva promulgovaného v motu proprio Crebraeallatae v Prešovskej eparchii*, w: Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878-1954) v kontexte ekumenizmu, red. A. Slodička, Prešov 2011, s. 204-229.

Hopko V., *List Národnému zhromaždeniu ČSSR*, w: „Katolícke noviny“83:1968, č. 15, s.4.

Hrušáková M., *Zákon o rodině s komentářem*, Praha 2005.

Hrdina A., *Důvody neplatnosti manželství. Existuje církevní rozvod a může civilně rozvedený katolík uzavřít druhý církevní sňatek?*, „Katolický týdeník“ 16 (2005), č. 3, s. 3.

Ivan J., *Zneplatňujúce manželské prekážky v kanonickej normatíve východných katolíckych cirkvi*, Michalovce 2007.

Kalendár gréckokatolíkov 1969. Trnava 1969.

Kašný J., *Zrušení manželství na základě tří papežských konstitucí ze 16. století*, w: „*Studia theologica*“ 6:2004, č. 3, 47-54.

Kašný J., *Zrušení manželství in favorem fidei*, w: „*Revue církevního práva*“ 2:2003, č. 25, s. 83-94.

Pétiová V., *Milost' rozviazania nesviatostného manželstva v prospech viery – infavorem fidei*, w: Koronciová A., Hlinka T. (ed.), *Zmierňovanie tvrdosti práva v rímskom honorárnom práve a v kánonickom práve*, Bratislava 2019, s. 42-49.

Mendelová E., *Manželstvo a kohabitácia z pohľadu troch generácií*, w: „*Pedagogika. SK*“ 9:2018, c. 3, s. 122-134.

Michalov J.: *Duchovná a vzdelanostná príprava solúnskych bratov na misiú na Veľkej Morave a metódy práce na misii*, w: *Duchovné, intelektuálne a politické pozadie cyrilometodskej misie pred jej príchodom na Veľkú Moravu. Monografia príspevkov z medzinárodného vedeckého symposia Nitra, 2. júl 2007*. Nitra 2007 s. 17-21.

Rajský A., *Etika pre študentov pedagogiky*, Trnava 2021.

Poláček F., *Církevní manželství podle kanonického práva*, Praha 1990.

Seman J., *A znova žijeme*, Prešov 1997.

Schematismus prešovskej grécko-katolíckej metropolie. Prešov 2008.

Slobodička A. a kol., *Život a dielo Mikuláša Russnáka (1878-1954) v kontexte ekumenizmu*, Prešov 2011.

Svoboda J., *Aplikace privilegia sv. Pavla podle kán. 1143–1147 CIC a kán. 854–856 CCEO*, w: „*Revue církevního práva*“ 2:2003, č. 24, s. 5-16.

Šošková I., *Tvorba nového Československého rodinného práva v období tzv. právnickej dvojročnice 1948-1950*, w: Dny práva – 2009 – Days of Law, red. J. Valdhans, D. Radovan, L. Kyncl, Brno 2009, s. 2711-2726.

Šturák P., *Historický vývoj Gréckokatolíckych eparchií v našom regióne*, w: „Theologos“ 11:2009, n. 1, s. 59-72.

Tománek P., *Rozvod ako výsledok krízy v rodine a jeho vplyv na správanie detí*, w: „Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání“ 4:2014, n. 3, s. 8-25.

Westphalová L., Spáčil O., *Nová právní úprava osobních vztahů mezimanžely*, w: „Právnírozhledy“ 21:2013, č. 6, s. 216-222.

4. INTERNETOVÉ ZDROJE

Biskupská Konferencia Španielska, *Pravda o láske človeka*,
<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/ostatne-dokumenty/c/pravda-o-laske-cloveka>. [15.02. 2022].

Bizoňová M., *Počiatky rekatolizácie v Poľsku a etablovanie spoločnosti Ježišovej na tomto území*, w: „Historia Ecclesiastica: časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v Strednej Európe“ 7:2016, č. 1, s. 16-25.

Botek L., *Příčiny a důsledky Motu Proprio Omnium in mentem vztahu k manželskému právu*, w: „Studia theologica“ 13:2011, n. 2, s. 49-58.

Botek L., K. Orlita, *Manželské právo v přehledu*, Brno 2009.

Brake E., *Marriage and Domestic Partnership*,
<http://plato.stanford.edu/entries/marriage/>. [22.01. 2022].

Congregatio pro Doctrina Fidei, *Potestas Ecclesiae. Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, Città del Vaticano 2001.

Čitbaj, F. *Vady manželského súhlasu podľa Kánonu 818 kódexu kánonov východných cirkví*, w: *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 8-9 квіт. 2016р.]*, Тернопіль: Економічна думка, 2016, s. 154-164.

Dufalový L., *Uzavretie manželstva in articulo mortis*,
<https://www.projustice.sk/obcianske-pravo/uzavretie-manzelstva-in-articulo-mortis>
[28.02. 2022].

Finnis J., *Marriage: A Basic and Exigent Good*, w: „The Monist“ 91:2008, n. 3-4, s. 388-406.

Francis., *The final report of the synod of bishop to the Holy Father* (24.10.2015,
https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20151026_relati-one-finale-xiv-assemblea_en.html, [18.02. 2022].

Kašný J., *Pavlovské privilegium*, w: „Studia Theologica“ 2001, n. 3, s. 36-43.

Kuzmová D., *Predpoklady a dôsledky obnovy gréckokatolíckej cirkvi v ČSR v roku 1968 a jej dopad na Východoslovenský kraj*, w: J. Sipko, M. Chovanec (ed.). 5. Študentská vedecká konferencia - Zborník príspevkov. Prešovská univerzita v Prešove : Prešov, 2010, s. 456-469.

Lipšic D., *Dôvodová správa*. https://www.iservispreludi.sk/media/1416/ds_dedenie_o-rodine-v-platnom-znen%C3%AD.pdf [27.02. 2022].

Migračné Informačné Centrum, *Uzatváranie manželstva na Slovensku*, Migračné Informačné Centrum Bratislava – Košice.

Mikulíková L., Schmidlová E., *Vzťah medzi podobnosťou a intimitou vo vzťahu rodič – dieťa*, https://is.muni.cz/el/1423/podzim2009/PSY401/10429151/Schmidtova_Eva-projekt_Mikulikova_Schmidtova.pdf [23.02. 2022]. Brno 2009, s. 3.

Scruton R., Blond P., *Marriage equality or the destruction of difference?*, <https://www.abc.net.au/religion/marriage-equality-or-the-destruction-of-difference/10100036> [22.02. 2022].

Šip M., *Cirkev a jednota, alebo ešte raz o ekumenizme*, http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Husar1/pdf_doc/sip.pdf. [09.03. 2022.]

Šoltés P., *Spor o cyrilo-metodské dedičstvo*, w: „Impulz“ 5:2009, č. 2, s. 63-74.

Vladár V., *Aplikácia kánonu 1098 CIC v kánonicko-právnej vede a praxi*, w: „Studia Theologica“ 17:2015, č. 1, s. 133-151.

Zacková V., *Rodina postihnutého dieťaťa*, w: *Nová sociálna edukácia človeka*, Medzinárodná interdisciplinárna vedecká konferencia, Prešov 7.11.2016, s. 302-307, <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Husar7/subor/Zackova.pdf> [23.02. 2022].

Žák K., Žáková L., Kiss T. *Rodina, Interný študijný materiál pre predmet Kresťanská etika*, Nitra 2018, <http://www.gcm.sk/dokumenty/ktk/4.Rodina.pdf>

5. ZÁKONY

Zákon č. 11/1918 Z. z. o zriadení samostatného štátu Československého.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 94/1963 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 308/1991 Z. z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z. z.

Zákon Národného zhromaždenia republiky Československé č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve. Kongregácia pre náuku viery, Inštrukcia Donum vitae (22 február 1987), II, 8: AAS 80 (1988), 97.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 175/2015 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. file:///C:/Users/Martin/Downloads/175_2015.pdf [11.03. 2022].

Príloha 1:

*PaedDr. Mgr. Martin Pavúk, PhD,
Považská 2, 949 11 Nitra
Slovensko*

Vec: Žiadosť

O. arcibiskup – metropolita Ján Babjak, SJ

Prosím Vás o sprístupnenie archívnych materiálov ohľadom anulácie manželstva v Prešovskej eparchii od roku 1968 – 1990, ktoré použijem vo výskumnej časti mojej záverečnej licenciátnej práce z kanonického práva.

V práci nebudem zverejňovať žiadne osobné údaje, iba údaje o príčinách vzniku anulácie manželstva.

Za kladné vybavenie mojej žiadosti Vám úprimne ďakujem.

S pozdravom Sláva Isusu Christu.

Martin Pavúk

Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov

Hlavná 1, P. O. Box 135

081 35 Prešov

Príloha 2:

GRÉCKOKATOLÍCKE ARCIBISKUPSTVO PREŠOV

Hlavná 1, P. O. Box 135, 081 35 Prešov

Dôstojný otec
PaedDr. Mgr. Martin Pavúk, PhD
Považská 2
949 11 Nitra

Váš list číslo/zo dňa

Náš list číslo
747/2022

Vybavuje/linka
Pristašová/644

Prešov
21.03.2022

Vec

Odpoď – dovolenie k štúdiu archívnych materiálov

Veľadôstojný otec Martin,

Tvojej žiadosti o sprístupnenie archívnych materiálov ohľadom anulácie manželstva v Prešovskej eparchii od roku 1968 – 1990, vyhovujem. Veľmi rád Ti dávam povolenie na štúdium dokumentov v archíve Prešovského arcibiskupstva, ktoré využiješ vo výskumnej časti Tvojej záverečnej licenciatnej práce z kanonického práva.

Prajem Ti v pastorácii i v Tvojom bádani hojnosť Božích milostí a darov Svätého Ducha.

Zo srdca Tebe a všetkým Tvojim aktivitám žehnám.

Slava Isusu Christu!

Mons. Ján Babjak SJ
prešovský arcibiskup metropolita

ICO:
00179205

Tel.:
+421 051 75 62 601

Fax:
+421 051 75 62 625

E-mail:
abu@grkatpo.sk

Web:
www.grkatpo.sk

Príloha 3

»SACRA CONGREGATIO „PRO ECCLESIA ORIENTALI“

Roma, die 20 Decembris 1968

Prot. N. 138/68

Adresovaný:

IOANNI HIRKA

**ParchoecclesiaecathedralisatqueVicarioForaneoritusbizantiniPREŠOVIE
NSIS**

Najdôstojnejší pane,

podobne ako Jeho Excelencia pán Ambróz Lazík, ako už Ti bolo oznámené Konzíliom pre verejné cirkevné záležitosti, aj ja Ti touto listinou oznamujem a potvrdzujem, že dnešným dňom Najvyšší kňaz pokladal za správne vybrať a poslať Ťa za miestneho ordinára „ad interim“ (dočasného) bez episkopálneho charakteru so sídlom, Prešovskej eparchie gréckokatolíckej cirkvi byzantského rítu. K tomu pripájam nominačný dekrét. Túžim Ti poblahoželať a popriať Ti všetko dobré pre šťastné vykonávanie tak dôležitej úlohy Tebe zverenej a zároveň Ťa povzbudiť, aby si pristúpil k obťažnému úradu rozumne, pevne a ochotne s jasným duchom. Tebe zverený úrad dočasného ordinára budeš vykonávať podľa kánonických noriem 352 – 361 pápežskej buly Cleri sanctitati. Čo mi najviac leží na srdci, je pridať tu niektoré pravidlá a vysvetlenia veľkej závažnosti, ktoré sa týkajú postavenia najdôstojnejšieho pána Bazila Hopku, titulárneho biskupa (Midilensis). Obzvlášť, ako mu (ctihodnému, chvályhodnému biskupovi) už bolo oznámené, všetky jurisdikčné akty sú vyhradené jedine Tebe, dočasnému miestnemu ordinárovi.

Predsa však, Jeho Excelencia pán Hopko je hodný najväčšej úcty ako vyznávač viery, a preto sám má byť obklopený ct'ou od každého, kto je mu rovný, jemu samému patria všetky privilégia liturgické a čestné, tiež privilégium predsedania, okrem prípadu zhromaždenia kléru, počas ktorého predsedanie patrí ordinárovi. Okrem toho, ak nie sú prítomné vážne príčiny, nebráň mu celebrovaniu pontifikálnych slávností.

Jeho Excelencia pán Hopko ostane na území eparchie a tamtiež, podľa tvojho súhlasu, si bude môcť vybrať miesto svojej rezidencie. Je povinnosťou eparchie postarať sa o dôstojnú starostlivosť, obydlie, a ďalšie nevyhnutné záležitosti Jeho Excelencie pána Hopku, ak by bola podpora v starobe – penzia, ktorú v radosť očakáva, nedostatočná alebo by chýbala.

Nie je nikto, kto by nevedel, že postavenie Jeho Excelencie pán Hopku kvôli následkom, ktoré by mohli vzniknúť u kléru a veriacich. Ale predsa, riešenie ťažkostí závisí principiálne od Tvojej múdrosti, ušľachtilosti a schopnosti. Kvôli tomu úpenlivo Ťa prosím, aby, majúc pred očami Božiu slávu a spásu duší pri naplnení Tvojho úradu, bolo všetko usporiadané so vzájomným vyhovením kléru a veriacich, pochádzajúcich hoci z rôznych národností, ku službe a na dosahovanie dobra eparchie správne a usporiadane. Okrem toho, čo Ti veľmi zdôrazňujem, je to, aby si vždy podľa možnosti jednal s Jeho Excelenciou pánom Hopkom priamo, to jest bez zaangažovanej tretej osoby, s tým zámerom a úmyslom, aby nič nenarušilo jednotu duší. To isté som tlmočil aj Jeho Excelencii pánovi Hopkovi, ktorého som tiež žiadal, aby chcel s Tebou spolupracovať a vo všetkom Ti vyhovieť, o čom som obdržal od neho aj istý sľub. S týmto Tvojím menovaním prechádzajú všetky právomoci od najdôstojnejšieho Hopku, ktoré boli udržiavané alebo nadobudnuté ktorýmkoľvek spôsobom. Predsa však v otázkach väčšej závažnosti si vypočuj názor tohto ctihodného otca. Ak sa objavia nejaké ťažkosti alebo otázky, vyhovej tak Konzíliu pre verejné cirkevné záležitosti, ako aj tejto Posvätnéj kongregácii a rýchlo a verne ich informuj. Toto pokladám za príležitosť prejaviť Ti moje vysoké ocenenie a hlbokú úctu.

Tebe oddaný v Pánovi

Kard. Maxmilian de Fuerstenberg
Prefekt posvätnéj kongregácie pre Východné cirkvi

+ Marius Brini, sekretár»

Príloha 4:

Preklad menovacieho dekrétu:

»DEKRÉT

Jeho Svätosť, PAVOL, z Božej Prozreteľnosti Pápež VI., na audiencii dňa 20. decembra t.r., po referáte Jeho Excelencie AUGUSTÍNA CASAROLIHO, sekretára Posvätnej Rady pre verejné cirkevné záležitosti, na návrh dolu podpísaného kardinála, prefekta Posvätnej Kongregácie pre Východné Cirkvi, vymenoval a určil Vdp. JÁNA HIRKU, farára katedrálneho chrámu v Prešove a dekana prešovského, za dočasného miestneho ORDINÁRA, čiže „Ad interim“ uprázdnenej prešovskej grécko – katolíckej diecézy so všetkými právami, povinnosťami a privilégiami, ktoré patria tomuto úradu podľa predpisov kánonov 352 – 361 Apoštolského Listu, M. P. „Cleri sanctitati,“ vyjmúc jedine tie, ktoré vyžadujú biskupské svätenie.

Akékoľvek protichodné opatrenia nemajú nijakú platnosť proti tomuto rozhodnutiu.

Dané v Ríme, na Posvätnej Kongregácii pre Východné Cirkvi dňa 20. decembra 1968.

Kard. Maxmilian de Fuerstenberg
Prefekt Posvätnej Kongregácie pre Východné Cirkvi

+ Marius Brini, tajomník»